

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**ANNENİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME
SÜRECİNDEKİ TUTUMU İLE ÇOCUĞUN BENLİK
DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

ŞAZIYE TURAL

İSTANBUL, 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ANNENİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK
YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ TUTUMU İLE
ÇOCUĞUN BENLİK DÜZEYİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

ŞAZİYE TURAL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İshak AYDEMİR

İSTANBUL, 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI

Tezin Adı: Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Sürecindeki Tutumu İle Çocuğun Benlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Öğrencinin Adı Soyadı: Şaziye TURAL

Tez Savunma Tarihi: 02.01.2018

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Hasan Kerem ALPTEKİN
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylıyorum.

Öğr. Gör. Seda Gökçe TURAN
Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İshak AYDEMİR

Üye
Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLÜM

Üye
Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR DUYAN

İmzalar

İmza
İmza
İmza

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının planlanmasından sonlanmasına kadar geçen zaman diliminde, büyük bir özveri ve sabırla değerli bilgi ve deneyimlerini aktararak büyük kazanımlar elde etmemi sağlayan çok değerli hocam Doç. Dr. İshak AYDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğini tezimde kullanmama izin verdiği, uygulamasını bizzat kendisi öğrettiği ve makalelerini benimle paylaştığı için Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KOTİL'e, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğini tezimde kullanmama izin verdiği için Doç. Dr. Serap ÖZER' e şükranlarımı iletiyorum.

Araştırmanın veri toplama süresince araştırmaya katılmayı kabul eden değerli annelere ve onların çocuklarına çok teşekkür ediyorum.

Her zaman yanımda olan ne zaman ihtiyacım olsa desteğini her zaman hissettiğim değerli sınıf arkadaşım Uzm. Öğretmen Şeyma ÇEBİ'ye bana katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim, bu günlere gelmemde büyük emekleri olan, varlıklarına şükrettiğim annem Vasfiye SAYGIN'a ve babam Yaşar SAYGIN'a sonsuz minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca manevi desteğini esirgemeyip çocuklarımızın bakım ve sorumluluğunu üstlenerek bana her zaman güç veren, deneyimlerini ve değerli bilgilerini paylaşarak her zaman yanımda olan sevgili eşim, sonsuz hayat arkadaşım Uzm. Psikolog Nasuh TURAL'a, çalışmam boyunca bana kolaylık sunan, zaman zaman çalışmalarımın dolaylı olarak yeteri kadar zaman ayıramadığım, ama telafisini yapacağım canımın her şeyi güzel kızlarım Ecrin Günay TURAL ve Zeynep TURAL'a hayatımıza katılmaya hazırlanan yeni neşe kaynağımıza minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

İstanbul, 2018

Şaziye TURAL

ÖZET

ANNENİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ TUTUMU İLE ÇOCUĞUN BENLİK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

Şaziye Tural

Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. İshak Aydemir

Ocak, 2018, s. 135

Bu araştırmanın amacı, aile hayatında annelerin çocuk yetiştirme sürecindeki tutumu ile 60-72 aylık çocuklarının benlik düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Betimsel ve ilişkisel tarama modeliyle yapılan araştırmaya 252 anne ve 60-72 ay arası 252 çocukları katılmıştır.

Araştırmada annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek amacıyla Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) ölçeği kullanılmıştır. Çocukların benlik düzeyini belirlemek amacıyla ise Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS 21.0 paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde frekans ve yüzde değerleri, parametrik testler (*t*-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Post Hoc testlerinden Tukey testi ve LSD testi, pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi) kullanılmıştır.

İstatistiksel analizler sonuçlarına göre, annenin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları çocuğun cinsiyetine, çocuğun doğum sırasına, okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine, annenin öğrenim durumuna, annenin çalışma durumuna, annenin mesleğine, aile tipine, ailenin gelir durumuna, annenin evlenme şekline göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre, çocukların benlik düzeyleri çocuğu yaşına, cinsiyetine, okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine, annenin öğrenim durumuna, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre annenin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların benlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, ölçeklerin kendi alt boyutlarında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Aile Hayatı, Ebeveyn Tutumları, Benlik, Benlik Yeterliği

ABSTRACT

ASSESSMENT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INFANT'S SELF-ESTEEM AND MOTHER'S ATTITUDE IN FAMILY LIFE AND DURING PARENTING TIME

Şaziye Tural

Bahçeşehir University, Institute of Health Sciences

MA Thesis in Family Counselling

Supervisor: Doç. Dr. İshak Aydemir

January, 2018, p. 135

The aim of this study is to explore the relationship between mothers' attitude during parenting time and their 60-72 month old children's self-esteem. The study was conducted using a descriptive and a relational screening model, and a total of 252 mothers and their 60-72 month old children participated in this study.

The Parental Attitude Research Instrument (PARI) was used as a tool for evaluation of mothers' parenting attitudes. Purdue self-concept scale was used to assess children's self-esteem. In order to discover the participants' socio-demographic features, a demographic information form developed by the researcher was used. SPSS 21.0 was used for data analysis. Data analysis consists of frequency and percentage values, t-test, analysis of variance (ANOVA), the two post-hoc tests: the Tukey test and the LSD test, and the Pearson product moment correlation coefficient.

The results of the statistical analysis have indicated that family life and parenting attitudes of a mother change depending on child's sex, birth order, preschool education, mother's education level, mother's occupation and working conditions, family type, family income as well as mother's wedding style. The results have also shown that children's self-esteem remarkably depends on child's age, sex, preschool education, his mother's education level and where mother has spent most of her life time.

According to the findings of this study, although there is not a remarkable relationship between mother's parenting attitudes and child's self-esteem, there are remarkable relationships among the sub-dimensions of the scales.

Key Words: Family Life, Parent Attitudes, Self, Self-Sufficiency

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	ix
SEMBOLLER.....	xiii
1. GİRİŞ	
1.1 PROBLEM DURUMU	1
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.4 ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI/VARSAYIMLARI	5
1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
1.6 TANIMLAR	5
2. ALAN YAZIN TARAMASI	7
2.1 AİLE VE ÇOCUK	7
2.1.1 Ailenin Tanımı ve Önemi	7
2.1.2 Aile Tipleri.....	9
2.1.3 Aile Sistemi	10
2.1.4 Ailenin İşlevsel Özellikleri	10
2.2 BENLİK KAVRAMI	12
2.2.1 Benlik Kavramı.....	12
2.2.2 Benlik Yeterliği	14
2.2.3 Benliğin Gelişimi.....	15
2.2.4 Benlik Kavramına İlişkin İlk Kuramsal Yaklaşımlar.....	16
2.2.5 Benlik Kavramı İle İlgili Temel Kuramlar	17
2.3 ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI	22
2.3.1 Olumlu Ebeveyn Tutumu	22
2.3.2 Olumsuz Ebeveyn Tutumu	23
2.3.3 Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Kuramsal Açıklamalar	28
2.4 AİLE DANIŞMANLIĞI	30
2.4.1 Aile Danışmanlığının Tanımı.....	30
2.4.2 Aile Danışmanlığının İşlevi	31
2.4.3 Aile Danışmanlığının Tarihsel Gelişimi.....	31

2.4.4 Aile Danışmanlığında Benliğin Ele Alınması	33
2.5 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	39
2.5.1 Anne Baba Tutumları ve Benlik Kavramı İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	39
3. VERİ VE YÖNTEM.....	47
3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	47
3.2 ÇALIŞMA GRUBU	47
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	48
3.3.1 Demografik Bilgi Formu	48
3.3.2 Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI).....	48
3.3.3 Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği	50
3.4 VERİLERİN TOPLANMASI.....	51
3.5 VERİLERİN ANALİZİ.....	52
4. BULGULAR.....	54
4.1 KATILIMCILARA AİT TANITICI BULGULAR	54
4.2 AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (PARI) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİĞİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	58
5. TARTIŞMA.....	114
5.1 DEMOGRAFİK BULGULARIN YORUMLANMASI.....	114
5.2 AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (PARI) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	115
5.3 PURDUE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARI İÇİN BENLİK KAVRAMI ÖLÇEĞİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	123
5.4 ANNELERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ TUTUMLARININ ÇOCUKLARIN BENLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT BULGULARIN YORUMLANMASI	129
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	131
6.1 SONUÇLAR	131
6.2 ÖNERİLER	133

KAYNAKÇA.....136

EKLER

EK A.1: Demografik Bilgi Formu152

EK A.2: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (pari).....154

EK A.3: Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği.....158

EK A.4: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (pari) İzin Yazısı.....159

EK A.5: Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği İzin Yazısı 160

EK A.6: Kocaeli İli Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği İzin Yazısı.....161

TABLULAR

Tablo 4.1: Çocuklara ait sosyo-demografik bilgiler	55
Tablo 4.2: Annelere ait sosyo-demografik bilgiler	55
Tablo 4.3: Katılımcılara ait sosyo-demografik değişkenlerin min., max., ortalama ve standart sapma değerleri	58
Tablo 4.4: Çocukların yaşına (ayına) göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	59
Tablo 4.5: Çocukların cinsiyetine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	60
Tablo 4.6: Çocukların doğum sırasına göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	61
Tablo 4.7: Çocukların okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	62
Tablo 4.8: Annelerin yaşına göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	63
Tablo 4.9: Annelerin öğrenim durumuna göre aşırı koruyuculuk boyutunun karşılaştırılması	64
Tablo 4.10: Annelerin öğrenim duruma göre demokratik ve eşitlik boyutunun karşılaştırılması	65
Tablo 4.11: Annelerin öğrenim duruma göre ev kadınlığını reddetme boyutunun karşılaştırılması	66
Tablo 4.12: Annelerin öğrenim duruma göre karı koca geçimsizliği boyutunun karşılaştırılması	67
Tablo 4.13: Annelerin öğrenim duruma göre baskı ve disiplin boyutunun karşılaştırılması ..	68
Tablo 4.14: Annelerin çalışma durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	69
Tablo 4.15: Annelerin mesleğine göre aşırı koruyuculuk tutum boyutunun karşılaştırılması	70
Tablo 4.16: Annelerin mesleğine göre demokratik ve eşitlik boyutunun karşılaştırılması	70
Tablo 4.17: Annelerin mesleğine göre ev kadınlığını reddetme boyutunun karşılaştırılması.	71
Tablo 4.18: Annelerin mesleğine göre karı koca geçimsizliği boyutunun karşılaştırılması ...	71

Tablo 4.19: Annelerin mesleğine göre baskı ve disiplin boyutunun karşılaştırılması.....	72
Tablo 4.20: Aile tipine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması.....	73
Tablo 4.21: Annelerin medeni durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	75
Tablo 4.22: Ailenin gelir duruma göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	76
Tablo 4.23: Evde yaşayan başka yakınların olup-olmaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması.....	78
Tablo 4.24: Evde yaşayan yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması.....	79
Tablo 4.25: Annenin evlenme şekline göre aşırı koruyuculuk tutum boyutunun karşılaştırılması.....	80
Tablo 4.26: Annenin evlenme şekline göre demokratik ve eşitlik tutum boyutunun karşılaştırılması.....	80
Tablo 4.27: Annenin evlenme şekline göre ev kadınlığını reddetme tutum boyutunun karşılaştırılması.....	81
Tablo 4.28: Annenin evlenme şekline göre karı koca geçimsizliği tutum boyutunun karşılaştırılması.....	82
Tablo 4.29: Annenin evlenme şekline göre baskı ve disiplin tutum boyutunun karşılaştırılması.....	82
Tablo 4.30: Akraba evliliği olup-olmaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	83
Tablo 4.31: Annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması	84
Tablo 4.32: Çocukların yaşına (ayına) göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	86
Tablo 4.33: Çocukların cinsiyetine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	88
Tablo 4.34: Çocukların doğum sırasına göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	89
Tablo 4.35: Çocukların okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	90
Tablo 4.36: Annelerin yaşına göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	91

Tablo 4.37: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	92
Tablo 4.38: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	92
Tablo 4.39: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	93
Tablo 4.40: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması.....	93
Tablo 4.41: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	94
Tablo 4.42: Annelerin çalışma durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması...	95
Tablo 4.43: Annelerin mesleğine göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	96
Tablo 4.44: Annelerin mesleğine göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	96
Tablo 4.45: Annelerin mesleğine göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	97
Tablo 4.46: Annelerin mesleğine göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması	97
Tablo 4.47: Annelerin mesleğine göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	98
Tablo 4.48: Aile tipine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	98
Tablo 4.49: Annelerin medeni durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması ...	99
Tablo 4.50: Ailenin gelir duruma göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	100
Tablo 4.51: Çocuğun bakımında öncelikli sorumluluk alan kişiye göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	101
Tablo 4.52: Evde yaşayan başka yakınların olup olmaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	102
Tablo 4.53: Evde yaşayan yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp almaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	103
Tablo 4.54: Annelerin evlenme şekline göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	104

Tablo 4.55: Annelerin evlenme şekline göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	104
Tablo 4.56: Annelerin evlenme şekline göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	105
Tablo 4.57: Annelerin evlenme şekline göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması.....	105
Tablo 4.58: Annelerin evlenme şekline göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	106
Tablo 4.59: Akraba evliliği olup olmaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	106
Tablo 4.60: Annelerin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması	108
Tablo 4.61: Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumu ile çocukların benlik düzeyi arasındaki ilişkiye ait pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonuçları	111

SEMBOLLER

Örneklemdaki toplam sayı	:	n
Aritmetik ortalama	:	\bar{x}
Standart sapma	:	SS
FisheR'in F oranı	:	F
T testinin hesaplanmış değeri	:	T
Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı	:	r
Anlamlılık düzeyi	:	p

1. GİRİŞ

1.1 PROBLEM DURUMU

Çocuk, doğduğu andan itibaren sosyal bir varlıktır. Doğumla birlikte bir çevre edinir. Bu edindiği ilk çevre ailesidir. Aile evlilik, kan bağı veya evlat edinme gibi nedenlerle birbirine bağlı, aynı evi paylaşan, üstlendikleri rollerle (karı, koca, anne, baba, çocuk, kardeş) birbirlerini etkileyen, destekleyen, ekonomik ve toplumsal bir birliktelikleri olan, kendilerine ait geleneği oluşturarak kuşaktan kuşağa aktaran insan topluluğudur (Şahinkaya 1975, ss. 17-18). Çocuk, ilk sosyal çevresi olan aile içerisinde sevgiyi, ahlaki ve toplumsal değerleri, kuralları, nitelikleri kazanmış olur. Kazanılan birikimlerle birlikte davranış kalıpları oluşturur (Nazlı 2000, s. 250). Çocuğun kişiliğinin temelleri ilk olarak ailesinden ve daha sonra yaşadığı çevreden, okul ortamından etkilenerek şekillenmektedir. Kişiliğın temellerinin ilk atıldığı dönem 5-7 yaş olduğu için, çocuğun kişiliğinin gelişmesinde en önemli unsur ailesidir.

Aileyi bir sistem olarak görmek; aslında bireylerin arasındaki bağlar, tutumlar, duygular ve düşünceler gibi sayılabilecek birçok insani davranışların üzerinde etkili olduklarını kabul etmek demektir. Bununla birlikte aile üyeleri arasında yaşanan her bir ilişki ya da birey diğer aile üyelerini etkilemektedir (Gladding 2015, s. 31). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde takındıkları tutumlar ve davranışlar çocuğun kişiliğinin gelişmesinde ve biçimlenmesinde önemi çok büyüktür (Gökçe 1966, s. 40).

Çocuk, çevresindeki önemli kişilerin davranışlarını model alarak taklit etmeye ve öğrenmeye çabalar. Çocuğun bu süreçte önemli gördüğü kişiden takdir edilip beğenilir ve desteklenirse benliği olumlu olarak pekiştirilmiş olur. Bunun tam tersi, bu önemli kişiden övgü ve onay göremezse benliği olumsuz yönde etkilenmiş olur (Arseven 1986, s. 13).

Benlik ile ilgili ilk açıklama, 1890 yılında psikolog William James'in yazmış olduğu "Psikolojinin Prensipleri" adındaki kitabı ile yapılmıştır. James, bireyin kendisiyle ilgili nelerin olduğunu en geniş kapsamlı söyleyebileceği her şeyin toplamı olduğunu söylemiştir. James, benlik kavramından derinlemesine bahsederken, benliği ikiye

ayırmiş; “bilinen benlik” ve “bilen benlik” olarak tanımlamıştır (Gülaçtı ve Özen 2010, s. 32). Her birey kendisini değerli hissetmek ister. Bu ise çevresindeki kişilerin, kendisini değerlendirmesi neticesinde gerçekleşir. Olumlu değerlendirilen bireylerin benlik algıları çok daha yüksek olmaktadır (Hewitt and Goldman 1974).

Çocukların sağlıklı bireyler olabilmeleri ve kuşaklar arası sağlıklı bir aktarım yapabilmeleri için annenin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuğun benlik düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Çocuklar, genellikle günün büyük bir kısmını anneleri ile geçirmektedir. Bununla birlikte annenin sergileyeceği tutum, çocuğun kişilik gelişimini şekillendirerek yaşamı boyunca izlerini sürdürmesine neden olur.

Benlik gelişimi oldukça önemli bir kavramdır. Benlik, sonradan kazanılan bir özellik olduğu için çevremizden aldığımız etkileşimle biçimlenir ve gelişir. Çocuğun yaşantısı ve deneyimlediklerinin fazla olması; kendisi ile ilgili benlik algısının da bir o kadar sağlam olmasını sağlamaktadır. Çocukluk döneminde benlik saygısı gelişmiş olan bireyler, yetişkinlik döneminde kendi yaşamlarına yön tayin edebilirler. Böyle bireyler kim olduklarının farkında olarak diğer bireylerle ilişki kurabilirler. Yaşama olumlu bakarlar ve yaşamlarının bir gayesi olduklarına inanırlar (Bee ve Boyd 2009). Aile içerisinde her bireyin farklı rolleri bulunmaktadır. Olumlu benlik gelişimi için aile içerisindeki bireylerin olumlu rollere sahip olmaları gerekmektedir.

Dünyanın her yerinde ailenin sağlıklı olması, ancak bireylerin sağlıklı olmasıyla gerçekleşir. Bununla birlikte, çocuğun sağlıklı benlik geliştirebilmesi için öncelikle anne ve babanın kendi tutumlarının, önemli etkisi olduğunu anlamaları gerekmektedir. Ebeveynlerin, aile içerisinde hiç bir neden olmaksızın (boşanma, kayıp, ölüm gibi) fiziksel varlığına rağmen belirsiz kaybı, duygusal uzaklığı aile sistemini ve çocukların gelişimini etkileyerek olumsuz izler bırakmasına neden olur.

Üstün (1989) çocukların anne ve babalarının otoritesini algılama farklılıklarını karşılaştırmak için 5-6 yaş çocukları ve ilköğretim öğrencileri ile araştırmasını gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak, küçük çocukların anneyi otorite olarak gördükleri, yaşları büyüdükçe her iki ebeveyni de otorite olarak kabul ettikleri, ama tek başına

babayı otorite olarak kabul etmedikleri sonucuna varmışlardır. Bu sonuç doğrultusunda çalışmanın anneler ile yürütülmesi planlanmıştır. Yapılan literatür taramalarında benlik algısı ile ilgili çalışmaların genellikle ergenlerle yapıldığı, ilk çocukluk döneminde benlik algısı ile ilgili yapılan çok az sayıda çalışmanın olduğu saptanmış ve bu da araştırmanın problematiğine temel teşkil etmiştir. Dolayısıyla bu araştırma ebeveynlerin aile hayatı içerisinde çocuk yetiştirirken sergiledikleri tutumları ve bu tutumların çocuklarının benlik gelişimini nasıl etkilediğinin belirlenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, annelerin aile hayatı içerisinde çocuk yetiştirme sürecindeki tutumu ile onların 60-72 aylık çocuklarının benlik düzeyi arasındaki ilişkinin olup olmadığının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar incelenmeye çalışılmıştır:

- a. Araştırmaya katılan çalışma grubunun özellikleri nelerdir?
- b. Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu alt boyutları (aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, annenin ev kadınlığını reddetmesi, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin) demografik değişkenlere (çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) göre, farklılık göstermekte midir?
- c. 60-72 aylık çocukların benlik düzeyi ve alt boyutları (sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü, toplam benlik) demografik değişkenlere (çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşayan

başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) göre, farklılık göstermekte midir?

- d. Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları alt boyutları puanları (aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, annenin ev kadınlığını reddetmesi, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin) ile çocukların benlik düzeyi ve alt boyutları (sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü, toplam benlik) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuklar, boş bir sayfa olarak dünyaya gelirler. Bu sayfanın üzerine neyi nasıl çizeceğimizi ancak bizim davranış kalıplarımız belirler. Bu davranış kalıpları, çocukların üzerinde yaşamı boyunca izlerini sürdürecek olumlu veya olumsuz etkiye sahiptir. Bu araştırma, annenin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumunun çocuğunun benliğine nasıl etki edeceğini ve bu etkilerin olumlu olup-olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Çocuğun benliğini etkileyecek olan değişkenlerin belirlenmesi, benlik gelişiminin olumlu seyretmesi açısından aile ortamının nasıl olması ve ebeveynin nasıl davranması gerektiği konusunda da bilgi vermiş olacaktır.

Erken çocukluk dönemindeki çocukların benlik düzeyi ile ilgili ülkemizde sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Benlik ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu ergenlere yöneliktir. Araştırmaya konu olan problemin araştırılması ve sonuçlarının ortaya konulması, erken çocukluk dönemindeki çocukların benlik kavramına ait bilgi açığını gidermesi, literatüre katkı sağlayacak olması, ebeveynlere de yararlı bir kaynak oluşturması ve alanda çalışan ilgili meslek elamanlarına da katkı sağlayacak olması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.4 ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI/VARSAYIMLARI

- a. Annelerin, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğini ve Demografik Bilgi Formunu objektif ve samimi olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.
- b. Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinin uygulandığı ortamın test için uygun olduğu varsayılmıştır.
- c. Çocukların, Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğindeki soruları doğru cevapladıkları varsayılmıştır.
- d. Kullanılan ölçeklerin çalışma amacına uygun ve yeterli olduğu varsayılmıştır.
- e. Çalışmanın örnekleme evreni temsil edebilecek yeterlilikte olduğu varsayılmıştır.

1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, haziran-ağustos 2017 yılı içinde Kocaeli ili Kamu Hastaneleri Birliği, Gebze Fatih Devlet Hastanesi, çocuk gelişimi polikliniğine yönlendirilen 60-72 ay arası çocuklar ve onların anneleri ile sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Erken Çocukluk Dönemi (0-6 yaş): Erken çocukluk dönemi, yetişkinlik yaşamının temellerinin atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde kritik bir dönem olmakla birlikte, bilişsel, sosyal, fiziksel ve duygusal gelişimleri çok hızlı ilerler ve her şeyi öğrenmeye hazır oldukları bir dönemi temsil eder. Bu dönem, çocuğun yetişkinlik yılları için zemin hazırlar. Bu dönemin sağlıklı olarak atlatılması, çocuğun kaderini tayin etmesi açısından ailenin önemli ve güçlü bir etkisi vardır (Çelik 2015, s. 240).

Benlik: Benlik, kişinin kendini nasıl gördüğü, kendine ilişkin değer yargıları, kendini algılayış biçimi olarak tanımlanabilir. Benlik, çocuğun kendisine ilişkin zihninde oluşturduğu tablodur (Baymur 1994, ss. 264-265).

Benlik Yeterliği: Benlik yeterliği, belli bir görev ve alana (akademik, sosyal, fiziksel gibi) yoğunlaşarak özelleşmiş bir inancı ifade eder. (Pajares 1996, s. 545).

Aile ve Aile Hayatı: Aile, en basit tanımıyla anne-baba ve çocuklardan oluşan insan kümesi ve bir toplumun en küçük birimidir (Yörükoğlu 2003, s. 127). Bütün toplumlarda bireyler yaşamlarını bu insan topluluğu içerisinde sürdürürler. Ebeveynlerin uyum içerisinde sürdürdükleri ilişkiler, çocuğun kişiliğinin sağlam temeller oluşturmasında önemli bir etkidir (Öter 2005, ss. 50-51). Bunun tam tersi aile hayatının uyum içerisinde seyretilmemesi ve ilişkilerin işlevsiz olması, aile içerisindeki üyelerin psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir (Sayın 1990, s.11).

Ebeveyn Tutumları: Anne-babaların çocuklarına karşı genel olarak göstermiş oldukları sevgi, hoşgörü, saygı, güven, baskı, disiplin, şiddet gibi sayılabilecek bir çok davranışsal özellikler ebeveyn tutumları olarak tanımlanabilir (Yörükoğlu 2003, s. 196). Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları tavır ve tutumlarının temel nedeni; kendi çocukluklarında ebeveynleriyle aralarındaki ilişkinin biçimi yatmaktadır (Çağdaş ve Seçer 2004, s. 241).

Aile Danışmanlığı: Aile danışmanlığı, sağlıklı iletişim ortamının kazandırılması için bütün aile üyelerine yapılan psikolojik desteğin sağlandığı hizmetlerdir. Aile danışmanlığı, aile bireylerinin aile içi ve dışı yaşadıkları sorunlarının çözümüne yönelik özel uzmanlık gerektiren hizmetlerin bütünüdür (Kalaycı ve diğ. 2008, ss. 76-77).

2. ALAN YAZIN TARAMASI

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda ve değişkenler de göz önünde bulundurularak kuramsal bilgi ve araştırma bulguları sunulmaktadır. Buna göre, ilk bölümde, aile tanımı ve önemi üzerinde durularak aile tipleri, aile sistemi, ailenin işlevsel özelliklerini sağlıklı ve sağlıklı aileler olarak ele alınarak incelenmiştir. İkinci bölümde, benlik kavramı, benlik yeterliği, benliğin gelişimi ve benlik kavramına ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, çocuk yetiştirme tutumları, olumlu ve olumsuz tutumlar olarak incelenmiş ve ebeveyn tutumlarına ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, aile danışmanlığının tanımı, aile danışmanlığının işlevi ve tarihçesi incelenerek aile danışmanlığı çerçevesinde benliğin ele alınışı açıklanmıştır. Son olarak, ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 AİLE VE ÇOCUK

2.1.1 Ailenin Tanımı ve Önemi

Aile ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Aile, evlilik, kan bağı veya evlat edinme gibi nedenlerle birbirine bağlı, aynı evi paylaşan, üstlendikleri rollerle (karı, koca, anne, baba, çocuk, kardeş) birbirlerini etkileyen, destekleyen, ekonomik ve toplumsal bir birliktelikleri olan, kendilerine ait geleneği oluşturarak kuşaktan kuşağa aktaran insan topluluğudur (Şahinkaya 1975, ss. 17-18).

Aile, aynı ev içerisinde birlikte yaşayan bireylerin sosyal, ekonomik, manevi; çocukların bakımında sorumluluğu işbirliği içerisinde yürüterek iki yetişkinin oluşturduğu temel sosyal birlikteliktir (Gökdemir 1985, s. 50-51).

Aile, biyolojik birliktelik sonucu insan soyunun devamını sağlayarak toplumsallaşmanın ilk temellerinin atıldığı, belli kurallar çerçevesinde karşılıklı ilişkilerin kurulduğu; biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, hukuksal gibi yönleri olan ve bunları kuşaktan kuşağa aktaran toplumun en küçük birimidir (Sayın 1990, s. 2).

Genel olarak ifade edilirse aile, birbirleriyle biyolojik ve psikolojik bağlar oluşturmuş, duygusal, sosyal, ekonomik ve tarihsel geçmişi olan ve kendilerini aynı evin üyeleri olarak hisseden bireylerin birlikteliğidir (Gladding 2015, s. 5).

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi, toplumun en küçük sosyal birimini oluşturan aile, genel olarak evlilik ve kan bağına dayanan, karşılıklı iletişimin olduğu ve birbirlerini etkilemenin söz konusu olduğu bir yapıdır. Toplum içerisinde bilişsel kayıt alabilen ailenin örf, adet gibi toplumsal davranış kalıplarını ve alışkanlıklarını depolayarak bunu bir sonraki kuşaklara aktarma gibi işlevleri bulunmaktadır (Köknel 2005, s. 231).

Çocuk, doğduğu andan itibaren bir çevre edinir ve ilk sosyal çevresi ailesidir. Çocuk, ailesini ve ilişkilerini, bütün özelliklerini sahnede oynanan oyun gibi izler ve hayatına nakşeder. Çocuk, aile içerisinde uzlaşma, anlaşma, işbirliği, bağlılık gibi olumlu nitelikler kazanırken bir yandan da anlaşmazlık, çekişme, çatışma gibi olumsuz nitelikler kazanabilir. Çocuk, özellikle erken çocukluk döneminde çok fazla ebeveynlerinin etkisi altındadır. Bu nedenle, aile içi ilişkilerin temelini anne ve babanın birbirine karşı sergiledikleri tutumlar belirler. Karı-koca arasındaki iletişim; evin havasını belirleyerek çocuklara doğru yayılır (Yörükoğlu 2003, s. 126-127).

Bir toplumun en küçük çekirdeğini oluşturan çocuk, esas itibarıyla aile içerisinde bilinçlenir, yetişir ve sosyal hayata hazırlanır. Ebeveynlerin çocuk üzerinde bir takım görevleri vardır. Bunlar, çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal, duygusal gibi ihtiyaçlarını zamanında karşılamak ve bir yandan da en iyi ortamı onlara sunmaktır. Çocuk, ebeveynlerinin sunmuş olduğu bu ortamda sosyal yaşamı, ahlaki değerleri, kuralları öğrenirken karşılıklı iletişim ve etkileşim halinde büyüyerek toplumda yerini belirlemeye çalışır (Şendil 2003, s. 176).

Ailenin çocuğun gelişiminde en etkili yardımları şöyle sıralanabilir:

- a. Grup içinde dengeli bir birey olmasını sağlayıcı gerekli güven duygusunun aşılması,
- b. Çocuğun sosyal kabul görmesi için gerekli ortamın hazırlanması,
- c. Kabul edilmiş uygun davranış biçimlerinin öğretilmesi için model olunması,

- d. Çocuğun sosyal yaşam ortamına uyum sağlarken yaşadığı sorunlara çözümler üretilmesi,
- e. Çocuğun hayatta başarılı olabilmesi için ilgi ve yeteneklerini uyararak gelişimine yardımcı olunması (Yavuzer 2014b, s. 135).

2.1.2 Aile Tipleri

Ailenin tanımlarında farklılık olduğu gibi, aile tiplerinin tanımlanmasında da farklılıklar görülmektedir. Aile tipleri çekirdek, geniş ve parçalanmış aile olmak üzere tanımlamalara yer verilecektir.

Çekirdek aile: Anne, baba ve çocuklardan meydana gelen toplumun en küçük birimidir. Geleneksel olarak ifade edilirse çekirdek aile, çocukların sosyalleşmesinin sağlandığı, kültürün aktarıldığı ve korunduğu en önemli kilit bir etmen olma özelliğine sahiptir (Gladding 2015, s. 6).

Geniş aile: Bu gruptaki aileler, ebeveynler, çocuklar, büyükanne ve büyükbabaların yer aldığı aile tipidir (Gladding 2015, s. 7). Bu aile tipinin işlev bakımından geniş çaplı sorumlulukları vardır. Bunlar; ekonomik, koruyuculuk, prestij, eğitim, eğlenme ve dinlenme, dini ve eşler arasında sevgi ve üreme fonksiyonları gibi işlevleri bulunmaktadır (Kongar 1970, ss. 63-64).

Parçalanmış aile: Ailenin rollerini sağlıklı olarak yerine getirebilmesinin de belli başlı kuralları vardır. Bu kuralları en önemlisi anne, baba ve çocuklar arasında meydana gelen uyumun sağlanmasıdır. Uyum ise sevgi, saygı ve güvenin hakim olduğu ilişkilerle sağlanabilir.

Parçalanmış aile, ailenin genel yapısının ve uyumunun değişime uğramasıdır. Ailenin parçalanma sebepleri; eşlerden birinin veya her ikisinin ölümü, geçici ayrılıklar ve boşanmalar olarak sayılabilir (Çağdaş ve Seçer 2004, s. 207).

2.1.3 Aile Sistemi

Her aile sistematik bir yapıya sahiptir. Ailedeki her birey anne, baba, çocuklar, kardeşler varsa anneanne, babaanne, dede, teyze, hala, dayı gibi bireyler alt sistemi oluşturmaktadır. Aralarında oluşan ilişkileri düzenlemeye yarayan kuralların tümü alt sistem olarak ifade edilir (Cüceloğlu 2000, s. 47). Her alt sistemin farklı rolleri bulunmaktadır. Bu roller ise, sistemlerin birbirine bağlanmasına yardım eder. Örneğin, duyguların paylaşılarak yaşanması, çocuk büyütme, yemek yapma, alış-veriş gibi işler aile sistemi aracılığıyla yerine getirilmiş olur (Ucur 2005, s. 56). Dolayısıyla, aile bireyleri sürekli bir etkileşim halindedir ve birbirlerini etkileme özelliğine sahiptir. Aile üyelerinin birinde ya da ailenin koşullarında değişim veya hareketlilik meydana geldiğinde bundan diğer aile üyeleri de etkilenecektir. Bununla birlikte, aile üyelerinin rollerini yerine getirmesi, kuralların açık olması ve ailenin kendini düzenlemesi, aile sisteminin sağlıklı işlemesine yardımcı olacaktır (Gladding 2015, s. 30).

2.1.4 Ailenin İşlevsel Özellikleri

Ailenin biyolojik (yasalara uygun olarak cinsel ihtiyaçlarını giderme, üreme ve kuşakların sürekliliğini sağlama), ekonomik (temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretme), duygusal, (aile üyelerinin birbirlerine gösterecekleri sevgi, saygı ve çocuklarının bakımı), güvenlik (sağlık, koruma), toplumlaştırma (gelenek, örf ve adetler, cinsel roller vb. nesline aktarma), eğitim ve etkileşim gibi işlevsel özellikleri bulunmaktadır (Tezcan 2000, s. 56).

Aşağıda işlevsel özellikleri bakımından aileyi, sağlıklı (fonksiyonel) ve sağlıklı olmayan (fonksiyonel olmayan) olarak inceleyeceğiz.

2.1.4.1 Sağlıklı aile

Sağlıklı ailede bireyler, birbirlerinin ihtiyaçlarına, gereksinimlerine duyarlılık göstererek aralarında olumlu duygusal bağlar oluştururlar ve aile üyeleri o aile içerisinde olmaktan mutluluk duyarlar. Aile üyeleri, görev ve sorumluluklarını bilir ve yerine getirirler. Sağlıklı ailede açık iletişim vardır. Her bir aile üyesi kendini değerli hisseder. Çocuklar ise koşulsuz kabul edilmek, onaylanmak ve sevilme ister. Aile

ortamı çocuğa kendini tanıma özgürlüğüne fırsat veriyorsa sağlıklı bir benlik gelişimi ile olgunlaşması sağlanmış olur (Cüceloğlu 2000, ss. 58-59).

Çocuğun kişiliğinin temelleri ilk olarak ailede atılır. Sağlıklı ailede bireyler arasında karşılıklı sevgi ve saygı vardır. Eşler ve çocuklar birbirlerine sevgi ile bağlanırlar. Sevgi ortamında büyüyen çocuk, sağlıklı bir kişilik geliştirmiş olur (Tezcan 1985, ss. 158-159).

Araştırmalar, hemen hemen her kültürde sağlıklı ailelerin aynı özellikleri gösterdiği yönündedir. Bunlar; değişen yaşam koşullarına uyum sağlama, aileye bağlılık, birbirlerinin kıymetini bilme, açık ve etkili iletişim, rollerin belirgin olması, sorumluluktan kaçmama, gerekli güven ortamının sağlanması ve birbirleriyle vakit geçirmekte istekli olma gibi özelliklerdir (Glanddigg 2015, s. 32).

2.1.4.2 Sağlıksız aile

Aile üyelerinin birlik ve bütünlük içerisinde aile işlevlerini yerine getirememesi sağlıksız aile olduğunun göstergesidir. Bu durum, ailenin sağlıksız bir işlev sergilemesinden kaynaklanabileceği gibi; ekonomik yetersizlik, çevre koşulları, hastalıklar gibi nedenlerden de kaynaklanabilir (Bulut 1993, s. 11).

Sağlıksız ailede eşlerin ve çocukların birbiriyle anlaşmada zorlandığı, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşimin olmadığı, farklı istek ve ilgilerinin olduğu bir ortam söz konusudur. Böyle bir ortam, eşler ve çocuklar arasında birtakım patolojik davranışlara dönüşmesine ve davranışlarda bozulmalara neden olabilmektedir. Dış uyaranların da aile üzerinde etkisi vardır. Aile içinde ya da dışında gelişen ölüm, işsizlik, hastalık, şiddet gibi birtakım olayların geçicilik gösterse de ailenin işlevlerini bozmaktadır. Aile içindeki rollerin değişmesi, aile bireylerinin eksilmesi, artması veya kişilerin hayatında sahip olduğu rollerin değişmesi, uygun olmayan bir rolü üstlenmek zorunda kalması ailenin işlevini bozarak sağlıksız aile ortamı oluşturabilir. Çocuklar ise, bu sağlıksız aile ortamında normal bir gelişim gösteremedikleri gibi yetişkin olduklarında kendi çocuklarına da aynı ortamı hazırlayarak sağlıksız aile ortamını kuşaktan kuşağa aktarmış olacaktır (Bulut 1990, s. 5; Dönmezler 1999, s. 14).

2.2 BENLİK KAVRAMI

Benlik kavramı ile ilgili farklı yaklaşımlarla farklı tanımlamalara yer verildiği görülmüştür. Ben, benlik, benlik kavramı, benlik saygısı ve kişilik gibi kavramlar kapsamaları yönünden farklılık gösterebilirler de, ortak paydada birleştiklerini gösteren özellikleri mevcuttur.

2.2.1 Benlik Kavramı

Benlik kavramıyla ilgili ilk görüşler, sembolik etkileşimcilik kuramının mimarları olan Cooley ve Mead' aittir. Cooley, sosyal benlik kavramını kullanarak benliğin, başka kişilerin kendisine göstermiş olduğu davranış şekillerini algılayarak oluşturulduğunu belirtir (Şeremet 2006, s. 28). Mead ise, bireylerin kendi davranışlarına diğer kişilerin nasıl tepkide bulduklarını gözlem yoluyla diğer kişilerin rolünü üstlenerek öğrendiklerini söylemiştir. Yani birey, davranışlarının diğer bireylerden nasıl tepki göreceğini kestirerek bakış açısını değiştirebilmektedir. Bu da, benliğin olumlu ve olumsuz geri bildirim yapılabilirdiği, başkalarıyla etkileşime girerek sürekli değiştiğini göstermektedir. Yani, benlik durum değil, süreçtir (Ergin ve Yıldız 2014, s. 184).

Coopersmith (1967) bireyin benlik saygısının kendisini önemli, değerli, yetenekli, kendinden memnun olması, kendini sevecek biri olarak görmesi, kendini olduğu gibi kabul etmesi yani, kendisini algılayış biçimi olarak tanımlamıştır (Aydın ve Güloğlu 2001, s. 66).

Rogers (1951) benlik kavramını, bireyin kendisinde fark ettiği algılarının örgütlenmesinin bir biçimi olarak tanımlamıştır. Benlik, çevre ve diğer etkileşim halindeki bireyler vasıtasıyla gelişir. Bu gelişim ise, bireyin kendi özelliklerini ve yeteneklerini algılayarak diğer bireylerden algıladığı, deneyimlediği, olumlu ve olumsuz değerleri belirledikçe oluşturduğu amaç ve ideallerle oluşur (Ünal 2007, s. 80).

Rosenberg (1990) benlik ile ilgili tanımlamasında öz saygı kavramını benimsemiştir. Özsaygının iki boyutunun olduğunu; birincisinin bireyin kendisini temel aldığı, buna dayanarak algısını oluşturduğunu ve bunun sonucunda da kendisine ait beğenisini, ikincisinin ise, bireyin toplumu temel aldığı, toplumun içinde kendisini nasıl

algıladığını ve bunun sonucundaki kendisine ait beğeni durumunun oluşması olarak tanımlamıştır (Çakıcıoğlu 2016, s. 31).

Benlik ile kişiliğin anlamı i içe geçmiş birbiri tamamlayan özelliktedir. Kişilik, doğumdan itibaren varlığını yaşam boyunca sürdüren, kolay kolay değişime uğramadan davranışlara yn vererek içselleşen bir yapıyı temsil eder. Kişiliğin bireye özgü yanı olan benlik ise, bireyin kendine ait kanaatlerinin oluşmasına ve kendini tanınmasına olanak sağlar (Köknel 1995, s. 64).

Benlik kavramı, kişinin çeşitli kişilik özellikleri arasında kendisinde bulunanlar hakkında kendisini değerlendirmesi, algılaması olarak tanımlanabilir. Benlik kavramı, bireyin kendisini nasıl gördüğü, kendisine nasıl bir değer biçtiği ve kendisini nasıl kavradığı, kişinin kendisine ilişkin doğru olarak kabul ettiği karmaşık ve dinamik yapının tümü olarak kabul edilebilir. Bireyin psikolojik, fiziksel, sosyal ve duygusal olarak tüm özelliklerini, arzularını, başarılarını değerlendirmesi sonucunda kendisi hakkında elde ettiği düşünceler bileşenidir (Gültekin 2003, s. 36; Yavuzer 1998, s. 40).

Benlik, bireyin kendi kendine soracağı şu soruların cevaplarını içerebilir:

- a. **Ben neyim?** Sorusunun cevabını olumlu veya olumsuz olarak cevaplandırabilir. Birisi “ben beceriksizim, çirkinim, akılsızım” gibi olumsuz olarak cevaplarırken bir başkası, “akıllı bir insanım, becerikliyim, güzelim” gibi daha olumlu cevaplandırabilir.
- b. **Yapabildiklerim nelerdir?** Benin ne tür yeteneklerim olabilir sorusunun cevabıyla insanın kendini tanınmasına imkan sağlar. “Ben çok iyi yzerim, iyi konuşurum, güzel resim yaparım, iyi iletişim kurarım” gibi bireyin kendisinde ne gibi yetenekler olduğuna ilişkin kanırlarını oluşturarak kendisini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirebilir.
- c. **Benim için değerli olan şeyler nelerdir?** “Para kazanmalıyım, başka insanlara yardım etmeliyim, öncelikli olarak kendi çıkarlarımı düşünmeliyim” gibi toplum içinde oluşturulan belirlenmiş değerler sistemini içeren soruların cevaplarını içerir. Bu da benliğin bir başka boyutunu gösterir.

- d. **Hayattan neler istiyorum?** Sorusuna verilebilecek cevaplar ise öğretmen, doktor, uzman, ev kadını veya mühendis” gibi olmak istediği çeşitli arzuların ifadesini oluşturur. Böylece benlik, bireyin özelliklerini, yeteneklerini, değerlerini, istek ve arzularını gösteren dinamik bir yapıya sahiptir.

“Ben neyim ve yapabildiklerim nelerdir?” sorularına verilen cevaplar, gerçek benliği yansıtırken, “Benim için değerli olan şeyler nelerdir ve hayattan neler istiyorum?” sorularına verilen cevaplar ise ideal benliği tanımlar (Baymur 1994, ss. 264-265).

Benlik saygısı, çocuğun doğumuyla başlar ve temel ihtiyaçlarının zamanında karşılanacak şekilde yeterli sevgi ve ilgi ortamı ile oluşur. Farklı deneyimlerle oluşan benlik saygısı, iç ve dış uyarıcıların yoğun etkisiyle birlikte hem fiziksel hem de ruhsal alanlarda birçok etkiye sebebiyet vermekle birlikte sağlıklı ilgili davranışlara da yol gösterebilmektedir. Bununla birlikte, benlik saygısı sosyo-ekonomik durum, annenin çalışma durumu, ebeveyn tutumları, kardeş sayısı, doğum sırası, sosyal destek gibi sayılabilecek birçok durumdan etkilenmektedir (Öner-Altıok ve diğ. 2010, ss. 101-102).

Epstein (1973) benlik kavramının özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

- a. Benlik, geniş bir sistemin içinde, önem sırasına göre kendi içerisinde organize edilmiş, tutarlılığa sahip bir alt sistemi oluşturmaktadır.
- b. Benlik, fiziksel, sosyal, manevi, akademik benlik gibi farklı boyutları içerir.
- c. Benlik, bireyin farklı deneyimleri ve sosyal etkileşimleri sonucunda gelişip değişebilen bir yapıya sahiptir.
- d. Benlik, benlik saygısının oluşabilmesi için en önemli yapıyı oluşturur. Benlik saygısının oluşabilmesi için benliğin tüm yönlerine ihtiyacı vardır (Ünal 2007, s. 81).

2.2.2 Benlik Yeterliği

Benlik yeterliği, bireyin bir görevi yerine getirebileceğine dair kendisine olan inancını ifade etmesidir. Benlik yeterliği, bir inanç olduğu için birey belli başlı bir görevi yerine getirirken çok veya az potansiyele sahip olması gerektiğine inanabilir. Örneğin, okul öncesindeki bir çocuk, yazma eylemini gerçekleştirmek için gereken bilgi ve becerisi

olmadığı halde bu beceriye sahip olduğuna inanabilirken, tam tersi olması gereken bilgi ve becerisi olduğu halde kendisinin yetersiz olduğuna inanabilir (Kotaman 2008, s. 112).

Benlik kavramı, benlik yeterliği kavramı ile kıyaslanacak olursa durumdan daha çok bağımsızdır ve benlik yeterliği kavramını da içine almaktadır. Benlik yeterliği ise, belli bir görev ve alana yoğunlaşarak özelleşmiş bir inancı ifade eder. Bu nedenle daha dar bir alanı temsil etmektedir (Pajares 1996, s. 545).

2.2.3 Benliğin Gelişimi

Benlik, sonradan kazanılan bir kavramdır. Benlik gelişimi, bebeğin doğumuyla başlayarak doğumdan sonra sırasıyla fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim alanlarıyla benliğin şekillenmesinde önemli derecede etkiye sahiptirler (Köknel 1995, s. 66). Bu etkiyi annesinden, babasından, kardeşlerinden, çevresinden ve arkadaşlarından görür (Yavuzer 1998, s. 40).

Benlik, birtakım deneyimler sonucunda kazanılmış edinik bir yapıdır. Çocuk, başlangıçta kendi varlığının farkında olmadığı için benlik duygusuna da sahip değildir. Doğum sonrası çocuk, “ben” ile “ben olmayanın” ayırımına varamaz. İlk aylarda parmağı ağzından çıktığı için ağlayan çocuk, bir süre sonra bunu deneyimleyerek istediği zaman parmağını çıkartıp tekrar ağzına götürmesini öğrenir. Bununla birlikte el ve ayaklarının kendisine ait olduğunu ve istediği zaman kendi isteğiyle hareket ettirebileceğini de keşfetmiş olur (Baymur 1994, s. 265). Bu sayede kendisi ve çevresindekiler hakkında fikir edinmeye başlar.

Çocuk, başlangıçta kendisini annesinin uzantısı olarak algılamaktadır. İlerleyen dönemlerde anneden farklı bir varlık olduğunu fark etmesiyle birlikte anneden bağımsız “ben” i aramaya başlar. Bu arayışla yeni bir birlikteliği bulmaya çalıştığı gibi kendisini tanımlamaya yarayacak benlik sistemini geliştirmeye duyulan ihtiyacı da ortaya koymaktadır. Çocuğun bir kimliğe sahip olma ihtiyacını karşılayan benlik sistemi, anneden ayrılmanın vermiş olduğu travmanın yaşanmasıyla birlikte çevre ile etkileşim sonucunda başlamış olur (Bayat 2003, s. 3).

12-18 aylık çocuklar, çevrelerinde olup bitenleri gözlemleyerek ve sosyal boyutta nelerin kabul edilebilir, nelerin kabul edilemez olduğunu algılamaya devam eder. Çocuk, on sekiz ayın sonuna doğru artık kendi fotoğraftaki görüntüsünü de tanımaya başlar (Artan ve Bayhan 2007, s. 210).

İki yaş civarındaki çocuk, artık kendi adını, cinsiyetini, büyük veya küçük olduğunu söyleyebilir. Kendisi için değerli bulduğu varlıkları sahiplenerek “benim” der. Birtakım işleri kendi başına yapmada istekli ve ısrarcı olur (Bayhan ve Artan 2007, s. 210; Bee ve Boyd 2009, s. 544). İki yaşın ortalarında ve sonlarına doğru ise, benliğe değer biçer, iyilik ve kötülüğü değerlendirerek utanma, mahcup hissetme, gurur duyma gibi sayılabilecek birtakım duygularını dışa vururlar. Bu duyguları çevresindeki yetişkinlerden öğrenmiş olur (Berk 2013, s. 537).

3- 6 yaş arasındaki çocuklar, kendi kimliğini, kendi özelliklerini, toplumun rol ve beklentilerini öğrenir ve detaylı olarak anlatabilirler. Bu dönemdeki çocuk, içsel özellikler olan “ben kötüyüm”, “utangacım” veya “çok iyi biriyim” gibi duygularını doğrudan belirtmede zorlanırlar. Bu dönemde genellikle “ben çok iyi koşarım”, “sayıları sayarım”, “arkadaşlarımla paylaşırım” gibi günlük hayatlarında gözlemledikleri somut özelliklerden söz edebilirler. Çünkü, bu dönemde soyut düşünce gelişmediği için benlik kavramları somut özelliktedir (Martin ve Fabes 2006, s. 301).

Benlik gelişimi, yaşamın her anında varlığını göstererek hayat boyu devam eder. Tutumlarla anne ve babadan, çevresel etkenlerle akrabalar ve arkadaşlarından etkilenerek şekillenir. Bu süreçte fiziksel, psikolojik, toplumsal ilişkiler ve hayatını daim ettirebileceği meslek seçimi bile etkilenmiş olur. Bu etkilenme olumlu yönde olursa sağlıklı bir benlik kavramı oluşmuş olur (Gander ve Gardiner 2001, s. 492).

2.2.4 Benlik Kavramına İlişkin İlk Kuramsal Yaklaşımlar

Benlik kavramı ile ilgili kapsamlı çalışmaları olan ve ilk kez psikoloji alanında ele alan William James 1890 yılında “Psikolojinin Prensipleri” adlı eseri ile bugün bile adından bahsettirerek psikolojiye en büyük katkıyı sağlamıştır (Schultz ve Schultz 2001, s. 204). James, kitabında benlik kavramını öznel benlik (bilen benlik) ve nesnel benlik (bilinen benlik) olarak ikiye ayırmıştır. Öznel benlik, bireyin kendisi hakkındaki farkındalığı

içerir, “ben” i temsil eder ve başkalarından ayrı olan benliği yansıtır. Nesnel benlik ise, bireyin fiziksel özellikleri, karakteri veya becerileri gibi sayılabilecek niteliklerini temsil eder (Bee ve Boyd 2009, s. 543).

Charles Horton Cooley, benlik kavramının sosyal boyutuna değinir. (Üstün 2004, s.2). Benlik kavramı çocuğun doğumuyla başlar çocukluk döneminde oluşur ve bireyin zaman içerisinde yeni bir çevre edinmesiyle önem kazanır. Cooley’in, “ayna benlik kuramı” olarak adını verdiği kavrama göre, bireyin kendi benliğini başkalarının ona yansıtması olduğu tutumları, düşünceleri kendisinde görmesi olarak tanımlamıştır (Topses 2009, s. 127). Örneğin, annem bana kötü bir çocuk olduğumu söyledi, o zaman ben öyleyim!

George Herbert Mead, benliği toplumun bir görüntüsü olarak değerlendirir ve toplumsallaşma sürecinde ortaya çıktığını belirtir. Mead, benliğin iki yönünün olduğunu söyleyerek “I” (bireysel ben) ve “Me” (sosyal ben) olarak incelemiştir. “I” bireyin içinden geldiği gibi davranması ve yaratıcı yönünün olmasıdır. “Me” ise, bireyin kendi benliği ile ilgili görüşlerini başkalarının tutum ve davranışlarıyla şekillendirmesidir. Mead, benliğin gelişiminde toplumun ve dilin çok önemli olduğunu, bireyin kendisini diğer bireylerin gözünden değerlendirmesi için sosyal etkileşim içerisine girmesi gerektiğini vurgulamıştır (Korkmaz 1996, ss. 6-7).

2.2.5 Benlik Kavramı İle İlgili Temel Kuramlar

2.2.5.1 Psikoanalitik kuram ve devamındaki görüşler

Psikanalitiğin kurucusu olan Sigmund Freud (1856-1939) bireyin çocukluk yaşantılarının ve travmalarının gelecekteki yaşamına olan etkisi üzerinde odaklanmıştır (Özdemir ve diğ. 2012, s. 569).

Sigmund Freud, benlik ile ilgili üç temel birim sayılabilecek id (alt benlik), ego (benlik) ve süperego (üst benlik) olarak bir yapı inşa etmiştir. İd, kişiliğin en ilkel, en kaba yanını oluşturur. Kalıtsal dürtülerin ve arzuların varlığı söz konusudur. Kalıtsal ilkel dürtüler içerisinde cinsellik ve saldırganlık daha baskındır. İd, zevk alma duygusuyla çalışır, geciktirilmeye tahammülü yoktur ve şu anda bütün arzularının

sonucu ne olursa olsun yerine getirilmesini ister. (Cüceloğlu 2000, s.407). Ego, insanın iç dünyası ile toplumun normları arasında bir hakem görevi görür. Gerçeklik ilkesiyle çalışarak id'in içgüdüsel istek ve arzularını uygun koşullar sağlanana kadar bastırır ve kontrol altına alır (Arı ve diğ. 1999, s. 52) Ego, id'in danışmanı gibi görev yaparak ona sürekli yol gösterir (Cüceloğlu 2000, s. 407). Süperego, kişiliğin ahlaki yönünü temsil eder. Bireyin davranışlarının toplumsal normlara uygun olup olmadığına karar vererek, toplumun onay verdiği şekilde davranmasına imkan sağlar. Süperego, çocuğun ailesi ve çevresi ile etkileşim sonucunda gelişim göstererek ödül ve ceza ile pekişmiş olur. İd, ego ve süperego birbiriyle bütünleşip bireyin kişiliğini oluşturur (Özdemir ve diğ. 2012, s. 570).

Alfred Adler ve Bireysel Psikoloji (1870-1937) yaklaşımında, kişiliği bir bütün olarak değerlendirmiştir. Kişilik, sistematik olarak anlaşılabilen, içinde yaşanılan aileden, sosyal ve kültürel çevreden ayıramayacak bir bütünlüğü temsil eder. İnsan, sosyal bir varlıktır ve amaçlarını, isteklerini bu sosyal ortamda oluşturarak tutumlar geliştirir. Birey, kendisi için hedefler belirler ve bu hedeflere ulaşmak için davranışlarını şekillendirir. Adler'in bireysel psikolojisinin temel dayanağı, bireyin kendisini önemli hissetmesi ve aşağılık duygusu ile başa çıkmak için çabalamasıdır (Arı ve diğ. 1999, ss. 93-94). Aşağılık duygusu daha bebeklik döneminde gerçek anlamda aciz ve yardıma muhtaçken temellerinin atılmasıyla oluşur. Birey, bu duygudan kurtulmak ve diğerlerinden üstün olmak için bir çaba içerisinde mücadele eder (Cüceloğlu 2000, s. 416).

Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji (1875-1961) benliğin insanda doğuştan var olduğunu, bireyin eksiksiz olma güdüsüyle kendisini gerçekleştirmeye çabalaması olarak evrensel bir benlik tanımlaması yapmıştır (Budak 2000, s. 124). Ona göre kişilik, bilinç ve bilinçaltı olarak adlandırdığı iki kısımdan oluşmaktadır. Benlik, egonun şablonudur, kolektif bilinçaltını örgütleyen arketipler ve persona, anima, animus gibi diğer bütün arketipleri kapsar ve hepsi uyum içerisinde çalışarak benliğin oluşmasına katkı sağlar (Jung 2004, ss. 66-69).

Karen Horney ve Bütüncül Yaklaşım (1885-1952)'na göre, insanların tek bir potansiyel ile dünyaya geldiğine inanarak benlik değerinin var olan bu potansiyeli gerçekleştirme

çabasıyla oluştuğunu belirtmiştir. Horney, kişiliğin yönlendiricisi olarak iki temel eğilimden bahseder. “Güven duygusu ve doyum”. Yüksek benlik değerinin ve güven duygusunun oluşmasında bireyin kendisinde var olan yetenekleri bilmesi ve aynı zamanda bu yetenekleri diğer kişiler tarafından desteklenmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir. Benlik değerinin olumsuz olarak etkilenmesi ve doyumsuzluk yaşaması ise, çevresinden kaynaklanan anksiyeteler ile oluşur. Horney, bu anksiyeteleri üstünlük, ayrımcılık, saygı gösterilmemesi, ilgisizlik, takdir edilmemesi gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmiştir (Aslan 1992, s. 10; Çapan 2006, s. 41).

Erich Fromm ve Hümanistik Psikanaliz (1900-1980) yaklaşımında, kişinin bireyselleşme sürecinde toplumun önemine değinilmiş ve benliğin, toplumun sunmuş olduğu koşullar vasıtasıyla gelişim gösterdiği ifade edilmiştir. Fromm’a göre, otoriter, baskıcı ve kısıtlayıcı tutumlar, benliğin yeterince gelişmesinde engelleyici unsur olmaktadır. Bununla birlikte, sağlıklı ve güçlü bir benliğe sahip olamayan birey, kendisini çağresiz ve yalnız hissetmektedir (Dokuyan 2015, s. 16).

Harry Stack Sullivan ve Kişiler Arası İlişkiler Kuramı (1892-1949)’na göre, benliğin üç önemli sistemi bulunmaktadır ve insan ilişkileri çok önemlidir. Bu sistemler; “iyi ben”, “kötü ben”, “ben ve ben olmayan” şeklinde sıralanabilir. Kişinin “iyi ben”i ancak takdir edildiğinde, hoşgörüsüyle karşılandığında, sevildiği ve değer gördüğünde oluşur. Çocuk, bu ortamda yetişir ve olumlu duyguları biriktirirse kendine ilişkin benlik saygısı da artmış olur. Kişinin “kötü ben”i hoşgörüsüyle karşılanmadığı, hakaret edildiği durumlarda oluşur ve bireyde kaygı yaratır. Bu ortamdaki çocuk, kendisini olumsuz olarak değerlendirir. Kişinin “ben ve ben olmayan”ı ise annenin çocuğunu aşırı derecede hoşgörüsüz karşılaması ve bu durumdan dolayı aşırı kaygıya neden olmasıyla oluşur. Benlik sistemleri bir bütün olarak düşünüldüğünde, bireyin temkinli davranarak güvenliğini sağlamasına ve diğer insanlarla iletişim kurmasına olanak sağlar (Yanbastı 1990, s. 123-124).

Erik H. Erikson ve Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi (1902-1994) kuramına göre, gelişimin sekiz evresi vardır. Her evrede birey bir psiko-sosyal bunalımla karşılaşır. Her psiko-sosyal bunalımda biri olumlu diğeri olumsuz karşıt uçlu olası çözüm yöntemi vardır. Bunlar; bebeklik döneminde güvene karşı güvensizlik, ilk çocukluk döneminin ilk

yarısında özerkliğe karşı utanç ve kuşku, ikinci yarısında girişkenliğe karşı suçluluktur. Orta çocukluk döneminde, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu; ergenlik döneminde kimliğe karşı rol karmaşası; genç yetişkinlikte yakınlığa karşı yalıtılmışlık; orta yetişkinlikte üretkenliğe karşı durgunluk; ileri yetişkinlikte ise bütünlüğe karşı umutsuzluktur (Gander ve Gardiner 2001, s. 491).

Erken çocukluk dönemine denk gelen bunalım; “girişkenliğe karşı suçluluk” duygusudur. Çocuk, istediği bir hedefe ulaşmak için mantıksız olmalarına karşın ebeveynleriyle özdeşim kurma çabasıyla birlikte girişimlerde bulunacaktır. Girişimleri başarısızlıkla sonuçlansa da, bu dönemde hızlı unutulur ve tekrar yeni deneyimlere yönelirler. Çocukların girişkenlik duyguları yalnızca ödül kazanma duygusuyla değil, aynı zamanda suçlanma duygusuyla da kazanılmış olur. Çocukların bu bunalımı (evreyi) sağlıklı atlattığı diğer bunalıma (evreye) sağlıklı geçebilmeleri için anne baba ve çevrenin desteğine, etkileşimine gereksinimi vardır (Bee ve Boyd 2009, s. 523; Santrock 2014, s. 244).

2.2.5.2 Hümanistik (insancıl) kuram

Carl R. Rogers ve Fenomenolojik Benlik Kuramı (1902-1987) insancıl psikoloji ve bütüncül yaklaşıma dayalı bir yol izler. Bu görüşe göre, bireyi güdüleyen, istek uyandıran en önemli güç bireyin kendini gerçekleştirme çabasıyla gizil güçlerini harekete geçirerek etkinlik kazandırabilme eğilimidir. Kendini gerçekleştirme, doğumdan itibaren devam eder. Çevresinde bulunan kişiler (aile ve diğer kişiler) onun kendi istekleri doğrultusunda davranması gerektiğini, aksi takdirde sevilmeyeceğini, kabul görmeyeceğini ve değer verilmeyeceğini empoze eder. Böylece birey, daha bebek iken kendisi için değil başkaları için yaşaması gerektiğini, başkalarının istek ve beklentilerine göre hareket etmesi gerektiğini öğrenmiş olur. Rogers'e göre, birey kendi varlığının farkında olursa dengeli, sağlıklı, gerçekçi, kendine ve diğer kişilere faydalı davranışlar sergileyecektir (Arı ve diğ. 1999, ss. 97-100).

Abraham H. Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı (1908-1970) hümanistik yaklaşımın diğer önemli kuramcısıdır. Maslow'a göre, bireyin hiyerarşik olarak yapılanmış birçok ihtiyacın karşılanması için motive olduğunu vurgulamıştır. İnsanın

ihtiyaçlarını beş temel düzeyde kavramsallaştırmıştır. Bunlar; fizyolojik, güvenlik, sevgi, aidiyat, saygı ve en son olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır (Ergin ve Yıldız 2014, ss.195-196). Maslow, insanın ancak alt basamaktaki ihtiyacını giderdikten sonra bir üst basamaktaki ihtiyaçlara yöneleceğini kabul eder. Böylece, bireyin ulaşabileceği en üst basamak kendini gerçekleştirme noktasıdır (Cüceloğlu 2000, s. 430).

2.2.5.3 Albert Bandura ve sosyal öğrenme kuramı

Bandura, bireydeki davranışların oluşmasında inanç, düşünce ve beklentilerle içsel süreçler, ödül ve cezalarla pekiştirilen dışsal süreçler birbirleri ile sürekli etkileşim içinde olan mekanizma gibi çalıştığını söylemiştir. İçsel ve dışsal etmenler bireyin davranışlarında varlığını gösterir. Örneğin, matematik dersini sevmeyen bir öğrenci verilen ödevi içsel tutumu neticesinde yapmak istemeyecektir (içsel tutumun davranışa olan etkisi), fakat öğretmeni verilen ödevi yapanlara ödül olarak iyi bir puan alacaklarını söylediğinde ödevini yapabilir (dışsal tutumun davranışa olan etkisi). Bu sayede birey ödevi yaparken konuları anladığını fark eder ve zevk alırsa matematik dersine karşı içsel tutumunu değiştirebilir ve düzenli olarak matematik ödevini yapabilir. Bandura, öğrenmenin en iyi yolunun gözlemleyerek olduğunu, bireyin sadece koşullanma yoluyla değil gözlem yoluyla da öğrenebildiğini ifade etmiştir (Ergin ve Yıldız 2014, s. 199).

2.2.5.4 Morris Rosenberg'in kuramı

Rosenberg, benlik kavramını tanımlarken benliğin kendisi olmadığını, resmi olduğunu söylemiştir. Benlik yaşam boyunca devam ederek içinde bulunduğu çevreden etkilenir. Bireyin kendisini olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesi sonucundaki davranışlarıyla açıklanır. Bu değerlendirme olumlu ise, benlik saygısının da yüksek olacağını söylemiştir.

Rosenberg, bireyin kendisini olumlu, olumsuz, iyi hissetme ve stresli gibi değerlendirmelerinin çocukluk döneminde deneyimlediği yaşamışlıklara bağlamaktadır. Bu deneyimledikleri, yetişkinlik döneminde ise kendini değerlendirmede temel oluştururlar. Yüksek benlik değerine sahip bireyler, yüksek hedefler belirleyerek hayatta karşılaşılan olumsuzluklarını başarılı bir şekilde atlatabilirler. Hayata pozitif

bakarlar ve iyimselerdir. Düşük benlik saygısına sahip bireyler ise, hayata negatif bakarlar ve karamsardırlar (Şeremet 2006, s. 42).

2.3 ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

Anne-babanın çocuk yetiştirme tutumlarının üzerinde birçok faktör etkili olabilmektedir. Bunlar, aile tipi, iş durumu, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu, çevre koşulları, çocuğun yaşı, doğum sırası, kardeş sayısı, cinsiyeti gibi sayılabilecek faktörlerdir. Çocuğa ait bireysel özellikler de ebeveyn tutumlarını olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Deniz ve İnci 2015, s. 2).

Çocuk yetiştirmenin temel amacı, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Kişiliğin temelleri 5-6 yaşlarında atılmış olduğundan çocuğun kendisine rol model olarak benimsediği yetişkinlerle kurduğu ilişkilerin önemi büyüktür (Yörükoğlu 2003, ss. 169-172). Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutumların temelinde, kendi çocukluklarındaki ebeveynleriyle olan ilişkileri yatmaktadır (Çağdaş ve Seçer 2004, s. 241). Bu nedenle ebeveynlerin sergileyeceği tutumlar çocuk üzerinde olumlu veya olumsuz önemli etkilere sebep olmaktadır.

Her ailenin aile içerisinde farklı tutumları mevcuttur. Bunlardan genel hatları ile anne-baba tutumları arasında ülkemizde en sık rastlanan tutumları ele alacağız.

2.3.1 Olumlu Ebeveyn Tutumu

Çocuğun ihtiyaçlarının zamanında karşılanması, yeterli sevgi ve ilginin gösterilmesi, makul hoşgörü, zamanında sınırların ve kuralların konulmasıyla olumlu tutumun sergileneceği ortam oluşturulmuş olur.

2.3.1.1 Demokratik ve eşitlikçi ebeveyn tutumu

Bu tür anne-baba tutumu yaklaşımında ebeveynler, çocuklarını ne olursa olsun koşulsuz destek verir, ama bunun yanında da sınırlar belirleyerek çocukların hareketlerini kontrol ederler. Bu tutum, yeterli ilgi ve sevginin sunulduğu, yakınlığın, dostluğun hakim olduğu, ortak faaliyetlerin yapılabildiği anlamına gelmektedir (Yavuzer 2014a, s. 26).

Demokratik tutumu benimseyen ebeveynler; çocuklarına koşulsuz sevgi sunar, bağımsız hareketlerini destekler, çocuklarına her konuda sağlıklı bir rol model olurlar. Çocuklarının başkaları tarafından yönlendirilen (dıştan denetimli) değil, kendi düşüncelerini benimseyen, ifade edebilen (içsel denetimli) bir kişilik yapısı geliştirmelerine yardımcı olurlar (Çağdaş ve Seçer 2004, s. 270). Çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak tanır. Ev içerisinde kurallar ve sınırlar önceden belirlemiştir ve bu çerçevede çocuğa söz hakkı vererek belli bazı konularda tartışma yapmasına olanak tanır. Çocuğun istek ve görüşlerini önemseyerek kendisi hakkında kararlar alabilmesi için cesaretlendirirler. Çocuk ile ilişkilerinde sözel iletişime önem verirler (Çağdaş 2003, s. 184).

Anne-babaların demokratik tutum sergilemiş olmaları; çocuklarının girişimci, kendisine güvenen, kendi kararlarını alabilen, sorumluluk alma ve yerine getirebilen bireyler olmalarına imkan sağlar. İç denetimleri gelişerek sağlıklı ve dengeli bir kişilik oluştururlar. Duyusal, sosyal ve bilişsel açıdan olumlu gelişmeler gösterirler (Kaya 1997, s. 198).

2.3.2 Olumsuz Ebeveyn Tutumu

Olumsuz anne-baba tutumunda aile üyelerinin çocuğa göstermiş oldukları sevgi, saygı, eğitim, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada ya yetersizdirler veya aşırıya gitmektedirler. Böyle bir tutum ise, çocuğun sosyal, psikolojik ve fizyolojik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.3.2.1 Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu

Anne-babaların aşırı koruyucu tutumu, çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi, sıkılması ve aşırı derecede özen gösterilmesi anlamına gelirken, anne-babalar çocuklarını koruma duygusuyla çevrelerine karşı düşmanca davranışlar sergileyebilirler (Çağdaş ve Seçer 2004, ss. 251-252).

Aşırı koruyucu tutumu benimseyen ebeveynler, ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuk özlemi çekmiş, sürekli düşük yapmış, hamilelik dönemi ve doğumu zorlu geçmiş, hastalıkları nedeniyle bir daha çocuk sahibi olamayacak olması, eşinden beklediği

ilgiyi, sevgiyi bulamamış ve ruhsal bozuklukları nedeniyle genellikle bu tür tutumu sergilerler (Çağdaş 2003, s. 175).

Anne-babaların aşırı koruyucu tutum sergilemiş olmaları; çocuklarının diğer insanlara bağımlı (dıştan denetimli), girişkenlik yeteneği gelişmemiş, korunmaya muhtaç ve kendilerine olan güvenlerinde yetersizlik gözlemlenir. Bu etkiler, çocuğun yaşamı boyunca devam ederek eşinden de korunma duygusunu bekleyebilir (Yavuzer 2014a, s. 27). Bu ortamda büyüyen çocuğa, benliğini tanıma fırsatı verilmez. Liderlik vasfına sahip olamadığı gibi silik bir kişilik sergilerler. Kendine güveni olmayan, kararsız bir kişilik içerisinde aile içinde ve diğer sosyal ortamlarda uyum problemleri yaşamasına neden olabilir (Özgüven 2001, s. 215).

2.3.2.2 Baskıcı disiplin edici ve otoriter ebeveyn tutumu

Böyle bir tutumu benimseyen ebeveynler, çocuğa tartışma olanağı sunmayan, anlaşma yoluna gitmeyen, çocuğun isteklerini dikkate almayan, kendileri tarafından belirlenen kural ve emirlerin çok katı bir şekilde sorgusuz uygulanmasını isterler. Baskıcı-otoriter anne-baba tutumunda korku bir silahtır. Ebeveynler çocuğa sert, asık suratlı, soğuk ve keskin tavırlarla yaklaşırlar (Çağdaş 2003, s. 181). Aile ortamı sürekli gergin ve iletişim düşmancadır. Çocuğa yeteri kadar ilgi ve sevgi ortamı sunulmamaktadır. Çocuğun isteklerini, davranışlarının nedeni anlamaya çalışmak, üzüntüsünü ve mutluluğunu paylaşmak gibi duygusal birliktelikleri yoktur. Çocuk sürekli eleştirilir, azarlanır, aşağılanır ve şiddete uğratılır. Çocuk eğitiminin tek dayanağı ise, çocuğu baskılamaktır (Yörükoğlu 1990, s. 149).

Anne-babaların baskıcı disiplin edici ve otoriter tutumu sergilemiş olmaları sonucunda; çocuk baskı ve otoriteyle baş edebilmek için bu tutuma boyun eğerek istenilenin dışına çıkamamaktadır. Özellikle ceza olarak şiddetin uygulandığı ortamlarda sık görülmektedir. Bu boyun eğme yaşamı boyunca devam ederek yetişkin olduklarında da otoriteye ve baskıya sorgusuz sualsiz uymaktadır. Dıştan denetimli oldukları için kendi ihtiyaçlarını görmezden gelmekte, kendi duygu ve düşüncelerini savunamamakta, karar alamamakta veya aldığı kararları uygulamakta zorlanmaktadır. Çocuk, kendisini diğer

insanların isteklerini koşulsuz olarak yerine getiren bir araç olarak görmektedir (Alisinanoğlu 2003, ss. 97-108).

2.3.2.3 Reddedici ebeveyn tutumu

Her ebeveyn mutluluklarını pekiştirmek için genelde çocuk sahibi olmak ister. Fakat istenilmeyen bazı durumlar karşısında anne-babalar çocuklarını reddedebilir. Çocuğun evlilik dışı dünyaya gelmesi, evliliklerini kurtarmak için dünyaya getirilmesi, ama istenilen durumun meydana gelmemesi, çocuğun aile içinde veya dışında sevilmeyen birine benzemesi, zamanın ve koşulların uygun olmadığı bir zamanda doğması, istenilen cinsiyette olmaması, boşanmanın düşünülüyor olması, çocuğun özürlü olması, ebeveynlerin kendi ailesinde de reddedici bir tutumla büyümüş olmaları sonucunda kendi çocuklarına da reddedici bir tutum sergilemelerine neden olabilir (Çağdaş ve Seçer 2002, s. 60). Bir anlamda, çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını zamanında karşılanmayıp aksatılarak ona düşmanca duyguların empoze edilmesi şeklinde tanımlanabilir.

Anne-babaların reddedici tutumu sergilemiş olmaları sonucunda; çocuğun yardım duygusundan uzak olduğu, aşırı duygusal, hırçın, sinirli, özellikle kendinden küçük ve güçsüzlere baskı kurarak düşmanca davranabilirler (Aktaş 2011, s. 23).

2.3.2.4 Serbest izin verici ebeveyn tutumu

Anne-babaların genellikle orta yaş sonrasında çocuk sahibi olmaları veya çocuğun çok kalabalık aile ortamı içerisinde tek çocuk olması durumunda bu tutumla sıklıkla karşılaşılabilir. Çocuk merkezlidir (Can 1998, s. 119). Çocuk evde istediğini yapabilir. Çocuğun her yapacağı eylem kendi istek ve arzularına göre şekillenir. Ne zaman isterse oyun oynar, yemek yer, ders çalışır ve uyur. Çocuğa sayısız haklar tanınmıştır, fakat sınırlar belirlenmemiştir. Anne-babalar nelerin doğru, nelerin yanlış olduğu söylese bile, genelde uygulamaz ve denetlemez. Çocuk anne-babadan çekinmez tam tersi anne-baba çocuktan çekinir. Anne-babalar bu tutumun çağdaş ve hoşgörü yöntemi olarak düşünürler, fakat hoşgörü ve boş vermeyi birbirine karıştırırlar. Aile içerisinde bu tutumla büyüyen çocuk aile dışında da serbest olmak ve kendi isteklerini yapmak ister,

fakat bu ortamı bulamaz. Bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemlerle karşılaşarak hayal kırıklığı yaşar (Şendil 2003, s. 178; Yörükoğlu 2003, s. 200).

Anne-babaların serbest izin verici tutumu sergilemiş olmaları sonucunda; bencil, sorumsuz ve şımarık yetişen çocuk kendi istek ve arzularını denetleyemez, dikkat gerektiren işlerde başarılı olamaz. Kendi istek ve arzularına göre yaşamaya alıştıklarından sosyal ortamlarda (okul, iş vb. gibi) başarı gösteremezler (Şendil 2003, s. 178; Yörükoğlu 2003, s. 201).

2.3.2.5 Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumu

Bu tutumu benimseyen anne-babalar, çocuklarının her şeyin en iyisini yapmasını, çok başarılı olmasını ve diğer insanlar tarafından parmakla gösterilmesini isterler. Bu ebeveynler genellikle, kendi çocukluklarında isteyip de ulaşamadıkları hedeflerini çocuklarının gerçekleştirmesini isterler. Anne-baba merkezlidir. Çocuğun isteklerini ve ihtiyaçlarını önemsemeyip, kendi istek ve arzularına göre çocuklarını yetiştirirler. Çocuğun yaptığı hiçbir şeyden memnun olmaz ve sürekli başka çocuklarla kıyaslama yaparlar. Kendi istediği, önerdiği faaliyetlere çocukları ilgi duymadığında moralleri bozulur ve eleştirilerde bulunurlar (Aydın 1997, s. 62).

Anne-babaların mükemmeliyetçi tutum sergilemiş olmaları; çocuklarının doğal sınırları tanımamalarına, yapılan hatalara karşı hiçbir tahammüllerinin olmamasına neden olabilir. Ebeveynleri tarafından başarıları oranında sevildikleri ve takdir edildikleri için yaptıkları işin en mükemmelini yapmak ve herkesten çok daha iyi olmak için başkalarıyla sürekli yarış havası içerisinde çırpınırlar. Hiçbir şeyi beğenmez ve sürekli kusur bulurlar (Cüceloğlu 2000, s. 128).

2.3.2.6 İlgisiz ve kayıtsız ebeveyn tutumu

Bu tutumu benimseyen anne-babalar genelde çocuklarıyla oyun oynamaz, çocuklarını görmezden gelir, yalnız bırakır ve çocukları ile ilgilenmezler. Çocuklarına ayıracak zamanlarının olmadığını düşünürler. Bu durumda anne-babalar çocuklarının duygusal yalnızlığı yaşamalarına sebep olarak çocuklarını duygusal istismara uğratmış olurlar.

Çocuk, duygusal yalnızlığını gidermek için başka kişilere saplantılı olarak bağlanabilir veya başka kişilere zarar verebilir.

Anne-babaların ilgisiz ve kayıtsız tutum sergilemiş olmaları; çocuğun kendisi hakkında görüşünün olmamasına, kendisini değersiz hissetmesine, benlik saygısını geliştirememesine, okul başarısının düşmesine, yanlış arkadaşlıklar edinmesine neden olabilir. Anne ve babanın ilgisini çekmek için madde kullanımı, suç işleme gibi kötü davranışlar sergileyebilir (Şanlı 2007, s. 24).

2.3.2.7 Dengesiz-kararsız ebeveyn tutumu

Bu tutumdaki ebeveynler, çocuklarını nasıl yetiştirmeleri gerektiğini tam olarak kestiremezler. Daha önce bahsedilen anne-baba tutumlarının hiçbirini benimseyememişlerdir. Bu bakımda anne-babalar bazen otoriter, bazen demokratik ve bazen de aşırı korumacı anne-baba tutumunu sergilerler. Dengesiz, kararsız anne-baba tutumu olarak adlandırılan bozuk tutumlar, çocuğun benliğini oluşturmamasına neden olur. Yaptığı herhangi bir davranışına karşılık dün hoş görülen veya ödüllendirilen çocuk, aynı davranışı bugün yaptığında cezalandırılması çocuğu şaşkına çevirir ve ikilem yaşamasına neden olur (Can 1998, s. 119). Çocuk hangi davranışı nerede, ne zaman yapması gerektiğini veya yapmaması gerektiğini kestiremez. Tutumunu anne-babasının keyifli veya öfkeli oluşuna göre sergileyeme çalışır. Anne-babalar birbirleri arasında da tutarsızlık yaşayarak çocuklarına farklı tutumlar sergileyebilirler. Burada da çocuk ne zaman, kime nasıl davranacağını tam olarak öğrenemez. Ancak anne-babaların tutarsızlıkları sürüp giden tarzda olan ise, bozuk tutumlardır. Burada bahsedilen tutarsızlık, birgün görmezlikten gelinen yaramazlık, başka birgün cezalandırılıyorsa annenin uyguladığını baba, babanın uyguladığını anne bozuyorsa tutarsızlıktan gerçek anlamda söz edilebilir (Yörükoğlu 2003, s. 201). Anne-babanın bu tutumu, çocuğun gelişimini her yönüyle olumsuz anlamda etkilemektedir (Yavuzer 2003, s. 31).

Anne-babaların dengesiz, kararsız tutum sergilemiş olmaları; çocuğun kabul edilebilir ve edilemez davranışları öğrenememesine, toplumun kurallarına uygun davranışlar kazanamamasına, sosyal çevreye uyum sağlayamamasına neden olur. Anne ve babasını

ciddiye almamasını ve kendi bildiği gibi davranışlar sergilemesini pekiştirir (Yavuzer 1998, s. 29).

2.3.3 Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Kuramsal Açıklamalar

2.3.3.1 Psikodinamik model

Psikodinamik modelciler, temelde gelişimin belirleyicisinin biyolojik kökenli olduğunu ve anne-babanın istekleri ile toplumun beklentileri arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğunu ifade etmişlerdir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile çevresindeki kişiler arasında oluşan etkileşimin çocuğun gelişim aşamasındaki bireysel farklılıkları belirlediği sanılmaktadır. Psikodinamik modelciler, anne-baba ve çocuk arasındaki duygu alış verişiyle ve bu ilişkinin çocuğun psikososyal, psikoseksüel ve kişiliğine olan etkisi üzerine odaklanmışlardır. Anne-baba ve çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin her ailede farklılık gösterdiği ve bunun nedenini ise, anne-baba tutumlarının farklılıklarından kaynaklandığını belirtmişlerdir (Kaya 2010, s. 24).

2.3.3.2 Davranışçı model

Davranışçı modelciler, anne-baba tutumlarının çocuğun gelişimine olan etkisi ile ilgilenmişler ve anne-baba tutumunun davranıştan daha az etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Davranışçılar, çocuğun gelişiminde göstermiş olduğu bireysel farklılıkların asıl sebebinin içinde yaşadığı çevrenin farklılıklarından kaynaklandığını varsaymışlar ve ebeveyn tutumlarının bu çevrenin oluşmasını sağlayan davranış örüntüleri olarak tanımlamışlardır (Demiriz ve Öğretir 2009, ss. 421-433). Örneğin, anne-babanın çocuğun herhangi bir davranışına karşılık göstermiş oldukları ödül, ceza, sevgi, şefkat gibi davranımsal pekiştirmeler anne-babanın tutumları hakkında bilgi vermektedir.

2.3.3.3 Baumrind'in sınıflaması

Baumrind (1967-1971) anne-baba tutumlarını sınıflandırmak için ev ortamındaki okul öncesi dönemdeki çocukları gözlemleyerek yaptığı laboratuvar çalışmasında; demokratik, izin verici ve otoriter olmak üzere üç çeşit ebeveyn tutumu üzerinde durmuştur.

Demokratik ailelerde, her bireyin değerli olduğu, bağımsızlığın ve kendini ifade edebilmesinin teşvik edildiği, kuralların sadece anne-baba tarafından konulup kontrol edilmesi yerine çocuğun da kuralların konulmasında etkin rol alması için teşvik edilerek çocuğun kendini kontrol edebilmesi çok önemlidir. Aile üyeleri arasındaki iletişim açık, samimi ve sıcaktır. İzin verici ailelerde, çocuğa tamamen serbestlik içinde sıcak ve kabullenilmiş olarak koşulsuz destek verilir, sınır koyma söz konusu olmadığı gibi nadiren disiplin uygulanır. Otoriter ailelerde ise kuralların katı bir şekilde uygulanması egemendir, aile için sadakat çok önemli iken çocuk ile bire bir iletişim kurulmamaktadır (Erdoğan ve Uçukoğlu 2011, s. 54).

Baumrind, anne-babanın çocuk yetiştirirken sergilemiş oldukları tutumları sınıflamış ve bunlarla ilişkili olduğunu öne sürdüğü dört ana boyut belirlemiştir. Bu boyutlar; bakım/destek boyutu, olgunluk beklentisi boyutu, kontrol boyutu ve açık iletişim boyutudur. Bakım/destek boyutu; çocuk ile ebeveyni arasında ne derece samimi, sıcak, sevecen ve içten iletişimin gerçekleştiğini gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu; anne-babanın çocuğunu bilişsel, fiziksel, sosyal ve duygusal alanlarda ne derece desteklediğini gösterir. Kontrol boyutu; anne-baba tarafında konulan kurallara çocuğun ne derece uyması gerektiğini gösterir. Açık iletişim boyutu; aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun düşüncesine ne derece önem verdiklerini göstermektedir. Bu sınıflandırmalara göre, olgunluk beklentisi ve kontrol boyutlarında yüksek, bakım/destek ve açık iletişim boyutlarında düşük dereceye sahip anne-babalar otoriter olarak değerlendirilirken, dört boyutta da yüksek dereceye sahip anne-babalar demokratik olarak değerlendirilmektedir. Olgunluk beklentisi ve kontrol boyutlarında düşük, bakım/destek ve açık iletişim boyutlarında yüksek dereceye sahip anne-babalar izin verici ebeveyn tutumunu sergilerler (Erdoğan ve Uçukoğlu 2011, s. 54).

2.3.3.4 Maccoby ve Martinin iki boyutlu bakış açısı modeli

Maccoby ve Martin (1983) ebeveyn tutumlarını iki boyutta ele almışlardır. Bunlar talepkarlık/kontrol ve duyarlılıktır. Bu boyutların ışığında dört anne-baba stilinin varlığından söz etmişlerdir. Baumrind'in çalışmalarındaki izin verici anne-baba stilini ise, ikiye ayırmışlardır. Bu dört anne-baba stilleri ise otoriter, demokratik, izin

verici/müsamahakar ve izin verici/ihmkar olarak tanımlamışlardır (Erdoğan ve Uçukoğlu 2011, s. 55).

Maccoby ve Martin, otoriter ebeveynlerin kontrollerinin yüksek ve duygusal sıcaklıklarının düşük olduğunu, katı kurallar koyduklarını ve çocuklarıyla koyulan kurallar hakkında tartışmadıklarını, ebeveynlerin çocukları üzerinde ezici güç kullandıklarını, çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarsız olduklarını ve şefkatin uygulanmadığını belirtmişlerdir. Otoriter tutumun çocuklar ve ergenler üzerindeki etkilerinin ise, duygusal ve sosyal uyum problemleri, ahlaksızlık, düşük benlik ve hırçın davranışlar olduğu belirtilmiştir (Erdoğan ve Uçukoğlu 2011, s. 55). İzin verici/müsamahakâr anne-babaların çocuklarına karşı içten, sıcak ve ilgili davranmaktalar ama çocuklarını kontrol etmemektedirler. Bu stilde yetişen çocuklar üzerindeki etkileri ise, düşünme yeteneğinin oluşmamasına, saldırgan davranışlar sergilemelerine, bağımsızlık, kendi başına karar verme ve sorumluluk almada yetersizlik olmasına neden olduğu belirtilmiştir. İzin verici/ihmkar anne-babaların çocuklarına kısıtlı zaman ayırdıkları, iletişimden uzak durdukları, çocuklarına yetersiz özen gösterdikleri ve davranışlarını kontrol etmede yetersiz oldukları belirtilmiştir (Özer 2011, ss. 21-22).

2.4 AİLE DANIŞMANLIĞI

2.4.1 Aile Danışmanlığının Tanımı

Aile danışmanlığı, bireysel danışmadan farklı bir yaklaşımdır. Aile danışmanlığında bireysel görüşme yerine aile üyelerinin hepsi ortaklaşa danışmaya alınarak çok boyutlu bir görüşme gerçekleştirilir. Aile danışmanı, aile içerisinde gerçekleşen, korku, stres, kaygı veya başka bir belirtiyi tek bir kişi üzerine yoğunlaşarak değil, ailenin tüm fertleri üzerinden çözmeye çalışır (Özgüven 2014, s. 4).

Aile danışmanlığı, ailenin karşılaştıkları zorlukları tüm aile fertleriyle birlikte bir bütünlük içerisinde çözebilmelerine yardımcı olabilmek için psiko-sosyal açıdan destekleyerek aile üyelerini güçlendirir. Ailenin olumsuz kalıplarını değiştirerek yerine olumlu ve pozitif etkileşimli kalıpları yerleştirerek ailenin uyumsuzluğunu ortadan kaldırmayı veya azaltmayı amaçlamaktadır (Duman 2001, s. 185).

Bununla birlikte aile danışmanlığı, aile içi şiddet, anne-baba ve çocuk arasında yaşanan anlaşmazlıklar, iletişim sorunları, cinsel problemler, ekonomik sorunlar, bağımlılık gibi sayılabilecek birçok sorunu ele almaktadır (Zatsrow 1995, s. 89).

2.4.2 Aile Danışmanlığının İşlevi

Aile danışmanlığı, bireyde içgörü ve farkındalık kazanmasına, yeniden yapılanma ve gelişmesi gibi işlevsel özellikler kazanmasına imkan sağlar. Bu bakımdan aile danışmanlığı; bireyler arasında sağlıklı iletişim ortamının kurulabilmesi için bütün aile üyeleri ile yapılan psikolojik yardım/destek hizmeti olarak tanımlanabilir. Aile üyelerinin yapısal, işlevsel ve gelişimsel olarak sayılabilecek bütün özellikleri bakımından aile içerisinde veya çevresel ilişkilerinde psiko-sosyal işlevsellikleri ile ilgili karşılaşılabilecekleri sorunların çözümlenmesini sağlayacak uzmanlık gerektiren hizmetlerin toplamıdır. (Kalaycı ve diğ. 2008, s. 28).

Aile danışmanlığı, Aile üyeleri arasında sağlıklı iletişimin sağlanması ve gerekli ortamın yaşatılması için aile üyelerine yapılan psikolojik yardım ve destektir. Aile danışmanlığında aile bir bütün olarak görülür. Aile danışmanı, aile üyelerinin ortamda bulunan sorunun kaynağını görmelerine ve bu soruna neden olan etkenleri uzaklaştırarak farkındalık kazandırmasına yardımcı olur. Aile danışmanlığında amaç, aile üyelerinin ve özellikle çocukların sevgi, saygı ve hoşgörü ortamını oluşturularak, sağlıklı bir aile ortamı içerisinde yetişmelerine imkan sağlamaktır (Kuzgun 1991, s. 90).

Aile danışmanlığı, aile bireylerine veya ailenin tümüne verilen bireysel ve grup olarak uygulanan yardım hizmetleri, bu konuda eğitim almış profesyoneller (çocuk gelişimi uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman ve psikolog) tarafından yürütülür (Aktaş 2015, ss. 122-123).

2.4.3 Aile Danışmanlığının Tarihsel Gelişimi

Aile danışmanlığının kabul edilmesi ve sonrasında popülerlik kazanmasında dört unsur katkıda bulunmuştur. Birincisi, giderek sayılarının artmasıyla üniversitede öğrenim görmeye başlayan kadınların aile yaşamı ile ilgili derslerin verilmesini istemeleridir. İkincisi, evlilik psikolojisi danışmanlığının ortaya çıkmasıdır. Üçüncüsü, 1938 yılında

Ulusal Aile İlişkileri Kurulu ve 1939 yılında Marriage and Family Living adındaki derginin basılmasıdır. Son olarak, mahalli aile memurlarının çalışmaları sayılabilir.

1940-1949 yılları arasında aile terapisi üzerinde kalıcı birkaç tane olaydan bahsedilebilir. Bunlardan en önemlisi, 1942 yılında Amerika Evlilik Danışmanları Derneği'nin kurulmasıdır. Diğer gelişme ise 1948 yılında evlilik terapisinin konu alındığı yayındır. Üçüncüsü, şizofreniden etkilenen bireylere ve ailelere yapılan çalışmalar ve son olarak da II. Dünya Savaşı ve sonrasında bireyler üzerindeki etkileri olmuştur (Gladding 2015, ss. 118-119).

Aile dinamiklerini ilk inceleyen kişi Freud'dur. Bununla birlikte, aile dinamiklerinin üzerinde ilk kez ayrıntılı olarak çalışan kişi Adler'dir (Nazlı 2000, s. 2).

1950-1959 yılları arasında aile terapisinin ilk ciddi adımlarla doğduğu dönemi teşkil etmektedir. Bu dönemin aile terapisi adına kazandırdığı gelişmeler dernekler, kurumlar veya gruplar aracılığı ile değil daha çok bireysel öncülerin sayesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde aile danışmanlığına disiplinler arası boyut kazanmasına katkısı olmuş önemli isimler, Nathan Ackerman, Gregory Baterson, Milton Erickson, Carl Whitaker ve Murray Bowen'dir.

1960-1969 yılları arasında aile terapisi alanında son derece hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Ailelerle çalışılması gerektiği fikri, aralarında önemli kişilerinde olduğu azımsanmayacak kişi tarafından kabul edilmiştir. Bu dönemin isimlerden en önemlileri, J. Haley, V. Satir, S. Minuchin ve J. Bell ve Whitaker'dir. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden bir tanesi ise, sistemler kuramının ortaya çıkmasıyla geniş yankı getirmesidir. Bununla birlikte aile terapisine katkı sağlamış olan eğitim merkezleri ve programlar açılmıştır.

1970-1979 yılları arasında aile terapisi, birkaç tane önemli olaylara tanık olmuştur. Amerikan Evlilik ve Aile Terapisi Derneği' ne (AAMFT) çok sayıda üye katılmış ve Amerikan Aile Terapisi Akademisi (AFTA) kurulmuştur. Kurumlar daha çok nitelik kazanmış ve yabancı terapistler katkıda bulunmuştur.

1980-1989 yılları arasında aile terapisine kişi sayısı olarak dernek ve organizasyonlara yönelenlerde artma olmuş ve gün geçtikçe daha çok bayan katılımı olmuştur. Aile terapisi alanında yapılan araştırmalar artmış ve yayınlar çoğalmıştır. Aile ve evlilik terapisi ulusal düzeyde daha fazla kabul görmeye başlamıştır.

1990-1999 yılları arasında aile terapisi epey heyecan verici bir dönem olmuştur. Aile danışması dünya çapında kabul görerek yeni kuramlar ve uzmanlık alanları oluştu. Aile danışmanlarının sayısındaki artış devam etti ve aile ile ilgili eğitimler ve bu eğitimlerin mesleki uygulama bölümleri yenilenerek daha da iyileştirilmiş oldu.

2000 ve sonrasındaki yılları arasında aile terapisi alanı genişleyerek büyüyüp dünya çağında tanınmaya başlamıştır. Dünyanın birçok kıtasında lisans uygulamalarının başlaması, aile danışması alanında çok sayıda çalışmaların, araştırmaların ve yayınların oluşması ve yeni öykülerin yazılması gibi birçok önemli olaylara sahne olmuştur (Gladding 2015, ss. 120-133).

Ülkemizde aile terapisi batı ülkelerine göre daha geç kabul görmüştür. 1980’li yıllarda aile terapisine ilgi duyulmuş ve üniversitelerde “Aile Terapisi” adı altında dersler konulmaya başlamıştır. Ancak yine de ülkemizde sistemik bir eğitim olanağı olmadığı gibi bu alanda çok az sayıda araştırma yapılmıştır (Korkut 2001, s. 115).

2.4.4 Aile Danışmanlığında Benliğin Ele Alınması

Kişinin anne karnındaki oluşumundan yaşama uzanan bir geçiş döneminde göbek kordonunun kesilmesiyle ayrılma, yani, bireyselleşme başlamış olur. Mahler ise, ayrılma ve bireyselleşmenin, anneden ayrılarak bir birey olarak yaşama devam edebilmenin sancılı bir süreç olmasına rağmen gerçekleştirilmesi gerekli bir süreç olduğunu söylemiştir. Ayrılma ve bireyselleşme başarılı olarak gerçekleşen bireylerde, ayrılmış içsel bütünlüğü ile bir benlik oluştururlar. Bu bakımdan oluşan benlik ile bağımsız, özerk, kendine güvenen, kendine yetebilen, başarı, özgür ve mahremiyet duygusu gibi kavramlara sahip bireyler oluşur. Bunun tam aksi, eğer ayrılma yeteri kadar ve başarılı olarak gerçekleşmezse birey, ailesi ile duygusal bağlılığını yoğun olarak sürdürmeye devam eder (Arkar ve Şafak 2003, s. 44).

Sistem kuramcıları aileden ayırışamama ve duygusal ilişkilerin içinde var olan benlik kavramı üzerinde durmuşlardır. Bunun sebebi ise, duygusal ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı aile ortamındaki bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilemesi sonucunda gelişimsel süreç içerisinde benlik gelişiminden etkilenmeleridir (Arkar ve Şafak 2003, s. 44). Bu bakımdan, kişinin tam olarak anlaşılabilmesi için, aileye sistem olarak bakıldığında yani, bireyin ilişkileri bütünlük içerisinde ele alındığında ailenin tümü arasındaki etkileşim ortaya çıkarılmış olur. Bununla birlikte sistem terapistleri, aileyi bir bütün olarak görürken bireyin önemini de göz önünde bulundururlar. Ancak, aile içindeki kişinin etkilenme ve bağlılık durumunu, bireysel terapistlerin düşündüğünün tam aksi daha fazla belirleyici olduklarına savunmuşlardır (Corey 2008, ss. 457-459).

Benlik, tek başına çıkılan bir yolculuk olmadığı için bireyin ayrılaşması doğuştan ilişkiseldir. Aile terapistleri, ilişkilerdeki ayırışamama ve bireyleşememe sorunlarında benlik durumlarına yoğunlaşmaktadırlar. Bu bakımda aile terapisinin amacı, ailenin duygusal ilişkileri içerisindeki benliğin ayrılaşmasına ve bireyselleşmenin sağlanmasına yardımcı olmaktır (Arkar ve Şafak 2003, ss. 50-51).

Psikoanaitik aile danışmanlığında Freud, kişiliğin oluşmasında ailenin etkin rol oynadığını savunmuştur. Psikoanalitik aile danışmanları, kişinin bağımsızlığını ve duygusal gelişimlerini destekleme çalışmalarının kendi ailesinde, yani duygusal ilişkilerin içinde yapılarak geliştirilebileceğini belirtmişlerdir. Örneğin, erken çocukluktaki yaşantıların bilerek ya da bilmeyerek sürdürülüp sürdürülmediğine bakılmaksızın kişinin ya da ailenin şu anda yaşadıklarının gelecek yılları üzerindeki etkileri olabilmektedir. Bu bakımdan bağlanma gibi yakınlıkla ilgili ilk yaşantılar çok önemlidir (Galaddin 2015, s. 192).

Aile danışmanlığı bakımından benliğin ele alınmasında Bowen'ın görüşleri başlangıç noktası niteliğindedir. Bowen, hem ilişkisel benlik gelişimini, hem de bu ilişkilerden duygusal olarak ayrılmayı ilk belirten kişi olmuştur. Bowen'a göre benlik, intrapsişik bir yapı (bireyin duygusuyla düşünceleri arasında ayırım yapıp yapamaması) ve kişilerarası (bireyin anlamlı olarak gördüğü ve diğerlerinden ayrılıp ayrılamaması) gibi kavramları temsil etmektedir. Benliğin ayrılması, bireyin duygusal ilişkileri ile nesnel

entelektüel süreçlerini birbirinden ayırabilme derecesi demektir (Arkar ve Şafak 2003, ss. 45-46).

Bowen'ın kuramında en önemli özelliklerinden birisi benliğin farklılaşmasıdır. Bireyin kendini farklılaştırması, duygu ile düşüncelerini psikolojik olarak ayırması ve kendini diğerlerinden bağımsız kılması anlamına gelir. Bağımsızlaşma sürecinde birey, kendine bir kimlik edinme ihtiyacıyla aile köklerinde farklılaşırken duygu, düşünce ve davranışların bütün sorumluluğunu almış olur (Corey 2008, s. 461).

Bowen'ın kuramının diğer önemli özelliği ise, benliğin ayrılmasında kuşaktan kuşağa aktarımın olduğudur. Bu bakımdan sorunu olan ailelerin sorunlarının şekillenmesinde birkaç kuşağın etkisi söz konusudur. Bowen, bireyin eş seçiminde kendi farklılaşma düzeyinin etkili olduğunu belirtmiştir. Bowen'a göre, başarılı bir şekilde ayrılmış bireyler, ailelerinde ayrı gelişimlerini sürdürebilirler. Tam aksi durumda ise, aile içerisinde kaybolarak bağımsız hareket edemezler (Gladding 2015, s. 204).

Bowen aile danışmanlığı modeliyle çalışan aile danışmanları, ayrımlaşabilmiş (kök ailesi ile bağlarını sağlıklı olarak koparabilmiş) bireyin gelişimini daha da artırır. Son yıllarda, özellikle bayan terapistlerin "Bowen kuramı"nı yeniden düzenlenmesiyle, bireylerin karşılıklı dayanışmasına, ilişki dilinin kullanılmasına ve benliğin ayrımlaşmasında daha bir ilişki yönünün olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrımlaşmanın ise ilişkiyi kesme/bağlantı kurmama anlamına gelmediğine vurgu yapmışlardır (Arkar ve Şafak 2003, s. 50).

Yapısal aile danışmasını S. Minuchin geliştirmiştir. Yapısalcı kuramın temel teşkil ettiği bir düşüncesi ise, her ailede aile üyelerinin etkileşimlerini düzenleyen bir yapısının olmasıdır. Bu yapı ise, aile sadece eylem içerisindeyken kendini gösterir. Bir başka ifadeyle, aile eylem içerisinde olmayıp aile bireyleri arasında tekrarlayan etkileşimler gözlenemez ise, bir ailenin yapısı hakkında bilgi edinilemez. Yapısal kuram, aile bütünlüğünün yanında, aile bireylerinin oluşturduğu alt sistemlerin arasındaki etkileşimin önemine değinir. Yapısal yaklaşımın en önemli sayılabilecek tezi ise, bir kişinin semptomlarının kökleri en iyi aile içerisindeki etkileşimsel bağlarında aranması gerektiğidir (Gladding 2015, s. 259).

Yapısal aile danışmanlığının en önemli amacı, aile sistemini yeniden yapılandırmaktır. Bu amaca dayanarak danışman, yol gösterici bir rehber gibi rol üstlenerek ailenin daha işlevsel bir etkileşim geliştirmelerini sağlar. Danışman terapi sürecine katılır, değerlendirir, ve aileyi yeniden yapılandırır. Danışman değerlendirme sürecinde ailenin sınırlarını, kişilerarası etkileşimini, alt sistemleri ve koalisyonların olup olmadığını, sorunlu aile bireyinin davranımsal problemlerini ve bunu nasıl sergilediğini değerlendirmiş olur. Danışman, aileyi yeniden yapılandırma sürecinde ise aileye yeni farkındalıklar, yeni davranış örüntüleri ve ailenin bir değişim içerisine girmesini saylayarak yapılandırmasıdır. Bu teknikler sonucunda, ailenin yeni ve işlevsel sınırların oluşmasını sağlayarak bozuk olan etkileşimi onarmaktır (Yılmaz 2016, s. 23).

Yaşantısal aile danışmanlığının öncülerinden olan Virginia Satir'in deneysel ve hümanistik yaklaşımı, insan geçерleme modeli olarak adlandırılmaktadır (Corey 2008, s. 462).

Yaşantısal aile terapisinin ana sayıtlılarından birincisi, aile üyeleri duygularının farkında değildirler, farkında olsalar bile duygularını bastırırlar. İkincisi, aile bireyelerine “şimdi ve burada” tekniğiyle farkındalıklarını artırmak oldukça önemlidir. Üçüncüsü ise, davranışları etkileşimsel olarak algılanması ve benlik saygısına önem verilmesidir.

Yaşantısal aile terapistleri üç öğeyi değiştirmeyi hedefler. Bunlardan birincisi, ailenin tüm bireyelerine, kendilerini ve diğerlerini nasıl gördüklerini ve duyduklarını, ne hissettiklerini ve ne düşündüklerini yine aile üyeleri önünde dürüst, uyumlu bir biçimde dile getirmesinin sağlanması. İkincisi, aile üyeleri kendi bireyselliği içinde ele alınarak kararların güç dengesini göre değil uzlaşma ve araştırma yoluyla alınmasının sağlanması. Son olarak farkındalıkların açık olarak kabul edilmesini ve gelişimleri doğrultusunda kullanılabilmesinin sağlanmasıdır (Gladding 2015, ss. 218-220).

Virginia Satir, yaşantısal aile terapisinde etkili iletişimin ve etkileşimin kurulmasında, aile bireyelerinin gelişimi ve benlik saygısının yükselmesine yardımcı olarak önemli bir rol oynar (Corey 2008, s. 466). Terapide aile üyeleri duygularını dile getirirken ben mesajlarını kullanması için yönlendirilir. Ben mesajı sayesinde ilişkiye denge ve eşitlik

kazandırılmış olur. Bu sayede benlik saygısı yükselmiş ve iletişimdeki önyargılar da ortadan kaldırılmış olur (Gladding 2015, s. 220).

Yaşantısal aile danışmanlığında tüm bireyler farkındalık kazanmış olurlar. Aile danışmanı ise, bu süreçte karşılaşılan sorunları çözmek için semptomları açarak engellenmiş potansiyellerini açığa çıkarır, iletişimi artırarak aile içerisinde birlik duygusunu geliştirir, kişiler arasındaki stresi daha da artırır, sosyal gruplarla etkileşimi artırır, aile ve aile sınırlarının beklentilerini anlamak, aile üyelerine ailenin fonksiyonlarını öğretir, kuşaklar arasındaki ayrılığı artırır, aileden ayrılma sonrasında tekrar katılmasının yollarını öğretir, bireyselliği vurgular, aile bireylerinin benlik değerinin artırılmasına yardımcı olur (Erkan ve Özabacı 2014, s. 74).

Stratejik ve sistemik aile terapisinin Jay Haley, Paul Watzlawick, John Weakland ve Cloe Madanes gibi önemli temsilcileri vardır. Stratejik terapiler genellikle kısa süreli terapileri içerir (Gladding 2015, s. 276). Stratejik ve sistemik aile danışmanlığında, aile sistem olarak ele alınmakta ve aile içerisindeki etkileşimler, bağlılıklar, sınırlar ve kurallar üzerinde odaklanmaktadır (Bulut ve Uluocak 2011, s. 15). İçgörü ve geçmişteki yaşantılar tedavide kullanılmaz. Davranışın temellerinin oluşmasında ailenin kuralları, dengesi, değiş dokuşa dayalı etkileşimi ve döngüsel nedenselliği gibi nedenler etkili olmaktadır (Gladdig 2015, s. 286).

Aile üyesindeki herhangi bir problem aslında ailenin bütününün problemidir. Stratejik ve sistemik aile terapisinin ana amacı, problemi doğrudan ortadan kaldırmak yerine sistemik bağlantılarına, döngüsel nedenlerine ve problemin geçici olarak varlığının nedenine açıklık getirmektir. Her aile kaçınılmaz olan değişime ayak uydurmak için hem değişmezliğe hem de esnekliğe ihtiyaçları vardır. Aile, yaşam döngüsü içindeki herhangi bir geçiş döneminde takılı kaldığında kalıplaşmış inanç ve kurallar ile bu yeni değişime adapte olmaya çalışıldığında semptomlar ortaya çıkmış olur (Ünal 2013, s. 36).

Stratejik ve sistemik aile terapisi sonucunda aile, aile üyelerinin hepsi tarafından kabul edilen ve sunulan problemin çözümü ve yok edilmesi konusunda yardım almış olur. Bu yardımı alırken problem net olarak tanımlanır, önceden denenmiş tüm çözüm yolları

incelenir, somut değişimler tanımlanır ve uygulanır. Burada da içerikten önce sürece odaklanılır (Gladding 2015, s. 286).

Bilişsel-Davranışçı aile danışmanlığının öncüleri olarak John B. Watson, Mary Cover Jones, İvan Pavlov ve Skinner gibi isimler sayılabilir (Gladding 2015, s. 238).

Bu yaklaşıma göre, problemin asıl sebebi, kişinin sahip olduğu mantık dışı düşüncelerinden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Bireyin sahip olduğu bilişsel süreçler, bireyin hislerini ve davranışlarını belirler. Terapi sürecinde bireyin bilişsel ve davranışsal olarak karar verebilme, düşünebilme, soru sorabilme, yeniden karar alabilme gibi alanları üzerinde çalışılır. Psiko-eğitsel olarak uygulanan bilişsel-davranışçı aile terapisi ile yeni becerilerin öğretilmesi ve uygulanması, yeni düşünme stillerinin geliştirilmesi ve karşılaşılan problemlerle etkili olarak başa çıkma yollarının kazandırılması hedeflenir (Corey 2008, s. 509).

Bilişsel-davranışçı aile terapisinde terapist eğitici rol üstlenir. Aileye rol-model olmaya çalışarak bireylerin kendi ilişkilerini gözden geçirerek değerlendirmelerine yardımcı olur. Bu sayede, ailenin kendi kaynakları harekete geçirilerek değişimin gerçekleşmesi sağlanmış olur (Nazlı 2000, s. 170).

Özetlemek gerekirse, yukarıda bahsedilen aile terapileri genellikle bireyin benliğinin farklılaőarak kendi kök ailesinden ayrımlaőabilmenin önemini vurgulamışlardır. Bu bakımdan benlik ile ilgili çalışan aile terapistleri bireyin farkındalık kazanmasına, benliğin farklılaőarak kendi kök ailesinden ayrımlaőabilmesine, ailenin yeniden yapılanmasına ve etkili iletişimin kurulabilmesine yardımcı olarak bireyin olumlu yönde gelişimini arttırmayı hedeflemiş olurlar. Bununla birlikte baęımsızlaőmanın üzerinde yoęunlaőırken benliğin farklılaőmasında geçmiş yılların, yani ailenin etkisi göz ardı edilmemelidir.

ocuk ve ergenler büyürken karőılarına çeşitli engeller çıkarak gerekli terapilere ihtiyaç duyabilirler. Bu terapiler sayesinde zamanında müdahale edilerek yıllarca mutsuz ve depresif davranmalarının n kesilerek daha mutlu ve umutlu geleceğe hazırlanabilirler.

2.5 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.5.1 Anne Baba Tutumları ve Benlik Kavramı İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Geçtan (1981) yaptığı çalışmasında aile ortamının, ebeveyn tutumlarının ve anne-babası tarafından kabul edilip benimsenerek ihtiyaçlarının karşılanmasının çocuğun olumlu benlik oluşturmada oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dubow ve diğ. (1987) boylamsal olarak yürüttükleri araştırmada kız ve erkek olmak üzere 398 örneklem grubuyla 8 yaşından itibaren 22 yıl çalışmışlardır. Ailelerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlarını inceleyerek çocukların bu tutumlardan bilişsel, öz değer ve davranış şekilleri açısından nasıl etkilendiklerini rapor etmişlerdir. Çalışma sonucunda, otoriter tutumu benimsemeyen ve uygun ebeveyn tutumlarının çocuklar tarafından benimsenmesiyle öz değerlerinin daha yüksek gelişim gösterdiği sonucuna varmışlardır.

Kanigsberg ve Levant (1988) tarafından çocuğun içinde bulunduğu aile yaşantısı ve kendilik kavramının gelişmesi arasındaki ilişkinin incelenmesi adlı araştırmada kişilik gelişimi ve iletişim özellikleri ile ilgili iki farklı eğitim programı düzenlenmiştir. Ailelerin bu eğitim programlarından birine katılmaları sağlanarak, ailelerin tutumlarının değişmesiyle birlikte çocukların bu tutumlardan etkilenecek benlik kavramlarındaki değişiklikler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, evde kabulün olduğu anne-çocuk ilişkisinde, iletişim içerisindeki ailelerin, çocuk ile ilgili konulan kuralların neden ve sonuçlarının açık ve net olarak belirtilmesiyle çocukların kendilik kavramlarının pozitif yönde etkilendiği ve değişim gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Akbaba (1988) anne-baba tutumlarının bazı kişilik özellikleri üzerine etkisini 112 örneklem grubuyla araştırmıştır. Çalışma sonucunda, demokratik ebeveyn tutumlarının olumlu benlik gelişiminde pozitif etkisi, ilgisiz ve otoriter ebeveyn tutumlarının olumlu benlik gelişiminde negatif bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Vaughn ve diğ. (1988) boylamsal olarak yürüttükleri araştırmada, 3-7 yaş arasındaki çocukların kişilik gelişimleri ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemeye

çalışmışlar ve çocuklar ile ergenlik dönemine geldiklerinde de çalışmaya devam etmişlerdir. Çalışma sonucunda, erken çocukluk dönemindeki çocukların aile ortamında deneyimledikleri sosyalleşmenin çocukların kişilik gelişimlerinde önemli bir unsur olduğunu belirtmişlerdir.

Bishop ve Ingersoll (1989) çalışmasında aile yapısı ve aile içi uyumsuzlukların çocuğun benlik kavramı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. 8-12 yaş arasındaki çalışma grubuyla çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, öfke ve şiddetin düşük olduğu aile ortamında yetişen çocukların benlik düzeylerinin, öfke ve şiddetin fazla olduğu aile ortamında yetişen çocuklara oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aile için uyumsuzlukların düşük ve ailesel bağlılığın, sevginin yüksel olduğu ailelerde yetişen çocukların yüksek seviyede pozitif bir benlik geliştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Lamborn ve diğ. (1991) 14-18 yaş arasında dört çalışma grubuyla anne-baba tutumlarının çocukların kişilik gelişimine etkilerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, kabul edici ve demokratik tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocukların pozitif benlik geliştirmesinde etkili olduğu, bunun tam tersi katı ve otoriter tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocukların kişilik gelişimleri olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Güçray (1993) çocuk yuvalarında ve ailesinin yanında kalan 9-10-11 yaşlarında, 683 çocuk ile yürüttüğü çalışmasında, bireylerin tutumlarının çocuğun öz-saygı gelişimi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda, yetişkinlerin demokratik tutum sergilemeleri öz-saygı olumlu olarak etkilediği, yetişkinlerin otoriter ve ilgisiz tutum sergilemeleri ise olumsuz öz-saygı geliştirmelerine neden olduğunu belirtmiştir.

Duru (1995) çalışmasında anne-baba tutumu ile çocuğun benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştırmak için ilköğretim 5. sınıf öğrencisi olan 300 kişilik çalışma grubu oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, anne-baba tutumlarının çocukların benlik saygısı üzerinde anlamlı bir ilişki olduğunu bularak, anne-baba tutumlarını demokratik olarak değerlendiren çocukların benlik saygısı düzeylerinin, otoriter olarak değerlendiren çocuklarla kıyaslandığında daha yüksek olumlu benlik düzeyi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun tam tersi cinsiyet, doğum sırası, anaokuluna gidip-gitmeme durumu

ve ebeveyn öğrenim düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Önder (1997) çalışmasını 4-6 yaş arası bir çalışma grubuyla yürütmüştür. Çalışma sonucunda, çocukların okula gitme süreleri ile akranları tarafından kabul edilme düzeylerinde arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Prematüre doğan ve öğretmenleri tarafından bedensel gelişiminde yetersizlik olarak değerlendirilen çocukların, bedensel (fiziksel) yeterlik algılama düzeylerinin, normal çocuklara oranla daha düşük olduğu, bilişsel yeterlik alanında ise yaşın etkili olduğunu ve 6 yaş çocuklarının 4 yaş çocuklarına oranla daha yüksek algıya sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bedensel yeterlik ve bilişsel yeterlik alanlarında ise cinsiyetin etkisini saptamamıştır.

Varlı (1999) çalışmasını, ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin benlik kavramı düzeylerinin ve benlik kavramını etkileyen değişkenlerin saptanmasını amaçlayarak 460 çalışma grubuyla yürütmüştür. Çalışma sonucunda, ebeveyn tutumlarının çocuğun benlik düzeyinde etkili bir unsur olduğunu, diğer taraftan anne-babanın öğrenim durumu, babanın mesleği, kardeş sayısı, ebeveynlerin sağ-ölü olma durumu gibi faktörler çocukların benlik kavramı düzeylerini anlamlı olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Cinsiyet, doğum sırası, okulöncesi eğitim alıp-almama durumu, ebeveynlerin öz-üvey olma durumu, annelerin mesleği, birlikte ya da ayrı yaşıyor olma durumuna göre çocukların benlik kavramı düzeyleri arasında farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Örgün (2000) çalışmasında anne-baba tutumları ile benlik saygısı ve atılganlık arasındaki ilişkiyi araştırmak için 8. sınıf öğrencisi olan 420 kişilik örneklem grubu oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, çocukların ailelerinden algıladıkları eşitlikçi ve demokratik tutumların, otoriter ve aşırı koruyucu tutumlardan daha yüksek benlik saygısı oluşturdukları sonucuna ulaşmıştır. Çocukların benlik saygısı üzerinde etkisi olabileceği düşünülen cinsiyet, ebeveyn öğrenim düzeyi ve anaokuluna gidip-gitmeme durumuna göre anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kernis ve diğ. (2000) araştırmasında anne-babanın çocuk ile iletişimlerinin çocuğun benlik arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla 11 ve 12 yaşlarında 174 kişilik örneklem

grubuyla çalışmıştır. Çalışma sonucunda, anne-baba ve çocuk arasında sıcak, samimi ve olumlu olarak nitelendirilen bir iletişim biçiminin varlığı ile çocuklarda benlik algısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sarıöz (2001) çalışmasında, çocuğun yaşı, anne-babanın hayatta olup olmaması, anne-babanın öğrenim durumu ve mesleği, anne-babanın şu anda çalışıp çalışmama durumu, çocukların birlikte yaşadığı kişiler ve kişi sayısı, yaşanılan yer, kardeş sayısı, gelir durumu ile benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı olarak farkın olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Gizir (2002) anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler aracılığıyla incelediği çalışmasını 160 çalışma grubu ile yürütmüştür. Çalışma sonucunda, çocuğun cinsiyetinin, anne-baba tutumlarının ve aile ortamında sağlanan koşulların çocuğun benlik saygısı gelişiminde etkili bir unsur olduğunu bulmuştur.

Önder (2004) araştırmasında okulöncesi çocukların çeşitli değişkenler aracılığı ile kendilik algılarının incelenmesi amacıyla 4-6 yaşlarında 72 örneklem grubuyla çalışmıştır. Çalışma sonucunda, annesi çalışan çocukların annesi tarafından kabul edilme düzeyi algılarının, annesi çalışmayan çocuklarla kıyaslandığında anlamlı düzeyde düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, çocuğun yaşı ve cinsiyeti benlik algısı üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Skowron (2005) araştırmasında annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların benlik algısına ve akademik başarısına etkisini incelemek amacıyla 6-13 yaşlarında 55 çocuk ve anneleri ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, olumlu tutum sergileyen annelerin çocuklarının benlik algılarının, olumsuz tutum sergileyen annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda benlik algısı yüksek olan çocuklar diğer çocuklara göre daha az saldırganlık gösterirken, akademik başarıları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Günalp (2007) araştırmasında farklı anne baba tutumlarının çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisini incelemek amacıyla 5-6 yaş grubu 100 çocuk ve aileleri ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, demokratik anne-baba tutumunun çocuğun özgüven

duygusunu olumlu yönde etkilediği, baskıcı-otoriter, ilgisiz-kayıtsız ve koruyucu anne-baba tutumlarının ise olumsuz yönde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Şanlı ve Öztürk (2007) araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenleri incelemek amacıyla 390 öğrencinin annesi ile çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, yaşlarının küçük olması, öğrenim durumunun düşük olması ve çalışmayan annelerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumları sergileme oranlarının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Annelerin çocuk yetiştirme ile ilgili eğitim alması ve kendisini yeterli gördüğünde demokratik tutum sergilemeleri artarken, diğer olumsuz tutumların ise azaldığı sonucuna varmışlardır. Çocukların cinsiyetine göre, annelerin tutumlarında farklılık olmadığını bulmuşlardır.

Özen (2009) araştırmasında anneden algılanan kabul ve ilginin, ergenin benlik algısı ilişkisini ve babanın bu ilişkideki aracı rolünü incelemek amacıyla ilköğretimin 2. kademesine devam eden 680 öğrenci ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, kız ve erkek çocukların benlik algılarının anneden algıladıkları kabul ve ilgi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır. Bununla birlikte babadan algılanan kabul ve ilginin de özellikle kız çocukları lehine aracı rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sarıca (2010) yaptığı çalışmada, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu, toplamda 142 çocuğun benlik algılarının bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların benlik kavramı puanları yaş, cinsiyet, aile türü, anne babanın eğitim düzeyi ve okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresine göre benlik algısı düzeylerinde anlamlı bir fark olduğu, 6 yaş ve 5 yaş çocukları karşılaştırıldığında 6 yaş grubu çocukların benlik algısı düzeyleri yüksek bulmuştur. Ayrıca çocuk okula başlamadan önce bakımıyla ilgilenen kişi, annenin çalışma durumu, kardeşinin olması gibi nedenler benlik kavramı üzerinde anlamlı bir fark göstermediği sonucuna varmıştır.

Eroğlu (2014) araştırmasında 0-6 yaş arası çocuk sahibi olan anne ve babaların sosyo-ekonomik durumlarının ve benlik durumlarının çocuğu yetiştirme tutumlarına etkisini araştırmak amacıyla 111 anne ve baba ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, aşırı koruyuculuk puanları ile yaş ve medeni durumu arasında bir farklılık bulamazken,

eğitim durumu ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Demokratik-eşitlik puanları ile yaş ve medeni durumu arasında bir farklılık bulamazken, eğitim durumu ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Ev kadınlığını reddetme puanları ile medeni durum arasında bir farklılık bulamazken, yaş ve eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Karı-koca geçimsizliği puanları ile medeni durumu arasında bir farklılık bulamazken, yaş, eğitim durumu ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Baskı ve disiplin boyutundaki puanları ile yaş ve medeni durumu arasında bir farklılık bulamazken, eğitim durumu ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur.

Kurtulmuş (2016) araştırmasında okul öncesi kuruma giden 4-5 yaşlarındaki öğrencilerin benlik algılarının ve bağlanma düzeylerinin anne tutumları açısından incelemek amacıyla 60 çocuk ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, anne davranışlarının çocukların cinsiyetine, sosyo-ekonomik durumuna, kardeş sayısına ve annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği, çocukların benlik algısı ise cinsiyet, sosyo-ekonomik durumun, kardeş sayısı ve anne-babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği sonucuna varmıştır. Anne tutumlarının çocukların benlik algısını yordamadığı sonucuna ulaşmıştır.

Açıkyol (2016) araştırmasında çocuğu olan kadınların tutumları ile çocuklukta örselenmiş yaşantıları, benlik saygıları ve anne-babasıyla bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 0-18 yaş arasında çocuğa sahip olan 540 anne ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, eğitim durumu arttıkça koruyuculuk ve ev kadınlığını reddetme puanlarının azaldığı, demokratik-eşitlik puanları arasında ise anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmayan annelerin aşırı koruyucu oldukları, bununla birlikte, çalışma durumları ile demokratik-eşitlik ve ev kadınlığını reddetme arasında bir ilişki bulamamıştır. Çocuk sayısının artmasıyla ev kadınlığını reddetme ve koruyucu tutum puanları artarken, demokratik-eşitlik puanlarında azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Algünerhan (2017) ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumlarının benlik algısı ve psikolojik sağlamlık düzeylerini incelemek amacıyla 12- 14 yaş yaşlarında 250 çocuk ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, çocukların algıladıkları demokratik anne-baba

tutumları attıkça benlik algılarında da artma olduğu, ama koruyucu ve otoriter anne-baba tutumları ile benlik algıları arasında anlamlı olarak bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ergenlerin yaşa göre demokratik olarak algıladıkları tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Çocukların cinsiyetine göre anne-baba tutumları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Anne-babaların tutumları gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Annenin eğitim durumu ile koruyucu tutum arasında anlamlı farklılık görülürken, demokratik tutum arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Kardeş sayısına göre çocukların algıladıkları demokratik, koruyucu ve otoriter anne-baba tutumları arasında bir farklılaşma bulamamıştır.

Benliğin gelişmesinde ve kişiliğin şekillenmesinde en önemli etkiye sahip olan çevre ailedir. Aile, çocuğun davranışları kazanılmasında ortamı sağlayarak ödül ve cezayı kaynak olarak kullanır. Özellikle erken çocukluk döneminde gözlemleyerek öğrendikleri için gerekli olan modeli de sağlamış olur. Kendini geliştirmiş, çocuklarını koşulsuz seven ve sayan anne-babalar, çocuklarına kendini değerli hissetme, kendine saygı duyma ve güvenme duygularını yansıtabilirler. Gerekli koşulları sağlayarak çocuklarını sevme ve takdir etmeleriyle, sevilen, kabul edilen, kişiler olduklarına dair gerekli duygu ve inancı edinmelerine yardım etmiş olurlar. Ne var ki çoğu anne ve baba çocuklarını reddederek, kendindeki duygusal sorunları veya çocukluklarında yaşamış oldukları kötü deneyimlerin acısını çocuklarına yansıtarak bulaştırmaktadır (Morgan 1998, ss. 322-323).

Ebeveynlerin olumlu olarak sergiledikleri tutumlar çocuğun sağlıklı bir benlik geliştirmesini sağlar. Çocuğun kendine saygısı yüksek, özdenetim kazanmış ve sorumluluk duygusu gelişmiştir. Olumsuz ebeveyn tutumlarında ise çocuğun benlik saygısı gelişmemiş, pasif, bağımsızlığını kazanamamış, iç denetimi düşük, kendine güvensiz ve saldırgan davranışlar sergilemesine neden olur (Öztürk ve Şanlı 2012, s. 32).

Çocuklara güven duygusu aşılılarak grup içerisinde dengeli bir birey olması sağlanmalı, sosyalleşmesinin sağlanması için toplum içinde kabul görmüş davranış biçimlerinin öğretilmesinde rehberlik edilmeli, uygun ortamın hazırlanarak sosyal kabul görmesi sağlanmalı, ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun gelişimini desteklenmeli,

karşılaştığı problemlere çözüm yolları öğretilmeli, sosyal uyum sağlama yolundaki davranışları sözlü olarak uyarılmalı, toplumsal alışkanlık kazanmasına yardımcı olunmalı ve hem okul hem de sosyal hayatında yeteneklerinin uyarılarak gelişimine destek olunmalıdır (Yavuzer 1998, s. 138).

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin nasıl toplandığı ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi; annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumları ile çocukların benlik düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla betimsel ve ilişkiisel tarama modeli ile tasarlanmıştır. İlişkiisel tarama modeli, iki ya da daha fazla sayıdaki değişkenler arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeye yönelik bulgular ortaya koyabilmeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar 2002, s. 81).

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmaya 2017 yılı haziran-ağustos ayları arasında Kocaeli ili, Gebze Fatih Devlet Hastanesi, çocuk gelişim polikliniğine yönlendirilen 252 anne ve onların 60-72 ay arası 252 çocuğu katılmıştır. Araştırmaya gönüllülük esasına göre katılmaları sağlanarak anketleri isim bildirmeden doldurabilecekleri belirtilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda güdümlü (amaçlı) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Güdümlü (amaçlı) örnekleme; yapılacak olan araştırmanın amaçları doğrultusunda uygun olan bir araştırma grubunun temsilci örneğinin seçilmesidir (Sencer 1989, s. 386). Amaçlı örnekleme yönteminde, örnekleme dahil edilecek birimleri, araştırmacı önceki bilgi, deneyim ve gözlemlerinden hareketle araştırmacının amacına uygun olarak kendi yargısıyla belirler. Amaçlı örneklemede, çalışmanın amacı doğrultusunda bilgi açısından en zengin olan durumların seçilmesine ve derinlemesine araştırma yapılabilmesine imkan sağlar (Büyüköztürk ve diğ. 2008, s.78). Araştırmacı kendi yargı ve değerlendirmeleriyle hareket ettiği için evren hakkında fikir sahibi olmalıdır. Örneğin, şiddet mağduru kadınlarla bir çalışma yapılacaksa kadın sığınma evinin seçilmesi gibi.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılımcıların sosyo-demografik özelliklerin sorgulayan Demografik Bilgi Formu, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumunu ölçen Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği ve çocukların benlik algısını ölçen Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği uygulanmıştır. Bu araştırmada kullanılan ölçekler şöyledir:

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer gibi anne ve çocukların sosyo-demografik bilgilerine yönelik 18 soruya yer verilmiştir. Soruların bazıları evet/hayır, bazıları boşluk doldurma, bazıları ise çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Form EK A.1’de sunulmuştur.

3.3.2 Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin orijinal formu 23 alt ölçekten ve 115 maddeden oluşan ölçek, 1958 yılında Schaefer, E. S. ve Bell, R. Q. tarafında A.B.D’de geliştirilen, orijinal adı PARI’dır. 1978 tarihinde Türkçe uyarlamasını LeCompte, G. LeCompte A. ve Özer S. tarafından “Üç Sosyo-ekonomik Düzeyde, Ankaralı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması” adlı çalışmasında yapılmıştır. Ölçekteki madde sayısı 60’a indirilmiştir. Güvenirlilik çalışması ise üç hafta ara ile yapılan test-tekrar test yöntemiyle sağlanmış ve korelasyon derecesinin .58 ile .88 ve alt ölçek iç tutarlılık değerleri ise .59 (demokratik eşitlik boyutu) ile .90 (Baskı ve disiplin boyutu) arasında değiştiği bulunmuştur (Öner 1997). Anneler-babalar, gençler ve çocuklara uygulanmakta, anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Toplam 60 maddeden, 5 alt boyuttan oluşmaktadır. 4'lü likert tipi ile derecelendirmektedir. Aşırı Koruyuculuk için 16 madde, anne çocuğuna karşı aşırı derecede özveri ve kontrol edicidir, çocuğun ebeveynlerine bağımlılık düzeyini ölçmektedir. Demokratik ve Eşitlik için 9 madde, çocuğun düşüncelerini özgürce ifade edebilmesini sağlar ve eşit haklardan yararlanmasına fırsat tanır, Ebeveynlerin eşitlikçi yaklaşım ve paylaşımlarını ölçmektedir. Annenin Ev Kadınlığını Ret Etmesi için 13 madde, annenin aşırı sınırlı olması, çocuğu ile uzun süre bir arada kalmada hoşnutsuzluğu, yeni doğan bebeğin bakımını üstlenmede korkması, kendi annesine veya başkalarına bağımlılığı mevcuttur. Annenin evde mutsuzluk düzeyini ve ev işleri ile çocuk bakımı gibi konulardaki doyumsuzluklarını ölçmektedir. Karı-Koca Geçimsizliği için 6 madde, çocuk yetiştirme sürecinde kocasının kendisine yardımcı olup- olmadığını ölçmektedir. Baskı ve Disiplin için 16 madde, sıkı disiplin uygulama, cinsel ve saldırgan davranışları baskılama, cezalandırmalar, mutlak hakimiyetinin ebeveynlerde olduğuna inanılması gibi durumları ölçmektedir. Hiç uygun bulmuyorum ile çok uygun buluyorum şeklinde 4'lü likert tipi cevapları içermektedir. Uygulamada kullanılan materyaller, öz-bildirim, kağıt ve kalemdir. Ölçeği uygulamak için herhangi bir beceri gerekmemektedir (Şanlı 2007).

Ölçekten toplam puan alınamamaktadır. Her madde kendi alt boyutunda değerlendirilmektedir. Puanlar alt boyutlar arasında karşılaştırılmaz. Demokratik ve eşitlik alt boyutu dışındaki diğer alt boyutlardan yüksek puan alınması olumsuz ebeveyn tutumu olarak değerlendirilir. 2., 29. ve 44. maddeler ters maddedir ve tersine puan verilmektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliği, sosyo-ekonomik düzeyin 5 faktör üzerindeki ağırlık derecesine bakılarak yapılmıştır. Buna göre, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan annelerin demokratik eşitlik puanları, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan annelerin puanlarından daha düşük çıkmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan annelerin aşırı koruyucu anne boyutu ve baskı disiplin boyutu puanları anlamlı derecede düşük olmakla birlikte ev kadınlığı rolünü ret etme boyutu puanının sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan annelerden anlamlı derecede daha da düşük olduğu bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan ev kadınlarının evlilik uyumsuzluğu ve ev kadınlığını ret etme boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar, Türkçe

PARI alt boyutlarının yapı geçerliliğinin olduğunu göstermektedir (LeCompte, LeCompte ve Özer 1978). Form EK A.2’de sunulmuştur.

3.3.3 Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği

Ölçek, 1974 yılında Cicirelli tarafından 3-6 yaş okul öncesi çocuklarının benlik algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş ve toplamda 40 maddeden oluşmaktadır. Her maddede 2 adet resim ve resimdeki çocuğun ne yaptığına dair birbirinin tersi olan açıklamalar yer almaktadır. Resimler çocuklara gösterilir, her bir resme ait açıklamalar okunur ve resimdeki hangi çocuğun kendilerine daha çok benzediğini göstermeleri istenir. Her madde için, olumlu nitelendirilen resim 1 puan, olumsuz nitelendirilen resim 0 puan almakta ve alınan toplam puan ise benlik puanını vermektedir. Ölçek, uzman tarafından bireysel olarak uygulanmaktadır. Ölçek, Cicirelli (1974) tarafından, okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş arası 312 çocuğa uygulanmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test yöntemiyle sağlanmıştır. İç tutarlılık kat sayısı değeri Kuder-Richardson-20 tekniğiyle hesaplanarak toplamda .86 olarak bulunmuş ve ölçeğin en yüksek güvenirlik katsayısı, 4 yaşındaki çocuklardan oluşan örnekleme ise .89 bulunmuştur. Test-tekrar test yöntemiyle uygulanan güvenirlik katsayısı ise .70 bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsam geçerliği, yapı geçerliği ve faktör analizi çalışmaları ile yapılmıştır. 12 faktörlü yapı elde edilmiş fakat faktör maddeleri birbirinden tutarsız olmasında dolayı yorumlama yapılamamıştır. Faktör sayısı 4 ile sınırlı tutulmuş ve dört faktör kuramsal çerçevede açıklanmaya çalışılmıştır. İlk iki faktörden biri düz diğeri ise ölçekteki ters maddelerden oluşmaktadır. Diğer iki faktöre ise kuramsal bir açıklama yapılamamıştır (Gümüş, Kotil ve Özcan, 2009).

Cicirelli tarafından 1974 yılında geliştirilen Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin (POBKÖ) Türkiye' de uygulanmak üzere 5-6 yaş grubundaki çocuklar için yapı geçerliği çalışması 2009 yılında Gümüş, Özcan ve Kotil tarafından yapılmıştır. Ölçek, açılımlayıcı faktör analizi (AFA) için önce 40 maddelik formu ile 140 okul öncesi çocuklarına yönergeye uyularak uygulanmıştır. AFA sonucuna göre bazı maddeler elenmiş ve 40 olan madde sayısı 16'ya düşürülerek başka bir örneklem grubundaki 183 okul öncesi çocuktan veri toplanmış ve doğrulayıcı faktör analizi

(DFA) ile model sınanmıştır. Ölçeğin 16 maddelik formu bir çocuğa 5-7 dakikada uygulanmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi ile yapılan sonuca göre 4 faktörün birlikte varyansın % 52,13'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte aynı alt ölçekte bulunan madde içeriklerinin birbirleri ile tutarlı oldukları bulunmuş ve 1. faktör “Sosyal Yeterlik” (5 madde), 2. faktör “Akademik Yeterlik” (3 madde), 3. faktör “Fiziksel Yeterlik” (5 madde) ve 4. faktör ise “Anne Kabulü” (3 madde) şeklinde adlandırılabilen saptanmıştır. Bu faktörlerle ilgili iki resim arasında çocuğun kendine en uygun bulduğu resmi gösterdiği “bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayabilir”, “bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayamaz” gibi sorular yer almaktadır. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre elde edilen 16 maddelik ve 4 alt ölçekli yapısı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmış ve sonuç olarak modelin uyumlu iyi değerler ürettiği ve kabul edilebilir birbirinden bağımsız 4 boyutunun olduğunu kanıtlamıştır.

Ölçeğin iç tutarlık güvenilirliğini saptamak için toplam puan ve alt boyutların Cronbach Alpha (α) katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan araştırma sonucuna göre, sosyal yeterlilik alt ölçeği için α değeri .80, akademik yeterlik alt ölçeği için α değeri .65, fiziksel yeterlik alt ölçeği için α değeri .55, anne kabulü alt ölçeği için α değeri .56 ve ölçeğin 16 maddelik toplam puan α değeri .74 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında toplam puan α değeri ile sosyal yeterlik α değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Diğer alt boyutların α değerleri düşük çıksa da bu haliyle de ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğu ve araştırmalarda kullanılabileceği sonucuna varılabilir (Gümüş, Kotil ve Özcan, 2009). Form EK A.3'de sunulmuştur.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışma kapsamında kullanılacak ölçekler için gerekli izinler alınmıştır. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği için standardizasyonu gerçekleştiren yazarlarından Doç. Dr. Serap Özer'den ölçeğin kullanım izni alınmıştır. Purdue Okul Öncesi Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği için standardizasyonu gerçekleştiren yazarlarından Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Kotil'den ölçeğin kullanım izni ve nasıl uygulanacağı ile ilgili gerekli bilgiler alınarak örnek bir uygulama yapılmıştır. Daha sonra Kocaeli Kamu

Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği'nin izni doğrultusunda veriler toplanmıştır. Çalışma kapsamında veriler, Kocaeli Kamu Hastaneleri Birliği, Gebze Fatih Devlet Hastanesi, ocuk gelişimi polikliniğine yönlendirilen katılımcılarla yüz yüze görüşerek araştırma hakkında bilgi verdikten sonra gizlilik ilkesine vurgu yapılış ve gönüllü onay formunu imzalayan annelere Demografik Bilgi Formu ve Aile Hayatı ve ocuk Yetiştirme Tutumu leği verilerle ölçekleri nasıl doldurmaları gerektiği hakkında bilgilendirilmiş ve doldurmaları sağlanmıştır. Okuma yazması olmayan veya okuma yazması zayıf olan annelere form ve ölçekler araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Form ve ölçekteki sorular tek tek okunarak verdikleri cevaplar işaretlenmiştir. Anneler form ve ölçekleri doldururken onların çocuklarına araştırmacı tarafından Purdue Okul ncesi çocukları İçin Benlik Kavramı leği poliklinik içerisinde sessiz, sakin ve dikkatin dağılmayacağı bir ortamda her bir çocuğa bireysel olarak uygulanmıştır. Purdue Okul ncesi çocukları İçin Benlik Kavramı leğinin çocuklara uygulanışı ise, her maddede 2 adet resim ve resimdeki çocuğun ne yaptığına dair birbirinin tersi olan açıklamalar yer almaktadır. Resimler ocuklara gösterilmiş, her bir resme ait açıklamalar okunmuş ve resimdeki hangi çocuğun kendilerine daha çok benzediğini göstermeleri istenmiştir. Annelerin doldurdukları form ve ölçekler araştırmacıya hemen teslim edilmiştir. Veri kaybı olmaması için doldurulan form ve ölçekler araştırmacı tarafından hemen kontrol edilerek cevaplanmamış soruları annelerin cevaplaması sağlanmıştır. Anneler, form ve ölçekleri yaklaşık olarak 30 dakikada doldurmuşlardır. Araştırmacı tarafından çocuklara uygulanan Purdue Okul ncesi çocukları İçin Benlik Kavramı leğinin uygulanması ise çocukların dikkat sürelerine göre yaklaşık olarak 5-7 dakika sürmüştür. Verilerin toplanması 3 ay sürmüştür.

3.5 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi için SPSS 21.0 programı kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir. Öncelikle veri tabanı oluşturulmuş ve elde edilen veriler programa işlenmiştir.

Tüm veriler toplanıp işlendikten sonra gerekli istatistiksel analizler yapılıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamındaki anne ve çocukları tanıtıcı demografik özelliklere ilişkin frekans, yüzdelik dağılımları, ortalama, standart sapma, min. ve max. değerleri

saptanmıştır. Daha sonra ölçeklerdeki alt faktörlere göre sosyo-demografik özelliklerin karşılaştırılmasına yönelik independent simple t testi, anova (tek yönlü varyans analizi) kullanılmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda gruplar arasında farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamaması halinde anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testinden yararlanılmıştır. Sonrasında annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum düzeyleri ile çocukların benlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi kullanılarak parametrik hipotez testleri ile istatistiksel analizler yapılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacı doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularının analizler sonucunda ulaşılan bulgulara sırası ile yer verilmiştir. Araştırma dört bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde, katılımcılara ait tanıtıcı bulgular, ikinci bölümde, annelerin aile hayatı ve çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların çeşitli değişkenlere göre, farklılık gösterip göstermediğiyle ilgili bulgular, üçüncü bölümde, çocukların benlik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre, farklılık gösterip-göstermediğiyle ilgili bulgular, son bölümde boyutlar arası ilişkiler incelenmiştir.

4.1 KATILIMCILARA AİT TANITICI BULGULAR

Bu bölümde Tablo 4.1’de araştırmaya katılan çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve okul öncesi kurumuna gidip gitmediğiyle ilgili bulgular yer almaktadır. Tablo 4.2’de araştırmaya katılan annenin yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, mesleği, sahip olunan çocuk sayısı, aile tipi, medeni durumu, gelir düzeyi, çocuğun bakımında öncelikle sorumluluk alan kişi, evde birlikte yaşayan başka yakınların olup olmama durumu, evde yaşayan yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alma durumu, evlenme şekli, akraba evliliği olup olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere ait bulgulara yer verilmiştir. Tablo 4.3’de katılımcılara ait değişkenlerin minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Yüzdeler n=252 üzerinden alınmıştır.

Tablo 4.1: Çocuklara ait sosyo-demografik bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Yaş Dağılımı	60-62 ay	83	33.0
	63-66 ay	53	21.0
	67-69 ay	52	20.6
	70-72 ay	64	25.4
	Total	252	100.0
Cinsiyeti	Kız	127	50.4
	Erkek	125	49.6
	Total	252	100.0
Doğum Sırası	İlk çocuk	109	43.3
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	9.5
	Son çocuk	119	47.2
	Total	252	100.0
Okul Öncesi Kurumuna Gidip Gitmeme Durumu	Evet	172	68.3
	Hayır	80	31.7
	Total	252	100.0

Tablo 4.1'e göre katılımcı çocukların yüzde 33.0'ı 60-62 ay, yüzde 21'i 63-66 ay, yüzde 20.6'sı 67-69 ay, yüzde 25.4'ü 70-72 ay arasındadır. Yüzde 50.4'ü kız, yüzde 49.6'sı erkek çocuğudur. Doğum sıralamasında yüzde 43.3'ü ilk çocuk, yüzde 9.5'i ortanca ya da ortancalardan biri, yüzde 47.2'si son çocuktur. Çocukların yüzde 68.3'ü okul öncesi kurumuna giderken, yüzde 31.7'si gitmemektedir.

Tablo 4.2: Annelere ait sosyo-demografik bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Yaş Dağılımı	22-29 yaş	78	31.0
	30-39 yaş	134	53.2
	40-50 yaş	40	15.8
	Total	252	100.0
Öğrenim Durumu	Okur-Yazar Değil	14	5.6
	İlkokul	104	41.2
	Ortaokul	43	17.1
	Lise	58	23.0
	Önlisans	15	6.0
	Lisans	16	6.3
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	0.8
	Total	252	100.0

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Çalışma Durumu	Çalışıyor	42	16.7
	Çalışmıyor	210	83.3
	Total	252	100.0
Mesleği	İşçi	18	7.1
	Memur	6	2.4
	Serbest Meslek	16	6.3
	Profesyonel Meslek	12	4.8
	Ev İçi Çalışan	200	79.4
	Total	252	100.0
Aile Tipi	Çekirdek Aile	217	86.1
	Geniş Aile	31	12.3
	Parçalanmış Aile	2	0.8
	Boşanmış Aile	2	0.8
	Total	252	100.0
Medeni Durumu	Evli	247	98.0
	Boşanmış	2	0.8
	Terk	3	1.2
	Total	252	100.0
Gelir Düzeyi	600-1500 TL	61	24.2
	1550-4950 TL	166	65.9
	5000-9500 TL	23	9.1
	10000-15000 TL	2	0.8
	Total	252	100.0
Çocuğun Bakımında Öncelikle Sorumluluk Alan Kişi	Anne	250	99.2
	Baba	2	0.8
	Total	252	100.0
Evde Birlikte Yaşayan Başka Yakınlarnın Olup Olmama Durumu	Evet	47	18.7
	Hayır	205	81.3
	Total	252	100.0
Evde Yaşayan Yakınlarnın Çocuğun Bakımında Sorumluluk Alma Durumu	Evet	32	12.7
	Hayır	220	87.3
	Total	252	100.0
Evllenme Şekli	Görücü Usulü (zorlama olmadan)	123	48.8
	Görücü Usulü (zorlanarak)	10	4.0
	Flört/Arkadaşlık Etme	95	37.7
	Kaçarak	24	9.5
	Total	252	100.0
Akraba Evliliği Var Mı?	Evet	44	17.5
	Hayır	208	82.5
	Total	252	100.0
Yaşamının Çoğunluğunu Geçirdiği Yer	Köy	53	21.0
	Kasaba	13	5.2
	Şehir	72	28.6
	Büyükşehir	114	45.2
	Total	252	100.0

Tablo 4.2'ye göre, katılımcı annelerin yüzde 31'i 22-29 yaş aralığında, yüzde 53.2'i 30-39 yaş aralığında, yüzde 15.8'i ise, 40-50 yaş aralığındadır. Katılımcıların çoğunluğu 30-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Yüzde 5.6'sı okur-yazar değil, yüzde 41.2'si ilkokul, yüzde 17.1'i ortaokul, yüzde 23'ü lise, yüzde 6'sı önlisans, yüzde 6.3'ü lisans ve yüzde 0.8'i yüksek lisans ve doktora mezunudur. Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi katılımcıların çoğunluğu ilkokul mezunudur.

Annelerin yüzde 16.7'si çalışırken, yüzde 83.3'ü çalışmamaktadır. Çalışmayan annelerin oranı çalışan annelere oranla fazladır. Yüzde 7.1'i işçi, yüzde 2.4'ü memur, yüzde 6.3'ü serbest meslek, yüzde 4.8'i profesyonel meslek (Doktor, Mühendis, İşletmeci, Öğretmen, Akademisyen, Uzman), yüzde 79.4'ü ev içi çalışandır. Katılımcıların çoğunluğunun ev içi çalışan anne olduğu görülmektedir.

Yüzde 86.1'i çekirdek aile, yüzde 12.3'ü geniş aile, yüzde 0.8'i parçalanmış aile, yüzde 0.8'i ise boşanmış aile tipine sahiptir. Katılımcı annelerin yüzde 98'i evli, yüzde 0.8'i boşanmış ve yüzde 1.2'si terk edilmiştir. Katılımcı annelerin çoğunluğu evli ve çekirdek aileye sahip olduğu görülmektedir.

Ailenin yüzde 24.2'si 600-1500 TL, yüzde 65.9'u 1550-4950 TL, yüzde 9.1'i 5000-9500 TL yüzde 0.8'i ise, 10000-15000 TL arası gelir düzeyine sahiptir. Katılımcıların gelir durumu en çok 1550- 4950 TL arasında olduğu görülmektedir.

Çocuğun bakımında öncelikli olarak sorumluluk alan kişi yüzde 99.2 ile çoğunluğu anne oluştururken babalar ise yüzde 0.8'lik kısmı oluşturmaktadır. Annelerin yüzde 18.7' evde birlikte başka yakınlarıyla yaşarken, yüzde 81.3'ü evde birlikte yaşadıkları başka yakınları bulunmamaktadır. Evde yaşayan başka yakınların yüzde 12.7'si çocuğun bakımında sorumluluk alırken, yüzde 87.3'ü sorumluluk almamaktadır. Annelerin evlenme şekilleri yüzde 48.8'i görücü usulü (zorlama olmadan), yüzde 4'ü görücü usulü (zorlanarak), yüzde 37.7'si flört/arkadaşlık ederek, yüzde 9.5'i kaçarak gerçekleşmiştir. Annelerin yüzde 17.5'i akraba evliliği gerçekleştirmişken, yüzde 82.5'i akraba evliliği yapmamıştır.

Anneler yaşamının çoğunluğunu yüzde 21'i köyde, yüzde 5.2'si kasabada, yüzde 28.6'sı şehirde ve yüzde 45.2'si büyükşehirde geçirdikleri görülmektedir.

Tablo 4.3: Katılımcılara ait sosyo-demografik değişkenlerin min., max., ortalama ve standart sapma değerleri

	n	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	\bar{x}	SS
Annenin Yaşı	252	22	50	33.396	5.736
Çocuk Sayısı	252	1	8	2.273	.874
Ailenin Gelir Durumu	252	600	15000	2713.690	1669.590
Çocuğun Yaşı (ay)	252	60 ay	72 ay	65.809	4.273

Tablo 4.3'e göre, annelerin yaşları min. 22, max. 50 ve yaş ortalamaları 33.396 ± 5.736 ; sahip olunan çocuk sayısı min. 1, max. 8 ve ortalamaları $2.273 \pm .874$; ailenin gelir durumu min. 600 TL., max. 15000 TL. ve ortalamaları 2713.690 ± 1669.590 ; çocuğun yaşı (ay) min. 60 ay, max. 72 ay ve yaş ortalamaları 65.809 ± 4.273 'dür.

4.2 AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (PARI) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, annenin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının “çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer” değişkenlerine göre, farklılık gösterip-göstermediği incelenmiştir. Annelerin aile hayatı ve çocuklarına karşı tutumları, çeşitli değişkenlerin alt grup sayıları iki olanlara Independent Samples T testi ile, değişkenlerin alt grup sayıları ikiden fazla olanlar Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile ve farklılık çıkan grupta farklılığın kaynağını test etmek için ise Post Hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Tukey testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığında anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.4 ile Tablo 4.31 arasında verilmiştir.

Tablo 4.4: Çocukların yaşına (ayına) göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (parı) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Çocuğun Yaşı (ay)	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	60-62 ay	83	46.662	8.508	1.157	.328
	63-66 ay	53	46.566	8.184		
	67-69 ay	52	45.653	8.345		
	70-72 ay	64	48.437	8.368		
Demokratik ve Eşitlik	60-62 ay	83	28.373	3.293	.707	.548
	63-66 ay	53	27.905	2.982		
	67-69 ay	52	28.576	2.816		
	70-72 ay	64	28.703	3.190		
Ev Kadınlığını Reddetme	60-62 ay	83	28.337	7.809	.859	.463
	63-66 ay	53	27.943	5.812		
	67-69 ay	52	26.346	7.342		
	70-72 ay	64	27.515	7.254		
Karı Koca Geçimsizliği	60-62 ay	83	15.433	4.362	2.054	.107
	63-66 ay	53	15.094	4.179		
	67-69 ay	52	13.673	3.612		
	70-72 ay	64	14.968	4.094		
Baskı ve Disiplin	60-62 ay	83	40.795	8.836	.858	.463
	63-66 ay	53	40.226	7.987		
	67-69 ay	52	40.230	7.671		
	70-72 ay	64	42.375	9.131		

Tabloya 4.4'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay arası çocukların (\bar{x} =46.662), 63-66 ay arası çocukların (\bar{x} =46.566), 67-69 ay arası çocukların (\bar{x} =45.653) ve 70-72 ay arası çocukların (\bar{x} = 48.437) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay arası çocukların (\bar{x} =28.373), 63-66 ay arası çocukların (\bar{x} =27.905), 67-69 ay arası çocukların

(\bar{x} =26.346) ve 70-72 ay arası çocukların (\bar{x} = 28.576) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay arası çocukların (\bar{x} =28.337), 63-66 ay arası çocukların (\bar{x} =27.943), 67-69 ay arası çocukların (\bar{x} =26.346) ve 70-72 ay arası çocukların (\bar{x} = 27.515) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay arası çocukların (\bar{x} =15.433), 63-66 ay arası çocukların (\bar{x} =15.094), 67-69 ay arası çocukların (\bar{x} =13.673) ve 70-72 ay arası çocukların (\bar{x} = 14.968) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay arası çocukların (\bar{x} =40.795), 63-66 ay arası çocukların (\bar{x} =40.226), 67-69 ay arası çocukların (\bar{x} =40.230) ve 70-72 ay arası çocukların (\bar{x} = 42.375) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5: Çocukların cinsiyetine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Çocuğun cinsiyeti	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Kız	127	46.433	9.044	-.862	.389
	Erkek	125	47.344	7.654		
Demokratik ve Eşitlik	Kız	127	28.606	3.008	1.060	.290
	Erkek	125	28.192	3.197		
Ev Kadınlığını Reddetme	Kız	127	26.614	6.768	-2.293	.023
	Erkek	125	28.672	7.469		
Karı Koca Geçimsizliği	Kız	127	14.763	3.987	-.453	.651
	Erkek	125	15.000	4.295		
Baskı ve Disiplin	Kız	127	40.149	8.900	-1.529	.128
	Erkek	125	41.784	8.037		

Tablo 4.5’e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, kız çocuklar (\bar{x} =46.433) ile erkek çocuklar (\bar{x} =47.344) arasında, “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, kız çocuklar (\bar{x} =28.606) ile erkek çocuklar (\bar{x} =28.192) arasında, “Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, kız çocuklar (\bar{x} =14.763) ile erkek çocuklar (\bar{x} =15.000) arasında ve “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, kız çocuklar (\bar{x} =40.149) ile erkek çocuklar (\bar{x} =41.784) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, kız çocuklar ($\bar{x}=26.614$) ile erkek çocuklar ($\bar{x}=28.672$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.023 <.05$).

Tablo 4.6: Çocukların doğum sırasına göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Çocuğun doğum sırası	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	İlk çocuk	109	45.917	8.844	2.689	.070
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	50.208	6.199		
	Son çocuk	119	47.100	8.193		
Demokratik ve Eşitlik	İlk çocuk	109	28.348	3.056	.138	.871
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	28.166	3.239		
	Son çocuk	119	28.495	3.143		
Ev Kadınlığını Reddetme	İlk çocuk	109	26.972	6.848	1.305	.273
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	29.458	7.210		
	Son çocuk	119	27.873	7.456		
Karı Koca Geçimsizliği	İlk çocuk	109	14.137	3.804	4.136	.017
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	16.500	4.107		
	Son çocuk	119	15.235	4.323		
Baskı ve Disiplin	İlk çocuk	109	40.467	8.380	2.183	.115
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	44.375	7.370		
	Son çocuk	119	40.722	8.740		

Tablo 4.6’ya göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=45.917$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=50.208$) ve son çocuk ($\bar{x}=47.100$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=28.348$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=28.166$) ve son çocuk ($\bar{x}=28.495$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=26.972$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=29.458$) ve son çocuk ($\bar{x}=27.873$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=40.467$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=44.375$) ve son çocuk ($\bar{x}=40.722$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=14.137$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=16.500$) ve son çocuk ($\bar{x}=15.235$) arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p=.017<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, ortanca ya da ortanca çocukların birisine sahip anneler ($\bar{x}=-2.362^*$) ile ilk çocuğa sahip anneler arasında ($\bar{x}=2.362^*$) ortanca ya da ortanca çocukların birisine sahip annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.029 <.05$).

Tablo 4.7: Çocukların okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Okul Öncesi Kurumuna Gidiyor Mu?	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Evet	172	46.087	8.236	-2.233	.026
	Hayır	80	48.600	8.478		
Demokratik ve Eşitlik	Evet	172	28.843	3.112	3.384	.001
	Hayır	80	27.450	2.881		
Ev Kadınlığını Reddetme	Evet	172	27.389	6.688	-.794	.428
	Hayır	80	28.162	8.171		
Karı Koca Geçimsizliği	Evet	172	14.482	4.034	-2.260	.025
	Hayır	80	15.737	4.247		
Baskı ve Disiplin	Evet	172	40.000	8.276	-2.643	.009
	Hayır	80	43.012	8.682		

Tablo 4.7’ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kurumuna giden çocuklar ($\bar{x}=46.087$) ile okul öncesi kurumuna gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=48.600$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.026<.05$). “Karı-Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kurumuna giden çocuklar ($\bar{x}=14.482$) ile okul öncesi

kurumuna gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=15.737$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.001<.05$). “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kurumuna giden çocuklar ($\bar{x}=40.000$) ile okul öncesi kurumuna gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=43.012$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.025<.05$). “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kurumuna giden çocuklar ($\bar{x}=28.843$) ile okul öncesi kurumuna gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=27.450$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.009<.05$). “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kurumuna giden çocuklar ($\bar{x}=27.839$) ile okul öncesi kurumuna gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=28.162$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.8: Annelerin yaşına göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Annenin Yaşı	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	22-29 yaş	78	47.641	7.777	1.368	.252
	30-39 yaş	134	46.074	9.065		
	40-50 yaş	40	48.125	6.873		
Demokratik ve Eşitlik	22-29 yaş	78	28.628	3.125	2.768	.065
	30-39 yaş	134	28.582	2.821		
	40-50 yaş	40	27.350	3.772		
Ev Kadınlığını Reddetme	22-29 yaş	78	27.807	6.717	.096	.908
	30-39 yaş	134	27.664	7.645		
	40-50 yaş	40	27.200	6.599		
Karı Koca Geçimsizliği	22-29 yaş	78	14.705	3.928	.121	.886
	30-39 yaş	134	14.925	4.284		
	40-50 yaş	40	15.075	4.116		
Baskı ve Disiplin	22-29 yaş	78	42.628	7.930	2.192	.114
	30-39 yaş	134	40.209	7.702		
	40-50 yaş	40	40.225	8.672		

Tablo 4.8’e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş ($\bar{x}=47.641$) arası, annelerin 30-39 yaş ($\bar{x}=46.074$) arası ve annelerin 40-50 yaş ($\bar{x}=48.125$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre annelerin 22-29 yaş ($\bar{x}=28.628$) arası, annelerin 30-39 yaş ($\bar{x}=28.582$)

arası ve annelerin 40-50 yaş ($\bar{x}=27.350$) arasında, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre annelerin 22-29 yaş ($\bar{x}=27.807$) arası, annelerin 30-39 yaş ($\bar{x}=27.664$) arası ve annelerin 40-50 yaş ($\bar{x}=27.200$) arasında, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş ($\bar{x}=14.705$) arası, annelerin 30-39 yaş ($\bar{x}=14.925$) arası ve annelerin 40-50 yaş ($\bar{x}=15.075$) arasında, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş ($\bar{x}=42.628$) arası, annelerin 30-39 yaş ($\bar{x}=40.209$) arası ve annelerin 40-50 yaş ($\bar{x}=40.225$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.9: Annelerin öğrenim durumuna göre aşırı koruyuculuk boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Okur-yazar değil	14	53.571	7.643	10.726	.000
	İlkokul	104	49.307	7.424		
	Ortaokul	43	47.604	8.124		
	Lise	58	44.672	7.277		
	Önlisans	15	42.200	8.776		
	Lisans	16	37.500	6.552		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	33.000	2.828		

Tablo 4.9’a göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=53.571$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=49.307$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=47.607$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=44.672$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=42.200$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=37.500$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=33.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim durumuna göre aşırı koruyuculuk boyutuna ilişkin Tukey testi karşılaştırması sonucunda okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-8.899^*$) ile lise mezunu

anneler ($\bar{x}=8.899^*$) arasında okur-yazar olmayan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.018 < .05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-11.371^*$) ile önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=11.371^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.019 < .05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-16.071^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=16.071^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000 < .05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-20.517^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=20.517^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.047 < .05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-4.635^*$) ile lise mezunu anneler ($\bar{x}=4.635^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.004 < .05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-11.807^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=11.807^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000 < .05$). Ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=-10.104^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=10.104^*$) arasında ortaokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000 < .05$). Lise mezunu anneler ($\bar{x}=-7.172^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=7.172^*$) arasında lise mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.017 < .05$).

Tablo 4.10: Annelerin öğrenim durumuna göre demokratik ve eşitlik boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Okur-yazar değil	14	26.000	2.961	2.722	.014
	İlkokul	104	27.990	2.753		
	Ortaokul	43	28.720	3.297		
	Lise	58	28.982	3.017		
	Önlisans	15	29.333	3.477		
	Lisans	16	29.062	3.855		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	30.500	2.121		

Tablo 4.10'a göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=26.000$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=27.990$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=28.720$), lise mezunu

anneler ($\bar{x}=28.982$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=29.333$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=29.062$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=30.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim duruma göre demokratik ve eşitlik boyutuna ilişkin Tukey testi sonucunda lise mezunu anneler ($\bar{x}=-2.982^*$) ile okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=2.982^*$) arasında lise mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.019<.05$).

Tablo 4.11: Annelerin öğrenim duruma göre ev kadınlığını reddetme boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Okur-yazar değil	14	32.357	8.110	2.740	.014
	İlkokul	104	28.096	7.979		
	Ortaokul	43	28.674	5.397		
	Lise	58	26.793	6.086		
	Önlisans	15	25.066	8.344		
	Lisans	16	23.937	5.272		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	21.500	.707		

Tablo 4.11'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=32.357$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=28.096$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=28.674$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=26.793$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=25.066$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=23.937$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=21.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim duruma göre okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-10.857^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=10.857^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.005<.05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-6.596^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=6.596^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=-7.174^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=7.174^*$) arasında ortaokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Lise mezunu anneler

($\bar{x}=-5.293^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler arasında ($\bar{x}=5.293^*$) lise mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.003<.05$).

Tablo 4.12: Annelerin öğrenim duruma göre karı koca geçimsizliği boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Karı Koca Geçimsizliği	Okur-yazar değil	14	18.571	3.321	5.043	.000
	İlkokul	104	15.413	4.085		
	Ortaokul	43	15.581	4.338		
	Lise	58	13.603	3.371		
	Önlisans	15	13.600	5.275		
	Lisans	16	12.625	2.963		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	11.000	.000		

Tablo 4.12’ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=18.571$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=15.413$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=15.581$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=13.603$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=13.600$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=12.625$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=11.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim duruma göre okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-4.967^*$) ile lise mezunu anneler ($\bar{x}=4.967^*$) arasında okur-yazar olmayan annelerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.001<.05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-5.946^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=5.946^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-7.571^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=7.571^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-4.413^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=4.413^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Ortaokul mezunu

anneler ($\bar{x}=-4.581^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=4.581^*$) arasında ortaokul mezunu anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Lise mezunu anneler ($\bar{x}=-2.603^*$) ile yüksek lisans ve doktora mezunu anneler ($\bar{x}=2.603^*$) arasında lise mezunu anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$).

Tablo 4.13: Annelerin öğrenim durumuna göre baskı ve disiplin boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Baskı ve Disiplin	Okur-yazar değil	14	49.071	8.398	12.022	.000
	İlkokul	104	43.605	8.213		
	Ortaokul	43	41.418	7.021		
	Lise	58	37.862	6.811		
	Önlisans	15	37.133	8.339		
	Lisans	16	32.125	5.524		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	26.000	4.242		

Tablo 4.13'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Baskı ve Disiplin" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=49.071$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=43.605$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=41.418$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=37.862$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=37.133$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=32.125$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=26.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim durumuna göre okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-11.209^*$) ile lise mezunu anneler ($\bar{x}=11.209^*$) arasında okur-yazar olmayan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.005<.05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-11.938^*$) ile önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=11.938^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.014<.05$). Okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=-16.946^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=16.946^*$) arasında okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-5.743^*$) ile lise mezunu anneler ($\bar{x}=5.743^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık

bulunmuştur ($p=.000<.05$). İlkokul mezunu anneler ($\bar{x}=-11.480^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=11.480^*$) arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=-9.293^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=9.293^*$) arasında ortaokul mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Lise mezunu anneler ($\bar{x}=-5.737^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=5.737^*$) arasında lise mezunu anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.033<.05$).

Tablo 4.14: Annelerin çalışma durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Çalışma Durumu	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Çalışıyor	42	45.619	6.892	-1.073	.284
	Çalışmıyor	210	47.138	8.638		
Demokratik ve Eşitlik	Çalışıyor	42	28.357	3.296	-.100	.921
	Çalışmıyor	210	28.409	3.072		
Ev Kadınlığını Reddetme	Çalışıyor	42	26.309	5.981	-1.312	.191
	Çalışmıyor	210	27.900	7.385		
Karı Koca Geçimsizliği	Çalışıyor	42	13.047	4.011	-3.204	.002
	Çalışmıyor	210	15.247	4.071		
Baskı ve Disiplin	Çalışıyor	42	38.381	7.589	-2.169	.031
	Çalışmıyor	210	41.476	8.601		

Tablo 4.14'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=45.619$), çalışmayan anneler ($\bar{x}=47.138$), "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=28.357$), çalışmayan anneler ($\bar{x}=28.409$), "Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=26.309$), çalışmayan anneler ($\bar{x}=27.900$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Karı Koca Geçimsizliği" boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=13.047$), çalışmayan anneler ($\bar{x}=15.247$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.002<.05$). "Baskı ve Disiplin boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=38.381$), çalışmayan anneler ($\bar{x}=41.476$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.031<.05$).

Tablo 4.15: Annelerin mesleğine göre aşırı koruyuculuk tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	İşçi	18	47.555	6.732	5.322	.000
	Memur	6	45.833	5.706		
	Serbest Meslek	16	46.250	8.378		
	Profesyonel Meslek	12	36.500	5.946		
	Ev İçi Çalışan	200	47.530	8.343		

Tablo 4.15'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler ($\bar{x}=47.555$), memur anneler ($\bar{x}=45.833$), serbest meslek yapan anneler ($\bar{x}=46.250$), profesyonel mesleği olan anneler ($\bar{x}=36.500$) ve ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=47.530$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin mesleğine göre işçi anneler ($\bar{x}=-11.055^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=11.055^*$) arasında işçi annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.003<.05$). Serbest meslek sahibi anneler ($\bar{x}=-9.750^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=9.750^*$) arasında serbest meslek sahibi anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.016<.05$). Ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=-11.030^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=11.030^*$) arasında ev hanımı anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=<.05$).

Tablo 4.16: Annelerin mesleğine göre demokratik ve eşitlik boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Demokratik ve Eşitlik	İşçi	18	28.833	3.034	.147	.964
	Memur	6	28.000	4.000		
	Serbest Meslek	16	28.250	2.594		
	Profesyonel Meslek	12	28.666	3.869		
	Ev İçi Çalışan	200	28.370	3.098		

Tablo 4.16'ya göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler (\bar{x} =28.833), memur anneler (\bar{x} =28.000), serbest meslek yapan anneler (\bar{x} =28.250), profesyonel mesleği olan anneler (\bar{x} =28.666) ve ev içi çalışan anneler (\bar{x} =28.370) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.17: Annelerin mesleğine göre ev kadınlığını reddetme boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	İşçi	18	28.444	5.349	1.801	.129
	Memur	6	24.833	7.250		
	Serbest Meslek	16	25.000	5.416		
	Profesyonel Meslek	12	24.000	4.045		
	Ev İçi Çalışan	200	28.075	7.508		

Tablo 4.17'ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler (\bar{x} =28.444), memur anneler (\bar{x} =24.833), serbest meslek yapan anneler (\bar{x} =25.000), profesyonel mesleği olan anneler (\bar{x} =24.000) ve ev içi çalışan anneler (\bar{x} =28.075) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.18: Annelerin mesleğine göre karı koca geçimsizliği boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Karı Koca Geçimsizliği	İşçi	18	14.444	4.668	4.172	.003
	Memur	6	11.666	3.386		
	Serbest Meslek	16	12.812	3.919		
	Profesyonel Meslek	12	12.083	2.644		
	Ev İçi Çalışan	200	15.350	4.064		

Tablo 4.18'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Karı Koca Geçimsizliği" boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler ($\bar{x}=14.444$), memur anneler ($\bar{x}=11.666$), serbest meslek yapan anneler ($\bar{x}=12.812$), profesyonel mesleği olan anneler ($\bar{x}=12.083$) ve ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=15.350$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.003<05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin mesleğine göre, ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=-3.266^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=3.266^*$) arasında ev içi çalışan annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.012<05$).

Tablo 4.19: Annelerin mesleğine göre baskı ve disiplin boyutunun karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Baskı ve Disiplin	İşçi	18	40.222	8.299	7.599	.000
	Memur	6	38.666	6.186		
	Serbest Meslek	16	40.125	7.265		
	Profesyonel Meslek	12	28.833	5.322		
	Ev İçi Çalışan	200	41.890	8.298		

Tablo 4.19'a göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Baskı ve Disiplin" boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler ($\bar{x}=40.222$), memur anneler ($\bar{x}=38.666$), serbest meslek yapan anneler ($\bar{x}=40.125$), profesyonel mesleği olan anneler ($\bar{x}=28.833$) ve ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=41.890$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin mesleğine göre işçi anneler ($\bar{x}=-11.388^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=11.388^*$) arasında işçi annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.002<.05$). Serbest meslek sahibi anneler ($\bar{x}=-11.291^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=11.291^*$) arasında serbest meslek sahibi anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.003<.05$). Ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=-13.056^*$) ile profesyonel meslek sahibi anneler ($\bar{x}=13.056^*$) arasında ev içi çalışan anneler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$).

Tablo 4.20: Aile tipine göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum faktörleri	Aile Tipi	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Çekirdek Aile	217	46.451	8.393	1.870	.135
	Geniş Aile	31	49.419	7.885		
	Parçalanmış Aile	2	55.500	4.949		
	Boşanmış Aile	2	46.000	11.313		
Demokratik ve Eşitlik	Çekirdek Aile	217	28.377	3.189	.597	.629
	Geniş Aile	31	28.548	2.579		
	Parçalanmış Aile	2	26.500	.707		
	Boşanmış Aile	2	30.500	2.121		
Ev Kadınlığını Reddetme	Çekirdek Aile	217	27.451	7.267	.643	.588
	Geniş Aile	31	29.161	6.890		
	Parçalanmış Aile	2	27.000	4.242		
	Boşanmış Aile	2	24.500	2.121		
Karı Koca Geçimsizliği	Çekirdek Aile	217	14.815	4.144	1.567	.198
	Geniş Aile	31	15.225	4.071		
	Parçalanmış Aile	2	20.000	1.414		
	Boşanmış Aile	2	11.500	2.121		
Baskı ve Disiplin	Çekirdek Aile	217	40.377	8.404	2.645	.050
	Geniş Aile	31	44.354	8.612		
	Parçalanmış Aile	2	48.500	9.192		
	Boşanmış Aile	2	44.000	5.656		

Tablo 4.20'ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile tipine sahip anneler (\bar{x} =46.451), geniş aile tipine sahip anneler (\bar{x} =49.419) parçalanmış aileye sahip anneler (\bar{x} =55.500) ve boşanmış anneler (\bar{x} =46.000) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile tipine sahip anneler (\bar{x} =28.377), geniş aile tipine sahip anneler (\bar{x} =28.548) parçalanmış aileye sahip

anneler ($\bar{x}=26.500$) ve boşanmış anneler ($\bar{x}=30.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=27.451$), geniş aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=29.161$), parçalanmış aileye sahip anneler ($\bar{x}=27.000$) ve boşanmış anneler ($\bar{x}=24.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=14.815$), geniş aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=15.225$), parçalanmış aileye sahip anneler ($\bar{x}=20.000$) ve boşanmış anneler ($\bar{x}=11.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=40.377$), geniş aile tipine sahip anneler ($\bar{x}=44.354$) parçalanmış aileye sahip anneler ($\bar{x}=48.500$) ve boşanmış anneler ($\bar{x}=44.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.050<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmıştır. LSD testi sonucunda, aile tipine göre çekirdek aile ($\bar{x}=3.946^*$) ile geniş aile ($\bar{x}=3.946^*$) arasında, geniş ailelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.015<.05$).

Tablo 4.21: Annelerin medeni durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Medeni Durum	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Evli	247	46.797	8.382	1.321	.269
	Boşanmış	2	46.000	11.313		
	Terk	3	54.666	3.785		
Demokratik ve Eşitlik	Evli	247	28.392	3.120	.540	.583
	Boşanmış	2	30.500	2.121		
	Terk	3	27.666	2.081		
Ev Kadınlığını Reddetme	Evli	247	27.651	7.242	.204	.816
	Boşanmış	2	24.500	2.121		
	Terk	3	28.333	3.785		
Karı Koca Geçimsizliği	Evli	247	14.874	4.136	1.353	.260
	Boşanmış	2	11.500	2.121		
	Terk	3	17.666	4.163		
Baskı ve Disiplin	Evli	247	40.882	8.532	.532	.588
	Boşanmış	2	44.000	5.656		
	Terk	3	45.333	8.504		

Tablo 4.21'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, evli ($\bar{x}=46.797$), boşanmış ($\bar{x}=46.000$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=54.66$) arasında, "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=28.392$), boşanmış ($\bar{x}=30.500$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=27.666$) arasında, "Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=27.651$), boşanmış ($\bar{x}=24.500$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=28.333$) arasında, "Karı Koca Geçimsizliği" boyutunda verilen cevaplara göre, evli ($\bar{x}=14.874$), boşanmış ($\bar{x}=11.500$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=17.666$) arasında ve "Baskı ve Disiplin" boyutunda verilen cevaplara göre, evli ($\bar{x}=40.882$), boşanmış ($\bar{x}=44.000$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=45.333$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.22: Ailenin gelir duruma göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Gelir Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	600 –1500 TL arası	61	51.196	7.152	9.339	.000
	1550-4950 TL arası	166	45.951	8.192		
	5000-9500 TL arası	23	42.173	8.767		
	10000-15000 TL arası	2	47.000	1.414		
Demokratik ve Eşitlik	600 –1500 TL arası	61	27.672	2.902	3.268	.022
	1550-4950 TL arası	166	28.451	3.132		
	5000-9500 TL arası	23	30.000	3.030		
	10000-15000 TL arası	2	28.000	.000		
Ev Kadınlığını Reddetme	600 –1500 TL arası	61	30.311	8.220	4.622	.004
	1550-4950 TL arası	166	26.500	6.432		
	5000-9500 TL arası	23	28.826	7.929		
	10000-15000 TL arası	2	26.500	2.121		
Karı Koca Geçimsizliği	600 –1500 TL arası	61	16.721	4.004	5.649	.001
	1550-4950 TL arası	166	14.277	3.950		
	5000-9500 TL arası	23	14.478	4.679		
	10000-15000 TL arası	2	13.500	.707		
Baskı ve Disiplin	600 –1500 TL arası	61	45.721	7.924	10.786	.000
	1550-4950 TL arası	166	39.885	8.016		
	5000-9500 TL arası	23	36.217	8.774		
	10000-15000 TL arası	2	39.500	.707		

Tablo 4.22’ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, 600-1500 TL (\bar{x} =51.196), 1550-4950 TL (\bar{x} =45.951), 5000-9500 TL (\bar{x} =42.173) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 47.000) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan

kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, aile geliri 600-1500 TL olan anneler ($\bar{x} = -5.244^*$) ile aile geliri 1550-4950 anneler ($\bar{x} = 5.244^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .000 < .05$). Aile geliri 600-1500 TL olan anneler ($\bar{x} = -9.022^*$) ile aile geliri 5000-9500 TL anneler ($\bar{x} = 9.022^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .000 < .05$).

“Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, 600-1500 TL ($\bar{x} = 27.672$), 1550-4950 TL ($\bar{x} = 28.451$), 5000-9500 TL ($\bar{x} = 30.000$) ve 10000-15000 TL ($\bar{x} = 28.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .022 < .05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, aile geliri 5000-9500 TL olan anneler ($\bar{x} = -2.327^*$) ile aile geliri 600-1500 TL anneler ($\bar{x} = 2.327^*$) arasında aile geliri 5000-9500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .011 < .05$).

“Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, 600-1500 TL ($\bar{x} = 30.311$), 1550-4950 TL ($\bar{x} = 26.500$), 5000-9500 TL ($\bar{x} = 28.826$) ve 10000-15000 TL ($\bar{x} = 26.500$) arasında, anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .004 < .05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, aile geliri 600-1500 TL anneler ($\bar{x} = -3.811^*$) ile aile geliri 1550-4950 TL anneler ($\bar{x} = 3.811^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .002 < .05$).

“Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, 600-1500 TL ($\bar{x} = 16.721$), 1550-4950 TL ($\bar{x} = 14.277$), 5000-9500 TL ($\bar{x} = 14.478$) ve 10000-15000 TL ($\bar{x} = 13.500$) arasında arasında, anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .001 < .05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, aile geliri 600-1500 TL anneler ($\bar{x} = -2.444^*$) ile aile geliri 1550-4950 TL anneler ($\bar{x} = 2.444^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = .000 < .05$).

“Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, 600-1500 TL ($\bar{x} = 45.721$), 1550-4950 TL ($\bar{x} = 39.885$), 5000-9500 TL ($\bar{x} = 36.217$) ve 10000-15000 TL ($\bar{x} = 39.500$)

arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, aile geliri 600-1500 TL anneler ($\bar{x}=-5.835^*$) ile aile geliri 1550-4950 TL anneler ($\bar{x}=5.835^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.000<.05$). Aile geliri 600-1500 TL anneler ($\bar{x}=-9.503^*$) ile aile geliri 5000-9500 TL anneler ($\bar{x}=9.503^*$) arasında aile geliri 600-1500 TL annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=<.05$).

Tablo 4.23: Evde yaşayan başka yakınların olup-olmaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Evde yaşayan başka yakınlar var mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Evet	47	48.319	7.220	1.303	.194
	Hayır	205	46.556	8.605		
Demokratik ve Eşitlik	Evet	47	28.468	2.644	.164	.870
	Hayır	205	28.385	3.205		
Ev Kadınlığını Reddetme	Evet	47	27.744	6.888	.116	.908
	Hayır	205	27.609	7.266		
Karı Koca Geçimsizliği	Evet	47	14.617	3.887	-.484	.629
	Hayır	205	14.941	4.198		
Baskı ve Disiplin	Evet	47	42.659	9.101	1.522	.129
	Hayır	205	40.570	8.338		

Tablo 4.23'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=48.319$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=46.556$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=28.468$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=28.385$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=27.774$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=27609$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=14.617$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=14.941$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=42.659$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=40.570$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.24: Evde yaşayan yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Evde yaşayan başka yakınlar varsa çocuğun bakımında sorumluluk alır mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Evet	32	47.781	6.607	.647	.518
	Hayır	220	46.754	8.612		
Demokratik ve Eşitlik	Evet	32	28.218	3.118	-.354	.723
	Hayır	220	28.427	3.108		
Ev Kadınlığını Reddetme	Evet	32	27.593	6.786	-.035	.972
	Hayır	220	27.640	7.255		
Karı Koca Geçimsizliği	Evet	32	14.250	3.379	-.923	.357
	Hayır	220	14.972	4.233		
Baskı ve Disiplin	Evet	32	41.812	8.109	.606	.545
	Hayır	220	40.836	8.573		

Tablo 4.24’e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Aşırı Koruyuculuk” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=47.781$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=46.754$) arasında, “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=28.218$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=28.247$) arasında, “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=27.593$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=27.640$) arasında, “Karı Koca Geçimsizliği” boyutunda verilen cevaplara

göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=14.250$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=14.972$) arasında, “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=41.812$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=40.836$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.25: Annenin evlenme şekline göre aşırı koruyuculuk tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin evlenme şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	47.658	8.352	1.980	.117
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	48.600	5.211		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	45.284	8.511		
	Kaçarak	24	48.541	8.464		

Tablo 4.25’e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; Aşırı Koruyuculuk boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=47.658$), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ($\bar{x}=48.600$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=45.284$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=48.541$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.26: Annenin evlenme şekline göre demokratik ve eşitlik tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin evlenme şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Demokratik ve Eşitlik	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	28.463	3.060	3.061	.029
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	25.600	3.596		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	28.663	3.075		
	Kaçarak	24	28.208	2.828		

Tablo 4.26'ya göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Demokratik ve Eşitlik” boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) (\bar{x} =28.463), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) (\bar{x} =25.600), flört/arkadaşlık etme (\bar{x} =28,663) ve kaçarak evlenen anneler (\bar{x} =28.208) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.029<.05$). Farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, görücü usulü (zorlama olmadan) evlenen anneler (\bar{x} =-2.863*) ile görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) evlenen anneler (\bar{x} =2.863*) arasında görücü usulü (zorlama olmadan) evlenen annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.025<.05$). Flört/arkadaşlık ederek evlenen anneler (\bar{x} =-3.063*) ile görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) evlenen anneler (\bar{x} =3.063*) arasında flört/arkadaşlık etme ile evlenen annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.015<.05$).

Tablo 4.27: Annenin evlenme şekline göre ev kadınlığını reddetme tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin evlenme şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Ev Kadınlığını Reddetme	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	28.000	7.359	3.056	.029
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	28.600	6.310		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	26.242	6.440		
	Kaçarak	24	30.875	8.414		

Tablo 4.27'ye göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) (\bar{x} =28.000), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) (\bar{x} =28.600), flört/arkadaşlık etme (\bar{x} =26.242) ve kaçarak evlenen anneler (\bar{x} =30.875) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.029<.05$). Farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, kaçarak evlenen anneler (\bar{x} =-4.632*) ile flört/arkadaşlık etme ile evlenen anneler (\bar{x} =4.632*) ile arasında kaçarak evlenen annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.024<.05$).

Tablo 4.28: Annenin evlenme şekline göre karı koca geçimsizliği tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin evlenme şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Karı Koca Geçimsizliği	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	15.333	4.108	2.596	.053
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	16.600	3.627		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	14.010	4.114		
	Kaçarak	24	15.291	4.143		

Tablo 4.28'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) (\bar{x} =15.333), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) (\bar{x} =16.600), flört/arkadaşlık etme (\bar{x} =14.010) ve kaçarak evlenen anneler (\bar{x} =15.291) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.29: Annenin evlenme şekline göre baskı ve disiplin tutum boyutunun karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Annenin evlenme şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Baskı ve Disiplin	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	41.658	8.683	1.300	.275
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	40.700	6.464		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	93.673	8.083		
	Kaçarak	24	42.583	9.694		

Tablo 4.29'a göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Baskı ve Disiplin" boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) (\bar{x} =41.658), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) (\bar{x} =40.700), flört/arkadaşlık etme (\bar{x} =93.673) ve kaçarak evlenen anneler (\bar{x} =42.583) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.30: Akraba evliliği olup-olmaması durumuna göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Akraba evliliği var mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Aşırı Koruyuculuk	Evet	44	49.045	7.461	1.892	.060
	Hayır	208	46.427	8.507		
Demokratik ve Eşitlik	Evet	44	28.454	2.960	.126	.900
	Hayır	208	28.389	3.140		
Ev Kadınlığını Reddetme	Evet	44	29.227	7.990	1.623	.106
	Hayır	208	27.298	6.976		
Karı Koca Geçimsizliği	Evet	44	15.522	5.013	1.133	.258
	Hayır	208	14.745	3.926		
Baskı ve Disiplin	Evet	44	42.886	9.130	1.659	.098
	Hayır	208	40.552	8.334		

Tablo 4.30'a göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=49.045$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=46.427$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre, akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=28.454$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=28.389$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre, akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=29.227$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=27.298$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Karı Koca Geçimsizliği" boyutunda verilen cevaplara göre, akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=15.522$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=14.745$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Baskı ve Disiplin" boyutunda verilen cevaplara göre, akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=42.886$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=40.552$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.31: Annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (pari) boyutlarının karşılaştırılması

Tutum Faktörleri	Yaşanılan yer	n	\bar{x}	SS	F	p
Aşırı Koruyuculuk	Köy	53	47.547	8.447	.340	.796
	Kasaba	13	46.846	10.270		
	Şehir	72	46.097	8.196		
	Büyükşehir	114	47.078	8.311		
Demokratik ve Eşitlik	Köy	53	28.283	3.034	.033	.992
	Kasaba	13	28.461	3.799		
	Şehir	72	28.416	2.905		
	Büyükşehir	114	28.438	3.212		
Ev Kadınlığını Reddetme	Köy	53	28.113	7.051	.286	.835
	Kasaba	13	26.076	6.486		
	Şehir	72	27.694	7.618		
	Büyükşehir	114	27.552	7.102		
Karı Koca Geçimsizliği	Köy	53	15.434	4.016	2.323	.076
	Kasaba	13	12.461	4.135		
	Şehir	72	14.430	4.271		
	Büyükşehir	114	15.184	4.032		
Baskı ve Disiplin	Köy	53	41.264	8.012	.228	.877
	Kasaba	13	42.307	8.380		
	Şehir	72	40.416	9.073		
	Büyükşehir	114	41.008	8.458		

Tablo 4.31'e göre, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; "Aşırı Koruyuculuk" boyutunda verilen cevaplara göre, yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=47.547$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=46.846$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=46.097$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=47.078$) arasında, "Demokratik ve Eşitlik" boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=28.283$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=28.461$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=28.416$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=28.438$) arasında, "Ev Kadınlığını Reddetme" boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=28.113$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=26.076$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=27.694$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=27.552$) arasında, "Karı Koca Geçimsizliği" boyutunda verilen cevaplara göre, yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=15.434$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=12.461$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=14.430$)

ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=15.184$) arasında ve “Baskı ve Disiplin” boyutunda verilen cevaplara göre, yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=41.264$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=42.307$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=40.416$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=41.008$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

4.3 PURDUE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARI İÇİN BENLİK KAVRAMI ÖLÇEĞİ PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, çocukların benlik düzeylerinin ‘çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer’ değişkenlerine göre farklılık gösterip-göstermediği incelenmiştir. Çocukların benlik düzeyleri, çeşitli değişkenlerin alt grup sayıları iki olanlar T testi ile, değişkenlerin alt grup sayıları ikiden fazla olanlar ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile ve farklılık çıkan gruplarda farklılığın kaynağını test etmek için ise Post Hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Tukey testinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığında anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmıştır. Tablo 4.32 ile Tablo 4.60 arasında verilmiştir.

Tablo 4.32: Çocukların yaşına (ayına) göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Çocuğun Yaşı (ay)	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Yeterlik	60-62 ay	83	4.253	.998	2.710	.046
	63-66 ay	53	4.622	.739		
	67-69 ay	52	4.576	.667		
	70-72 ay	64	4.515	.854		
Akademik Yeterlik	60-62 ay	83	2.409	.812	.982	.402
	63-66 ay	53	2.452	.722		
	67-69 ay	52	2.634	.686		
	70-72 ay	64	2.500	.776		
Fiziksel Yeterlik	60-62 ay	83	3.975	1.092	1.046	.373
	63-66 ay	53	4.056	1.063		
	67-69 ay	52	4.269	.819		
	70-72 ay	64	3.968	1.097		
Anne Kabulü	60-62 ay	83	2.602	.764	3.937	.009
	63-66 ay	53	2.867	.394		
	67-69 ay	52	2.923	.388		
	70-72 ay	64	2.734	.597		
Toplam Benlik	60-62 ay	83	13.241	2.830	2.894	.036
	63-66 ay	53	14.000	1.970		
	67-69 ay	52	14.403	1.599		
	70-72 ay	64	13.718	2.373		

Tablo 4.32’ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay (\bar{x} =2.409), 63-66 ay (\bar{x} =2.452), 67-69 ay (\bar{x} =2.634) ve 70-72 ay (\bar{x} =2.500) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay (\bar{x} =3.975), 63-66 ay (\bar{x} =4.056), 67-69 ay (\bar{x} =4.269) ve 70-72 ay (\bar{x} =3.968) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay (\bar{x} =4.253), 63-66 ay (\bar{x} =4.622), 67-69 ay (\bar{x} =4.576) ve 70-72 ay (\bar{x} =4.515) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.046<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için

Tukey testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testi kullanılmıştır. LSD testi sonucunda, 60-62 aylık çocuklar ($\bar{x}=0.369^*$) ile 63-66 aylık çocukların ($\bar{x}=-0.369^*$) arasında 63-66 aylık çocukların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.014<0.05$). 60-62 aylık çocuklar ($\bar{x}=0.323^*$) ile 67-69 aylık çocukların ($\bar{x}=-0.323^*$) arasında 67-69 aylık çocukların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.032<0.05$).

“Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay ($\bar{x}=2.602$), 63-66 ay ($\bar{x}=2.867$), 67-69 ay ($\bar{x}=2.923$) ve 70-72 ay ($\bar{x}=2.734$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.009<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, 60-62 aylık çocuklar ($\bar{x}=0.320^*$) ile 67-69 aylık çocukların ($\bar{x}=-0.320^*$) arasında 67-69 aylık çocukların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.012<0.05$).

“Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, 60-62 ay ($\bar{x}=13.241$), 63-66 ay ($\bar{x}=14.000$), 67-69 ay ($\bar{x}=14.403$) ve 70-72 ay ($\bar{x}=13.718$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.036<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, 60-62 aylık çocuklar ($\bar{x}=1.162^*$) ile 67-69 aylık çocukların ($\bar{x}=-1.162^*$) arasında 67-69 aylık çocukların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.026<0.05$).

Tablo 4.33: Çocukların cinsiyetine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Çocuğun Cinsiyeti	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal Yeterlik	Kız	127	4.535	.833	1.329	.185
	Erkek	125	4.392	.878		
Akademik Yeterlik	Kız	127	2.503	.733	.333	.739
	Erkek	125	2.472	.788		
Fiziksel Yeterlik	Kız	127	3.905	1.072	-2.271	.024
	Erkek	125	4.200	.983		
Anne Kabulü	Kız	127	2.716	.641	-1.105	.270
	Erkek	125	2.800	.553		
Toplam Benlik	Kız	127	13.661	2.391	-.682	.496
	Erkek	125	13.864	2.322		

Tablo 4.33'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, kız (\bar{x} =4.535) ve erkek (\bar{x} =4.392) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, kız (\bar{x} =2.503) ve erkek (\bar{x} =2.472) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre, kız (\bar{x} =2.716) ve erkek (\bar{x} =2.800) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Toplam Benlik" boyutunda verilen cevaplara göre, kız (\bar{x} =13.661) ve erkek (\bar{x} =13.864) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, kız (\bar{x} =3.905) ve erkek (\bar{x} =4.200) arasında, anlamlı bir fark anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.024<.05$).

Tablo 4.34: Çocukların doğum sırasına göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Çocuğun Doğum Sırası	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Yeterlik	İlk çocuk	109	4.440	.907	.086	.918
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	4.458	.779		
	Son çocuk	119	4.487	.832		
Akademik Yeterlik	İlk çocuk	109	2.440	.762	.384	.681
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	2.541	.721		
	Son çocuk	119	2.521	.768		
Fiziksel Yeterlik	İlk çocuk	109	3.917	1.139	1.653	.194
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	4.208	.832		
	Son çocuk	119	4.142	.968		
Anne Kabulü	İlk çocuk	109	2.743	.599	.078	.925
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	2.791	.508		
	Son çocuk	119	2.764	.620		
Toplam Benlik	İlk çocuk	109	13.541	2.447	.855	.427
	Ortanca ya da ortancalardan biri	24	14.000	2.206		
	Son çocuk	119	13.761	2.298		

Tablo 4.34'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk (\bar{x} =4.440), ortanca ya da ortancalardan biri (\bar{x} =4.458), ve son çocuk (\bar{x} =4.487) arasında, "Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk (\bar{x} =2.440), ortanca ya da ortancalardan biri (\bar{x} =2.541), ve son çocuk (\bar{x} =2.521) arasında, "Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk (\bar{x} =3.917), ortanca ya da ortancalardan biri (\bar{x} =4.208), ve son çocuk (\bar{x} =4.142)

arasında, “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, ilk çocuk ($\bar{x}=2.743$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=2.791$), ve son çocuk ($\bar{x}=2.764$) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre ilk çocuk ($\bar{x}=13.541$), ortanca ya da ortancalardan biri ($\bar{x}=14.000$), ve son çocuk ($\bar{x}=13.761$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.35: Çocukların okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Okul Öncesi Kurumuna Gidiyor Mu?	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal Yeterlik	Evet	172	4.500	.848	.969	.333
	Hayır	80	4.387	.878		
Akademik Yeterlik	Evet	172	2.494	.760	.186	.852
	Hayır	80	2.475	.762		
Fiziksel Yeterlik	Evet	172	4.000	1.054	-1.158	.248
	Hayır	80	4.162	.999		
Anne Kabulü	Evet	172	2.819	.480	2.424	.016
	Hayır	80	2.625	.785		
Toplam Benlik	Evet	172	13.814	2.229	.514	.608
	Hayır	80	13.650	2.614		

Tablo 4.35’e göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kuruma giden ($\bar{x}=4.500$) ve okul öncesi kuruma gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=4.387$) arasında, “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kuruma giden ($\bar{x}=2.494$) ve okul öncesi kuruma gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=2.475$) arasında, “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre okul öncesi kuruma giden ($\bar{x}=4.000$) ve okul öncesi kuruma gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=4.162$) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kuruma giden ($\bar{x}=13.814$) ve okul öncesi kuruma gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=13.650$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, okul öncesi kuruma giden ($\bar{x}=2.819$) ve okul öncesi kuruma gitmeyen çocuklar ($\bar{x}=2.625$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.016<.05$).

Tablo 4.36: Annelerin yaşına göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Yaşı	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Yeterlik	22-29 Yaş	78	4.448	.831	.536	.586
	30-39 Yaş	134	4.507	.820		
	40-50 Yaş	40	4.350	1.026		
Akademik Yeterlik	22-29 Yaş	78	.814	.814	.492	.612
	30-39 Yaş	134	.701	.701		
	40-50 Yaş	40	.846	.846		
Fiziksel Yeterlik	22-29 Yaş	78	1.150	1.150	.275	.760
	30-39 Yaş	134	1.020	1.020		
	40-50 Yaş	40	.863	.863		
Anne Kabulü	22-29 Yaş	78	.612	.613	1.441	.239
	30-39 Yaş	134	.512	.512		
	40-50 Yaş	40	.806	.806		
Toplam Benlik	22-29 Yaş	78	2.397	2.397	.459	.632
	30-39 Yaş	134	2.170	2.170		
	40-50 Yaş	40	2.853	2.853		

Tablo 4.36'ya göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş (\bar{x} =4.448) arası, annelerin 30-39 yaş (\bar{x} =4.507) arası ve annelerin 40-50 yaş (\bar{x} =4.350) arasında, “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş (\bar{x} =.814) arası, annelerin 30-39 yaş (\bar{x} =.701) arası ve annelerin 40-50 yaş (\bar{x} =.846) arasında, “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş (\bar{x} =1.150) arası, annelerin 30-39 yaş (\bar{x} =1.020) arası ve annelerin 40-50 yaş (\bar{x} =.863) arasında, “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, annelerin 22-29 yaş (\bar{x} =.612) arası, annelerin 30-39 yaş (\bar{x} =.512) arası ve annelerin 40-50 yaş (\bar{x} =.806) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre annelerin 22-29 yaş (\bar{x} =2.397) arası, annelerin 30-39 yaş (\bar{x} =2.170) arası ve annelerin 40-50 yaş (\bar{x} =2.853) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.37: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Yeterlik	Okur-yazar değil	14	4.642	.744	2.370	.030
	İlkokul	104	4.461	.823		
	Ortaokul	43	4.372	.845		
	Lise	58	4.586	.795		
	Önlisans	15	4.733	.703		
	Lisans	16	3.812	1.276		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	5.000	.000		

Tablo 4.37'ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler (\bar{x} =4.642), ilkokul mezunu anneler (\bar{x} =4.461), ortaokul mezunu anneler (\bar{x} =4.372), lise mezunu anneler (\bar{x} =4.586), önlisans mezunu anneler (\bar{x} =4.733), lisans mezunu anneler (\bar{x} =3.812), yüksek lisan ve doktora seviyesindeki anneler (\bar{x} =5.000) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.030<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, annelerin öğrenim duruma göre lise mezunu anneler ($\bar{x}=-.773^*$) ile lisans mezunu anneler ($\bar{x}=.773^*$) arasında lise mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.022<.05$). Önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=-.920^*$) ile lisans mezunu anneler arasında ($\bar{x}=.920^*$) önlisans mezunu annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.042<.05$).

Tablo 4.38: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Akademik Yeterlik	Okur-yazar değil	14	2.500	.854	.842	.538
	İlkokul	104	2.528	.749		
	Ortaokul	43	2.348	.841		
	Lise	58	2.482	.706		
	Önlisans	15	2.733	.593		
	Lisans	16	2.312	.873		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	3.000	.000		

Tablo 4.38'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=2.500$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=2.528$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=2.348$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=2.482$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=2.733$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=2.312$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=3.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.39: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Fiziksel Yeterlik	Okur-yazar değil	14	4.071	.997	.536	.781
	İlkokul	104	4.057	1.164		
	Ortaokul	43	4.116	.851		
	Lise	58	4.120	.919		
	Önlisans	15	3.866	1.125		
	Lisans	16	3.687	1.078		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	4.500	.707		

Tablo 4.39'a göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=4.071$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=4.057$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=4.116$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=4.120$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=3.866$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=3.687$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=4.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.40: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Anne Kabulü	Okur-yazar değil	14	2.571	.937	.495	.812
	İlkokul	104	2.730	.657		
	Ortaokul	43	2.814	.500		
	Lise	58	2.810	.475		
	Önlisans	15	2.800	.560		
	Lisans	16	2.687	.602		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	3.000	.000		

Tablo 4.40'a göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=2.571$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=2.730$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=2.814$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=2.810$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=2.800$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=2.687$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=3.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.41: Annelerin öğrenim durumuna göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Toplam Benlik	Okur-yazar değil	14	13.785	2.326	1.129	.346
	İlkokul	104	13.778	2.500		
	Ortaokul	43	13.651	2.114		
	Lise	58	14.000	2.094		
	Önlisans	15	14.133	2.559		
	Lisans	16	12.500	2.708		
	Yüksek Lisans ve Doktora	2	15.500	.707		

Tablo 4.41'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Toplam Benlik" boyutunda verilen cevaplara göre, okur-yazar olmayan anneler ($\bar{x}=13.785$), ilkokul mezunu anneler ($\bar{x}=13.778$), ortaokul mezunu anneler ($\bar{x}=13.651$), lise mezunu anneler ($\bar{x}=14.000$), önlisans mezunu anneler ($\bar{x}=14.133$), lisans mezunu anneler ($\bar{x}=12.500$), yüksek lisans ve doktora seviyesindeki anneler ($\bar{x}=15.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.42: Annelerin çalışma durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Çalışma Durumu	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal Yeterlik	Çalışıyor	42	4.333	.901	-1.084	.279
	Çalışmıyor	210	4.490	.848		
Akademik Yeterlik	Çalışıyor	42	2.523	.803	.333	.739
	Çalışmıyor	210	2.481	.752		
Fiziksel Yeterlik	Çalışıyor	42	4.142	.925	.624	.533
	Çalışmıyor	210	4.033	1.059		
Anne Kabulü	Çalışıyor	42	2.904	.370	1.746	.082
	Çalışmıyor	210	2.728	.632		
Toplam Benlik	Çalışıyor	42	13.904	2.057	.430	.668
	Çalışmıyor	210	13.733	2.412		

Tablo 4.42'ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=4.333$) ve çalışmayan anneler ($\bar{x}=4.490$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=2.523$) ve çalışmayan anneler ($\bar{x}=2.481$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=4.142$) ve çalışmayan anneler ($\bar{x}=4.033$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

”Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=2.904$) ve çalışmayan anneler ($\bar{x}=2.728$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çalışan anneler ($\bar{x}=13.904$) ve çalışmayan anneler ($\bar{x}=13.733$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.43: Annelerin mesleğine göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Benlik	İşçi	18	4.222	.942	1.905	.110
	Memur	6	4.500	.836		
	Serbest Meslek	16	4.375	.885		
	Profesyonel Meslek	12	3.916	1.505		
	Ev İçi Çalışan	200	4.525	.788		

Tablo 4.43'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre işçi anneler (\bar{x} =4.222), memur anneler (\bar{x} =4.500), serbest meslek yapan anneler (\bar{x} =4.375), profesyonel mesleği olan anneler (\bar{x} =3.916) ve ev içi çalışan anneler (\bar{x} =4.525) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.44: Annelerin mesleğine göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Akademik Benlik	İşçi	18	2.277	.894	1.001	.408
	Memur	6	2.500	1.224		
	Serbest Meslek	16	2.750	.447		
	Profesyonel Meslek	12	2.666	.492		
	Ev İçi Çalışan	200	2.475	.763		

Tablo 4.44'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre işçi anneler (\bar{x} =2.277), memur anneler (\bar{x} =2.500), serbest meslek yapan anneler (\bar{x} =2.750), profesyonel mesleği olan anneler (\bar{x} =2.666) ve ev içi çalışan anneler (\bar{x} =2.475) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.45: Annelerin mesleğine göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Fiziksel Benlik	İşçi	18	4.055	1.055	.827	.509
	Memur	6	4.333	.516		
	Serbest Meslek	16	4.437	.727		
	Profesyonel Meslek	12	4.833	1.029		
	Ev İçi Çalışan	200	4.025	1.037		

Tablo 4.45'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler ($\bar{x}=4.055$), memur anneler ($\bar{x}=4.333$), serbest meslek yapan anneler ($\bar{x}=4.437$), profesyonel mesleği olan anneler ($\bar{x}=4.833$) ve ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=4.025$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.46: Annelerin mesleğine göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Anne Kabulü	İşçi	18	2.833	.514	1.160	.329
	Memur	6	2.833	.408		
	Serbest Meslek	16	3.000	.000		
	Profesyonel Meslek	12	2.916	.288		
	Ev İçi Çalışan	200	2.720	.643		

Tablo 4.46'ya göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler ($\bar{x}=2.833$), memur anneler ($\bar{x}=2.833$), serbest meslek yapan anneler ($\bar{x}=3.000$), profesyonel mesleği olan anneler ($\bar{x}=2.916$) ve ev içi çalışan anneler ($\bar{x}=2.720$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.47: Annelerin mesleğine göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Mesleği	n	\bar{x}	SS	F	p
Toplam Benlik	İşçi	18	13.388	2.428	.718	.580
	Memur	6	14.166	2.136		
	Serbest Meslek	16	14.562	1.504		
	Profesyonel Meslek	12	13.333	2.498		
	Ev İçi Çalışan	200	13.745	2.403		

Tablo 4.47'ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, işçi anneler (\bar{x} =13.388), memur anneler (\bar{x} =14.166), serbest meslek yapan anneler (\bar{x} =14.562), profesyonel mesleği olan anneler (\bar{x} =13.333) ve ev içi çalışan anneler (\bar{x} =13.745) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.48: Aile tipine göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Aile Tipi	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Benlik	Çekirdek Aile	217	4.433	.890	.733	.533
	Geniş Aile	31	4.677	.599		
	Parçalanmış Aile	2	4.500	.707		
	Boşanmış Aile	2	4.500	.707		
Akademik Benlik	Çekirdek Aile	217	2.465	.763	.981	.403
	Geniş Aile	31	2.677	.701		
	Parçalanmış Aile	2	2.500	.707		
	Boşanmış Aile	2	2.000	1.414		
Fiziksel Benlik	Çekirdek Aile	217	4.055	1.048	.315	.416
	Geniş Aile	31	3.967	1.016		
	Parçalanmış Aile	2	4.500	.707		
	Boşanmış Aile	2	4.500	.707		
Anne Kabulü	Çekirdek Aile	217	2.732	.632	.951	.416
	Geniş Aile	31	2.903	.300		
	Parçalanmış Aile	2	3.000	.000		
	Boşanmış Aile	2	2.757	.000		
Toplam Benlik	Çekirdek Aile	217	13.686	2.446	.544	.652
	Geniş Aile	31	14.225	1.647		
	Parçalanmış Aile	2	14.500	.707		
	Boşanmış Aile	2	14.000	2.828		

Tablo 4.48'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile ($\bar{x}=4.433$), geniş aile ($\bar{x}=4.677$), parçalanmış aile ($\bar{x}=4.500$) ve boşanmış aileler ($\bar{x}=14.500$) arasında, "Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, çekirdek aile ($\bar{x}=2.465$), geniş aile ($\bar{x}=2.677$), parçalanmış aile ($\bar{x}=2.500$) ve boşanmış aileler ($\bar{x}=2.000$) arasında, "Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre çekirdek aile ($\bar{x}=4.055$), geniş aile ($\bar{x}=3.967$), parçalanmış aile ($\bar{x}=4.500$) ve boşanmış aileler ($\bar{x}=4.500$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre çekirdek aile ($\bar{x}=2.732$), geniş aile ($\bar{x}=2.903$), parçalanmış aile ($\bar{x}=3.000$) ve boşanmış aileler ($\bar{x}=2.757$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). "Toplam Benlik" boyutunda verilen cevaplara göre çekirdek aile ($\bar{x}=13.686$), geniş aile ($\bar{x}=14.225$), parçalanmış aile ($\bar{x}=14.500$) ve boşanmış aileler ($\bar{x}=14.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.49: Annelerin medeni durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Medeni Durum	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Benlik	Evli	247	4.465	.863	.037	.964
	Boşanmış	2	4.500	.707		
	Terk	3	4.333	.577		
Akademik Benlik	Evli	247	2.493	.759	.480	.619
	Boşanmış	2	2.000	1.414		
	Terk	3	2.333	.577		
Fiziksel Benlik	Evli	247	4.044	1.044	.301	.740
	Boşanmış	2	4.500	.707		
	Terk	3	4.333	.577		
Anne Kabulü	Evli	247	2.753	.604	.414	.662
	Boşanmış	2	3.000	.000		
	Terk	3	3.000	.000		
Toplam Benlik	Evli	247	13.757	2.369	.026	.974
	Boşanmış	2	14.000	2.828		
	Terk	3	14.000	1.000		

Tablo 4.49'a göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, evli ($\bar{x}=4.465$), boşanmış ($\bar{x}=4.500$) ve terk edilmiş anneler

($\bar{x}=4.333$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=2.493$), boşanmış ($\bar{x}=2.000$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=2.333$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=4.044$), boşanmış ($\bar{x}=4.500$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=4.333$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=2.753$), boşanmış ($\bar{x}=3.000$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=3.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre evli ($\bar{x}=13.757$), boşanmış ($\bar{x}=14.000$) ve terk edilmiş anneler ($\bar{x}=14.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.50: Ailenin gelir duruma göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Gelir Durumu	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal Benlik	600 –1500 TL arası	61	4.442	.806	.683	.563
	1550-4950 TL arası	166	4.439	.910		
	5000-9500 TL arası	23	4.652	.572		
	10000-15000 TL arası	2	5.000	.000		
Akademik Benlik	600 –1500 TL arası	61	2.524	.673	1.359	.256
	1550-4950 TL arası	166	2.506	.768		
	5000-9500 TL arası	23	2.217	.902		
	10000-15000 TL arası	2	3.000	.000		
Fiziksel Benlik	600 –1500 TL arası	61	4.245	1.105	1.625	.184
	1550-4950 TL arası	166	3.969	1.041		
	5000-9500 TL arası	23	4.043	.767		
	10000-15000 TL arası	2	5.000	.000		
Anne Kabulü	600 –1500 TL arası	61	2.754	.623	1.457	.227
	1550-4950 TL arası	166	2.789	.559		
	5000-9500 TL arası	23	2.521	.790		
	10000-15000 TL arası	2	3.000	.000		
Toplam Benlik	600 –1500 TL arası	61	13.967	2.523	.937	.424
	1550-4950 TL arası	166	13.704	2.315		
	5000-9500 TL arası	23	13.434	2.232		
	10000-15000 TL arası	2	16.000	.000		

Tablo 4.50'ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre 600-1500 TL (\bar{x} =4.442), 1550-4950 TL (\bar{x} =4.439), 5000-9500 TL (\bar{x} =4.652) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 5.000) arasında, “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre 600-1500 TL (\bar{x} =2.524), 1550-4950 TL (\bar{x} =2.506), 5000-9500 TL (\bar{x} =2.217) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 3.000) arasında, “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre 600-1500 TL (\bar{x} =4.245), 1550-4950 TL (\bar{x} =3.969), 5000-9500 TL (\bar{x} =4.043) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 5.000) arasında, “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre 600-1500 TL (\bar{x} =2.754), 1550-4950 TL (\bar{x} =2.789), 5000-9500 TL (\bar{x} =2.521) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 3.000) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre 600-1500 TL (\bar{x} =13.967), 1550-4950 TL (\bar{x} =13.704), 5000-9500 TL (\bar{x} =13.434) ve 10000-15000 TL (\bar{x} = 16.000) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.51: Çocuğun bakımında öncelikli sorumluluk alan kişiye göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Çocuğun Bakımındaki Öncelikli Sorumlu Kişi	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal yeterlik	Anne	250	4.464	.860	-.059	.953
	Baba	2	4.500	.707		
Akademik yeterlik	Anne	250	2.492	.756	.912	.363
	Baba	2	2.000	1.414		
Fiziksel yeterlik	Anne	250	4.048	1.040	-.613	.541
	Baba	2	4.500	.707		
Anne kabulü	Anne	250	2.756	.601	-.572	.568
	Baba	2	3.000	.000		
Toplam benlik	Anne	250	13.760	2.357	-.143	.886
	Baba	2	14.000	2.828		

Tablo 4.51'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çocuğun bakımında annelerin sorumluluk almaları (\bar{x} =4.464) ve babaların sorumluluk almaları (\bar{x} =4.500) arasında, “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çocuğun bakımında annelerin sorumluluk almaları (\bar{x} =2.492) ve babaların sorumluluk almaları (\bar{x} =2.000) arasında, “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çocuğun bakımında annelerin sorumluluk almaları (\bar{x} =4.048) ve

babaların sorumluluk almaları ($\bar{x}=4.500$) arasında, “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, çocuğun bakımında annelerin sorumluluk almaları ($\bar{x}=2.756$) ve babaların sorumluluk almaları ($\bar{x}=3.000$) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, çocuğun bakımında annelerin sorumluluk almaları ($\bar{x}=13.760$) ve babaların sorumluluk almaları ($\bar{x}=14.000$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.52: Evde yaşayan başka yakınların olup olmaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Evde Yaşayan Başka Yakınlar Yar Mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal yeterlik	Evet	47	4.553	.685	.787	.432
	Hayır	205	4.443	.892		
Akademik yeterlik	Evet	47	2.510	.748	.225	.822
	Hayır	205	2.482	.764		
Fiziksel yeterlik	Evet	47	3.893	1.047	-1.158	.248
	Hayır	205	4.087	1.034		
Anne kabulü	Evet	47	2.744	.606	-.168	.867
	Hayır	205	2.761	.599		
Toplam benlik	Evet	47	13.702	1.988	-.193	.847
	Hayır	205	13.775	2.435		

Tablo 4.52’ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=4.553$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=4.443$) arasında, “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=2.510$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=2.482$) arasında, “Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=3.893$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=4.087$) arasında, “Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=2.744$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=2.761$) arasında ve “Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların olması ($\bar{x}=13.702$) ile evde yaşayan başka yakınların olmaması ($\bar{x}=13.775$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.53: Evde yaşayan yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp almaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Evde Yaşayan Başka Yakınlar Varsa Çocuğun Bakımında Sorumluluk Alır Mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal yeterlik	Evet	32	4.500	.762	.252	.802
	Hayır	220	4.459	.872		
Akademik yeterlik	Evet	32	2.468	.802	-.154	.878
	Hayır	220	2.490	.755		
Fiziksel yeterlik	Evet	32	4.000	.879	-.300	.764
	Hayır	220	4.059	1.060		
Anne kabulü	Evet	32	2.812	.396	.550	.583
	Hayır	220	2.750	.623		
Toplam Benlik	Evet	32	13.781	1.791	.050	.960
	Hayır	220	13.759	2.429		

Tablo 4.53'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=4.500$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=4.459$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Akademik Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=2.468$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=2.490$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=4.000$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=4.059$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

"Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=2.812$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=2.750$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alması ($\bar{x}=13.781$) ile evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk almaması ($\bar{x}=13.759$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.54: Annelerin evlenme şekline göre çocukların sosyal benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Evlenme Şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal yeterlik	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	4.455	.880	.080	.971
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	4.500	.707		
	Birlikte yaşadıkdan sonra	95	4.452	.872		
	Kaçarak	24	4.541	.779		

Tablo 4.54’e göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre, görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=4.455$), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ($\bar{x}=4.500$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=4.452$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=4.541$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.55: Annelerin evlenme şekline göre çocukların akademik benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Evlenme Şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Akademik yeterlik	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	2.430	.779	2.244	.084
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	2.700	.674		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	2.452	.795		
	Kaçarak	24	2.833	.380		

Tablo 4.55’e göre, çocukların benlik faktörlerinden; “Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=2.430$), görücü usulü (akraba

ve çevre baskısı) ($\bar{x}=2.700$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=2.452$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=2.833$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.56: Annelerin evlenme şekline göre çocukların fiziksel benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Evlenme Şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Fiziksel yeterlik	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	4.048	1.077	.562	.640
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	3.700	1.059		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	4.052	1.045		
	Kaçarak	24	4.208	.779		

Tablo 4.56'ya göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Fiziksel Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=4.048$), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ($\bar{x}=3.700$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=4.052$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=4.208$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.57: Annelerin evlenme şekline göre çocukların anne kabulü puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Evlenme Şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Anne kabulü	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	2.739	.611	.203	.894
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	2.700	.483		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	2.768	.591		
	Kaçarak	24	2.833	.637		

Tablo 4.57'ye göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=2.739$), görücü usulü (akraba ve

çevre baskısı) ($\bar{x}=2.700$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=2.768$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=2.833$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.58: Annelerin evlenme şekline göre çocukların toplam benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Annenin Evlenme Şekli	n	\bar{x}	SS	F	p
Toplam Benlik	Görücü usulü (zorlama olmadan)	123	13.674	2.477	.695	.556
	Görücü usulü (zorlanarak)	10	13.600	2.011		
	Flört/Arkadaşlık etme	95	13.726	2.403		
	Kaçarak	24	14.416	1.501		

Tablo 4.58'e göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Toplam Benlik" boyutunda verilen cevaplara göre görücü usulü (zorlama olmadan) ($\bar{x}=13.674$), görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ($\bar{x}=13.600$), flört/arkadaşlık etme ($\bar{x}=13.726$) ve kaçarak evlenen anneler ($\bar{x}=14.416$) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.59: Akraba evliliği olup olmaması durumuna göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Akraba Evliliği Var Mı?	n	\bar{x}	SS	T	p
Sosyal yeterlik	Evet	44	4.409	.844	-.469	.639
	Hayır	208	4.476	.862		
Akademik yeterlik	Evet	44	2.454	.791	-.322	.748
	Hayır	208	2.495	.755		
Fiziksel yeterlik	Evet	44	4.000	1.034	-.362	.717
	Hayır	208	4.062	1.040		
Anne kabulü	Evet	44	2.772	.522	.180	.857
	Hayır	208	2.754	.615		
Toplam benlik	Evet	44	13.636	2.135	-.389	.698
	Hayır	208	13.788	2.402		

Tablo 4.59'a göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Sosyal Yeterlik" boyutunda verilen cevaplara göre akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=4.409$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=4.476$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Akademik Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=2.454$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=42.495$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=4.000$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=4.062$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Anne Kabulü” boyutunda verilen cevaplara göre akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=2.772$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=2.754$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre akraba evliliği olanlar ($\bar{x}=13.636$) ile akraba evliliği olmayanlar ($\bar{x}=13.788$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.60: Annelerin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre benlik düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Benlik Faktörleri	Yaşanılan Yer	n	\bar{x}	SS	F	p
Sosyal yeterlik	Köy	53	4.641	.653	2.672	.048
	Kasaba	13	3.923	1.187		
	Şehir	72	4.402	.882		
	Büyükşehir	114	4.482	.864		
Akademik yeterlik	Köy	53	2.471	.799	.998	.394
	Kasaba	13	2.307	.854		
	Şehir	72	2.402	.762		
	Büyükşehir	114	2.570	.728		
Fiziksel yeterlik	Köy	53	4.188	.941	3.831	.010
	Kasaba	13	3.461	.776		
	Şehir	72	3.819	1.166		
	Büyükşehir	114	4.201	.979		
Anne kabulü	Köy	53	2.849	.455	.942	.421
	Kasaba	13	2.615	.869		
	Şehir	72	2.694	.684		
	Büyükşehir	114	2.771	.564		
Toplam benlik	Köy	53	14.150	1.747	3.568	.015
	Kasaba	13	12.307	2.982		
	Şehir	72	13.319	2.642		
	Büyükşehir	114	14.026	2.251		

Tablo 4.60'a göre, çocukların benlik faktörlerinden; "Akademik Yeterlik boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler (\bar{x} =47.547), kasabada geçirenler (\bar{x} =46.846), şehirde geçirenler (\bar{x} =46.097) ve büyükşehirde geçirenler (\bar{x} =47.078) arasında ve "Anne Kabulü" boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının

çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=28.283$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=28.461$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=28.416$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=28.438$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

“Sosyal Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=47.547$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=46.846$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=46.097$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=47.078$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.048<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren anneler ($\bar{x}=-.718^*$) ile yaşamının çoğunluğunu kasabada geçiren anneler ($\bar{x}=.718^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.034<.05$).

“Fiziksel Yeterlik” boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=47.547$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=46.846$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=46.097$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=47.078$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.010<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda, yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren anneler ($\bar{x}=-.727^*$) ile yaşamının çoğunluğunu kasabada geçiren anneler ($\bar{x}=.727^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.022<.05$).

Yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren anneler ($\bar{x}=-.369^*$) ile yaşamının çoğunluğunu şehirde geçiren anneler ($\bar{x}=.369^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.047<.05$).

Yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren anneler ($\bar{x}=-.740^*$) ile yaşamının çoğunluğunu kasabada geçiren anneler ($\bar{x}=.740^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.014<.05$). Yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren anneler ($\bar{x}=-.382^*$) ile yaşamının çoğunluğunu şehirde geçiren anneler ($\bar{x}=.382^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.013<.05$).

“Toplam Benlik” boyutunda verilen cevaplara göre yaşamının çoğunluğunu köyde geçirenler ($\bar{x}=47.547$), kasabada geçirenler ($\bar{x}=46.846$), şehirde geçirenler ($\bar{x}=46.097$) ve büyükşehirde geçirenler ($\bar{x}=47.078$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.015<.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi için Tukey testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmıştır. LSD testi sonucunda, yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren anneler ($\bar{x}=-1.843^*$) ile yaşamının çoğunluğunu kasabada geçiren anneler ($\bar{x}=1.843^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.011<.05$).

Yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren anneler ($\bar{x}=-.831^*$) ile yaşamının çoğunluğunu şehirde geçiren anneler ($\bar{x}=.831^*$) arasında yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=.049<.05$).

4.4 ANNELERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ TUTUMLARININ ÇOCUKLARIN BENLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT BULGULAR

Araştırmada annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumları ile çocukların benlik düzeyi arasındaki ilişkiler Pearson Moment Çarpım Korelasyon Katsayısı analizi ile incelenmiştir. Bulgular Tablo 4.61’de gösterilmiştir.

Tablo 4.61: Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumu ile çocukların benlik düzeyi arasındaki ilişkiye ait pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Sosyal Yeterlik	1	.348**	.353**	.320**	.714**	.052	-.024	.052	-.033	.067
2. Akademik Yeterlik		1	.372**	.365**	.706**	.008	-.046	-.004	-.066	.039
3. Fiziksel Yeterlik			1	.372**	.784**	.046	.008	.046	.008	.057
4. Anne Kabulü				1	.653**	-.026	.042	.027	-.034	-.022
5. Toplam Benlik					1	.035	-.009	.045	-.039	.056
6. Aşırı Koruyuculuk						1	-.112	.409**	.374**	.750**
7. Demokratik ve Eşitlik							1	-.093	-.042	-.131*
8. Ev Kadınlığı Reddetme								1	.508**	.526**
9. Karı-Koca Geçimsizliği									1	.443**
10. Baskı ve Disiplin										1

*P< .05; ** P <.01

Tablo 4.61'e göre, çocukların sosyal yeterlikleri ile akademik yeterlikleri arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.348$) ilişki, fiziksel yeterlik arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.353$) ilişki, anne kabulü arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.320$, $p<.01$) ilişki, toplam benlikleri arasında pozitif ve yüksek düzeyde ($r=.714$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocukların akademik yeterlikleri ile fiziksel yeterlikleri arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.372$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki, anne kabulü arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.365$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki, toplam benli arasında pozitif ve yüksek düzeyde ($r=.706$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocukların fiziksel yeterlikleri ile anne kabulü arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.372$, $p<.01$) ilişki, toplam benlikleri arasında pozitif ve yüksek düzeyde ($r=.784$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocukların anne kabulü ile toplam benlikleri arasında pozitif ve orta düzeyde ($r=.653$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Annelerin aşırı koruyuculuk tutumu ile ev kadınlığını reddetme tutumu arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.409$, $p<.01$) ilişki, karı-koca geçimsizliği tutumu arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.374$, $p<.01$) ilişki, baskı ve disiplin tutumu arasında pozitif ve yüksek düzeyde ($r=.750$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Annelerin demokratik ve eşitlik tutumu ile baskı ve disiplin tutumu arasında negatif ve çok zayıf düzeyde ($r=-.131$, $p<.05$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Annelerin ev kadınlığını reddetme tutumu ile karı-koca geçimsizliği tutumu arasında pozitif ve orta düzeyde ($r=.508$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki, baskı ve disiplin tutumu arasında pozitif ve orta düzeyde ($r=.526$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Annelerin karı-koca geçimsizliği tutumu ile baskı ve disiplin tutumu arasında pozitif ve zayıf düzeyde ($r=.443$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Buna karşın, çocukların sosyal yeterlikleri ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=.052$, $p>.01$), demokratik ve eşitlik tutumu arasında ($r=.024$, $p>.01$), ev kadınlığını reddetme tutumu arasında ($r=.052$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=.033$, $p>.01$), baskı ve disiplin tutumu arasında ($r=.067$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çocukların akademik yeterlikleri ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=.008$, $p>.01$), demokratik ve eşitlik tutumu arasında ($r=.046$, $p>.01$), ev kadınlığını reddetme tutumu arasında ($r=.004$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=.066$, $p>.01$), baskı ve disiplin tutumu arasında ($r=.039$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çocukların fiziksel yeterlikleri ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=.046$, $p>.01$), demokratik ve eşitlik tutumu arasında ($r=.008$, $p>.01$), ev kadınlığını reddetme tutumu

arasında ($r=.046$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=.008$, $p>.01$), baskı ve disiplin tutumu arasında ($r=.057$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çocukların anne kabulü ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=.026$, $p>.01$), demokratik ve eşitlik tutumu arasında ($r=.042$, $p>.01$), ev kadınlığını reddetme tutumu arasında ($r=.027$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=.034$, $p>.01$), baskı ve disiplin tutumu arasında ($r=.022$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çocukların toplam benlikleri ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=.035$, $p>.01$), demokratik ve eşitlik tutumu arasında ($r=.009$, $p>.01$), ev kadınlığını reddetme tutumu arasında ($r=.045$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=.039$, $p>.01$), baskı ve disiplin tutumu arasında ($r=.056$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Annelerin demokratik ve eşitlik tutumu ile aşırı koruyuculuk tutumu arasında ($r=-.112$, $p>.05$) ev kadınlığını reddetme tutumu arasında ($r=-.093$, $p>.01$), karı-koca geçimsizliği arasında ($r=-.042$, $p>.01$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ve çocukların benlik düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılan annelere “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği” ve çocuklarına “Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanların demografik bilgi formundaki değişkenlere (çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) göre, anlamlı düzeyde farklılaşıp-farklılaşmadığına yönelik analizler yapılmıştır. Ayrıca annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumlarının çocukların benlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

5.1 DEMOGRAFİK BULGULARIN YORUMLANMASI

Çalışmaya katılan kadınların yaklaşık beşte dördü orta yaş aralığında ve geriye kalanı ise genç annelerden oluşmaktadır. Kadınların orta yaş aralığında en çok çocuk sahip olmasının nedeni kentsel yaşam zorluklarının erken yaşta çocuk sahibi olmayı engellemesinden kaynaklandığı düşünölmektedir.

Kadınların beşte ikisi ilkokul mezunu olup düşük düzeyde ise, Okur-yazar değil. Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi, katılımcıların kadınların çoğunluğu ilkokul mezunudur. Çalışmaya katınların büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamakta, çalışanların ise, sırayla işçi, memur ve serbest meslek sahibidirler. Ayrıca, çalışmayan kadınların tamamına yakını ev içi çalışan olup çocukların bakımında sorumluluk almaktadırlar. Dolayısıyla, çocukların yetiştirilmesi sürecinde en aktif rol alan ebeveynin kadın olduğu ve bu rolünü sürdürdüğu görölmektedir. Oysa, çağdaş kentsel yaşamın aile tipi olan çekirdek ailede çocuk yetiştirmede eşler arasında rol paylaşımının daha adil olması

beklenmektedir. Ancak geleneksel kültürel yapımız, çalışmayan annelere çocuk bakma rolünü yüklemekte ve bu onun doğal bir görevi gibi algınmaktadır.

Çalışmaya katınların aile tiplerini incelediğimizde bunların büyük çoğunluğu çekirdek aile, dörtte biri geniş aile ve çok düşük düzeyde ise parçalanmış ve boşanmış aile tipine sahiptir. Ayrıca, bunların tamamına yakını evli ve çok az sayıda ise boşanmış veya terkedilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan kadınların minimum 1 ve maksimum ise 8 çocuğa sahip oldukları belirlenmiştir. Ortalama katılımcı başına yaklaşık 3 çocuk düşmektedir.

Çalışmaya katılım sağlayan kadınlara göre, ailelerinin aylık gelirlerinin ortalaması 2713.690 TL'dir. Ülkemiz koşullarına bakıldığı bu gelir düzeyi, bir aile için çok düşük düzeyde kaldığını söylemek mümkündür. Ortalama üç çocuk ve ebeveynlerle birlikte beş kişilik bir nüfusa sahip bir aile için gelir düzeyi çok yetersiz kalmaktadır.

Annelerin beşte biri yaşadıkları evde başka yakınlarıyla birlikte yaşamaktadır. Yani her beş ailenin birinde ebeveynler dışındaki akrabalar (anne, baba, kayınvalide, kayınpeder, kardeşler vd.) yaşamaktadır. Evde yaşayan başka yakınların ancak beşte biri, çocuğun bakımında sorumluluk alırken geriye kalan beşte dördü ise, sorumluluk almamaktadır.

5.2. AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (PARI) PUANLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılan annelere “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanların demografik bilgi formundaki değişkenlere (çocuğun yaşı (ay), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşayan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) göre, anlamlı düzeyde farklılaşp-farklılaşmadığına yönelik analizler yapılmıştır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların yaşlarına arasında aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tatlı ve arkadaşları (2002)'nin çalışmasına göre, aile hayatı ve tutumlarının çocuğun yaşından etkilendiği, Ömeroğlu (1996) okul öncesi dönemdeki çocukların anneleri ile yaptığı araştırmada çocuğun yaşına paralel olarak tutumların değiştiği sonucuna ulaşmışlardır. Sarı (2007)'nin çalışmasına göre, annelerin çocuklarına karşı tutumlarının çocuklarının yaşlarına göre farklılık göstermediğini, Kaynar ve Yıldız (2003) 0 ile 20 yaş arasında olan çocukların anneleri ile "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği" kullanarak yürüttüğü çalışmada çocuğun tutumlarının çocuğunun yaşından etkilendiğini saptamış olup bu çalışmanın sonuçları Kaynar ve Yıldız'ın çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme boyutunda cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermiştir. Erkek çocuğuna sahip annelerin ev kadınlığını reddetme oranı kız çocuklarına sahip annelerden anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Annenin ev kadınlığını reddetme tutumu, eşi ile ilgili yaşadığı olumsuz faktörler, kendi kişiliği ile ilgili olumsuz faktörler veya çocuğu ile ilgili olumsuz faktörlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Şanlı (2007), Kaynar ve Yıldız (2003) çalışmalarında anne tutumlarının çocukların cinsiyetine göre farklılaşmadığını ancak, Singh and De Man (1991) ve Crase, Foss and Colbert (1981) yürüttükleri çalışmalar sonucunda ebeveyn tutumlarının çocukların cinsiyetine göre farklılık gösterdiği sonucunu bulmuşlardır. Demiriz ve Öğretir (2007) ise ebeveyn tutumlarının erkek çocukların lehine anlamlı bir farklılık olduğunu saptamıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme boyutunda cinsiyet açısından kız ve erkeklerin farklı şekilde etkilendiklerini söylemek mümkündür.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında çocukların doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme boyutunda doğum sırasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çocuklardan ortanca ya da ortancalardan birine sahip annelerin ev kadınlığını reddetme oranı ilk çocuğa sahip annelerden anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Annenin ev kadınlığını reddetme tutumu, çocuk sayısının, yaşadığı çevrenin, kendi kişiliğinin veya çocuğa ait olumsuz faktörlerin kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Atabey (2017), Kaynar ve Yıldız (2003), çocuğun doğum sırasının annenin çocuk yetiştirme tutumlarından etkilenmediği sonucuna ulaşırlarken, Özyürek ve Şahin (2008), Sarı (2007), Haktanır ve Baran (1998) ise ebeveyn tutumlarının çocuğun doğum sırasına göre farklılık gösterdiği sonucunu bularak çalışmamıza ait sonuçları desteklemektedir. Yapılan araştırmalar karşılaştırıldığında çocuğun doğum sırası ile karı koca geçimsizliğini arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme boyutunda çocuğun okul öncesi kuruma gidip gitmemesine göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin” alt boyutlarında çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Okul öncesi kuruma gitmeyen çocukların anneleri için, aşırı koruyucu, karı-koca geçimsizliği yaşayan, çocuklarına karşı baskı ve disiplin uygulayan anneler olduğu saptanmıştır. Annelerin bütün gün çocuklarıyla birlikte olmaları, kendilerine yeterince vakit ayıramayarak kendi özellerini yaşayacak fırsatı yakalayamamaları sonucunda karı koca geçimsizliği yaşamalarına, çocuklarına baskı ve disiplin uygulayarak aşırı koruyucu tutum sergilemelerine sebep olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmada elde sonuçlara diğer bir sonuca göre, okul öncesi kuruma giden çocukların anneleri daha demokrat ve eşitlikçi davranmaktadırlar. Bu durumla ilişkili olarak annelerin demokratik ve eşitlikçi tutuma sahip olmalarının çocuklarının okul öncesi eğitime gitmelerinden dolayı okul aile işbirliği ile aile katılımı ve okulda gerçekleştirilen ebeveyn eğitimlerinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Balat (2007) çalışmasında okul öncesi kuruma gitmeyen çocukların ailelerinin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumu sergiledikleri sonucuna ulaşırken, bunun tam tersi okul öncesi kuruma giden çocukların ailelerinin daha demokrat ve eşitlikçi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında bu çalışmaya ait sonuçları desteklemektedirler.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında annelerin yaşlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Eroğlu (2014) yürüttüğü çalışmasında çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk, demokratik-eşitlik, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin boyutlarında annelerin yaş durumlarına göre farklılık bulamazken, ev kadınlığını reddetme boyutunda annelerin yaş durumlarına göre farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından; aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında annelerin öğrenim durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. Okur-yazar olmayan anneler lise, önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, ilkokul mezunu anneler lise ve lisans mezunu annelere oranla, ortaokul mezunu anneler lisans mezunu annelere oranla, lise mezunu anneler lisans mezunu annelere oranla daha koruyucu oldukları saptanmıştır.

Okur-yazar olmayan anneler lise, lisans, yüksek lisans mezunu annelere oranla, ilkokul mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, ortaokul mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, lise mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla karı koca geçimsizliğini daha fazla yaşadıkları saptanmıştır. Okur-yazar olmayan anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, ilkokul mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, ortaokul mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla, lise mezunu anneler yüksek lisans ve doktora mezunu annelere oranla ev kadınlığını reddettikleri saptanmıştır. Okur-yazar olmayan anneler, önlisans, lisans mezunu annelere oranla, ilkokul mezunu anneler lise ve lisans mezunu annelere oranla, ortaokul mezunu anneler lisans mezunu annelere oranla, lise mezunu anneler lisans mezunu annelere oranla da

baskıcı ve disiplin edici oldukları saptanmıştır. Eğitim seviyesi düştükçe annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddedici, karı koca geçimsizliği yaşadığı, baskı ve disiplinli oldukları görülmektedir.

Lise mezunu annelerin okur-yazar olmayan annelere oranda daha demokratik ve eşitlikçi oldukları saptanmıştır. Eğitim seviyesi arttıkça annelerin daha demokrat ve eşitlikçi davrandıkları söylenebilir. Annelerin demokrat ve eşitlikçi tutumları eğitim seviyesi ile birlikte artması yenilikçi fikirlere açık olmaları, kendilerini her zaman gelişime açmaları ve çocuklarına bu yolda sorumluluk alabilen, kendilerine yetebilen, yenilikçi ve açık fikirli çocuklar olmalarını destekleyici ortamlar yaratmak istemelerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Raffertya and Griffin (2010) çalışmasında eğitim seviyesi düştükçe annelerin daha az pozitif ebeveyn tutumu sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Özyürek ve Şahin (2008), Özcan (1996) çalışmalarında eğitim seviyesi düştükçe, annelerin aşırı koruyuculuk, baskı ve disiplin, karı koca geçimsizliği ve ev kadınlığını reddedici tutumlarının arttığını, eğitim seviyesi yükseldikçe demokratik ve eşitlikçi tutumlarının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Decovic and Gerris (1992)'de çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşarak bu çalışmayı desteklemektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme alt boyutlarında annelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermezken, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ev içi çalışan annelerin karı-koca geçimsizliği yaşadığı ve çocuklarına karşı daha baskıcı ve disiplinli oldukları saptanmıştır. Annelerin evin gelirin katkıda bulunamamasından dolayı yaşadıkları maddi sıkıntılar, sosyal faaliyetlerinin kısıtlı olması ve eşinin ev ile ilgili sorumlulukları yerine getirmemesi gibi nedenlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Von Der Lippe (1999), Haktanır ve Baran (1998) çalışmalarında, çalışan annelerin daha demokratik davrandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Dursun (2010) çalışmasında, aşırı koruyucu, sıkı disiplin uygulayan ve ev kadınlığını reddedici tutum sergileyen annelerin çalışmayan anneler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şanlı ve Öztürk (2012), Demiriz ve

Öğretir (2007) yürüttükleri çalışmalarında çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Sonuçlarda da anlaşıldığı gibi annelerin çalışma durumunun ebeveyn tutumlarını etkilediği görülmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme alt boyutlarında annelerin mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermezken, aşırı koruyuculuk, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir. İşçi anneler profesyonel meslek sahibi annelere oranla, serbest meslek sahibi anneler profesyonel meslek sahibi annelere oranla, ev hanımı anneler profesyonel meslek sahibi annelere oranla daha koruyucu ve baskı ve disiplin edici oldukları saptanmıştır. Ev hanımı annelerin profesyonel meslek sahibi annelere oranla karı koca geçimsizliği yaşadığı saptanmıştır.

Tatlı ve diğ. (2012), Sarı (2007), Şanlı (2007) ve Şendoğdu (2000) çalışmalarında, çocuk yetiştirme tutumlarının ebeveynlerin mesleklerinin etkili olduğu saptanmıştır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği alt boyutlarında aile tipine göre anlamlı bir farklılık göstermezken baskı ve disiplin alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Geniş ailede yaşayan annelerin çekirdek ailede yaşayan annelere oranla daha baskıcı ve disiplinli oldukları saptanmıştır. Annelerin kendisini ev içerisinde yeterince özgür hissedememesi, kendi özelini yaşayamaması, evdeki diğer bireylerin çocuk bakımında sürekli müdahale etmesi, çocuklarının yanında diğer bireyler tarafından sürekli olumsuz eleştiriye maruz kalması gibi nedenler olabileceği düşünülmektedir.

Özyürek (2004) yürüttüğü çalışmasında geniş ailede yaşayan ebeveynlerin aşırı kontrolcü ve sıkı disiplin tutumunu sergiledikleri sonucuna ulaşırken, Rohner and Chaki-Sircar (1998) ise geniş ailede yetişen annelerin çocuklarını reddettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında aile tipinin ebeveynlerin tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt

boyutlarında annenin medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Durmuş (2006) annelerin medeni durumlarının ebeveyn tutumlarına etkisini olmadığı sonucuna ulaşırken, Ömeroğlu (1996) medeni durumun çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarındaki farklılıklar sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Aile geliri 600-1500 TL arası olan annelerin aile geliri 1550-4950 TL ve 5000—9500 TL arası olan annelere oranla daha koruyucu ve baskı ve disiplin edici oldukları saptanmıştır. Aile geliri 600-1500 TL arası olan annelerin aile geliri 1550-4950 TL arası olan annelere oranla ev kadınlığını reddedici ve karı koca geçimsizliği yaşadıkları saptanmıştır.

Ailenin gelir seviyesi düşük olmasıyla birlikte annelerin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddedici, karı koca geçimsizliği yaşamaları ve çocuklarına karşı daha baskı ve disiplin edici tutumlar sergilediği görülmektedir. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerde ebeveynlerin sorumlulukları artarak kendilerine ve çocuklarına ayırdıkları zaman azalmaya başlayabilir. Bunun sonucunda ebeveynler yaşadıkları stresi diğer bireylere aktararak, karı-koca geçimsizliği, baskıcı ve disiplin edici gibi tutumları göstermeye başlayabilecekleri düşünülmektedir.

Aile geliri 5000-9500 TL arası olan annelerin aile geliri 600-1500 TL olan annelere oranla daha demokrat ve eşitlikçi oldukları saptanmıştır. Ailenin gelir seviyesinin yükselmesiyle annelerin daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları söylenebilir. Annelerin çocuk yetiştirme konusuyla ilgili eğitim ve danışmanlık hizmetlerini maddi olarak karşılayabilmeleri ve edindikleri bilgi ve deneyimlerini çocuklarına aktarmaları, annelerin sosyal imkanları yeterince ve zamanında yaşamaları sonucunda daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları düşünülebilmektedir.

Algünerhan (2017), ebeveyn tutumlarının gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık bulamazken, Eroğlu (2014), Şanlı ve Öztürk (2012), Demiriz ve Öğretir (2007) ebeveyn tutumları ile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık saptamışlardır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında evde yaşayan başka yakınların olup-olmaması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Farklılık göstermemesinin nedeni, evde yaşayan başka yakınların olup-olmaması durumuna verilen cevapların yaŐamıyor lehine fazla olmasından kaynaklanabileceği düşünölmektedir.

Şanlı ve Öztürk (2012), Şendoğdu (2000) çalışmalarında, ebeveyn tutumlarında, anne-babaların ve ailedeki diğer birey sayılarının etkili olduğu sonucuna ulaşırlarken, Özyürek ve Şahin (2005) ise ailedeki diğer bireylerin ebeveyn tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaşarak, bu çalışmaya ait sonuçları deteklemektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında evde yaşayan başka yakınlar varsa çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almaması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Farklılık göstermemesinin nedeni, genellikle çocuk yetiştirme sürecinde annelerin etkin rol oynaması ve sorumluluğu çoğunlukla annelerin almasından kaynaklanabileceği düşünölmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında annenin evlenme Şekline göre anlamlı bir farklılık göstermezken, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kaçarak evlenen annelerin flört/arkadaşlık ederek annelere oranla ev kadınlığını reddettikleri saptanmıştır. Ailesinin rızası almadan, aileyi hiçe sayarak kaçtığı eşinin umduğu gibi bir insan olmadığını düşünmesi ve yaşadığı piŐmanlık duygusuyla aidiyet hissiyatının oluşmamasına ve annenin ev kadınlığını reddetmesine neden olabileceği düşünölmektedir. Görücü usulü (zorlama olmadan) ile evlenen annelerin görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ile evlenen annelere oranla,

flört/arkadaşlık ederek evlenen annelerin görücü usulü (akraba ve çevre baskısı) ile evlenen annelere oranla daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları saptanmıştır.

Kendir ve Demirli (2016) çalışmalarında bireylerin evlenme şekli ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Literatürde ebeveyn tutumları ile bireylerin evlenme şekilleriyle ilgili fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konunun literatüre yeni konuların eklenmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında akraba evliliği olup-olmaması durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Çocuk yetiştirme tutumu, geçmişin geleceğe aktarımıyla gerçekleşir. Anne nasıl bir ortamda ve nasıl bir tutum ile yetişti ise genellikle bu tutumu benimseyerek kuşaktan kuşağa aktarım sürecini başlatmış olur. Bunun tam tersi olabileceği durumları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Burada önemli olan akraba evliliği olup-olmaması durumu değil, annenin yaşanmışlık güzeyiyle ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutlarında annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tatlı ve diğ. (2012), Sak ve diğ. (2015) çalışmasında, yaşanan yerin ebeveyn tutumlarını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Sonuçlar arasındaki farklılıkların nedeni, yaşanan yerin, annelerin sosyo-kültürel imkanlarını karşılayıp karşılamamasıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.

5.3. PURDUE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARI İÇİN BENLİK KAVRAMI ÖLÇEĞİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılan annelerin çocuklarına “Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeklerden elde

edilen puanların demografik bilgi formundaki değişkenlere (çocuğun yaşı (ayı), çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum sırası, çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmediği, annenin yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, aile tipi, annenin medeni durumu, ailenin gelir durumu, çocuğun bakımından öncelikli sorumlu olan kişi, evde yaşıyan başka yakınların olup-olmadığı, evde yaşıyan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almadığı, annenin evlenme şekli, akraba evliliği olup-olmadığı, annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) göre, anlamlı düzeyde farklılaşp-farklılaşmadığına yönelik analizler yapılmıştır.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından akademik yeterlik ve fiziksel yeterlik boyutlarında çocuğun yaşına göre, anlamlı bir farklılık görülmezken, sosyal yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir. 67-69 aylık çocukların 60-62 aylık çocuklara oranla anne kabulleri ve toplam benlik düzeyleri daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yine sosyal yeterlik düzeyleri 67-69 aylık çocukların 60-62 aylık çocuklara oranla ve 63-66 aylık çocukların 60-62 aylık çocuklara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Çocukların yaşlarının artmasıyla birlikte sosyal yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik düzeyleri artmaktadır.

Önder (2004) ve Güçray (1993) yaptıkları çalışmalarında benlik algısı, öz-saygı ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir farklılık bulamazlarken, Kılıçaslan (2012), Sarıca (2010) ve Şeremet (2006) ise benlik kavramı puanlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini, 6 yaşındaki çocukların benlik düzeyleri 5 yaşındaki çocuklardan daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmanın sonuçları Kılıçaslan, Sarıca ve Şeremet sonuçlarını ile benzerlik göstermektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında çocuğun cinsiyetine göre, anlamlı bir farklılık görülmezken, fiziksel yeterlik boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkek çocukları kız çocuklarına göre kendilerini fiziksel olarak daha yeterli görmekteirler. Bu farklılığın nedeni ebeveynlerin çocukların cinsiyetine göre, fiziksel tutumları ve verdikleri sorumlulukları olabileceği gibi erkek çocukların devinimleri kızlardan daha fazla olduğundan fiziksel gücü kullanabilecekleri aktiviteleri tercih etmelerinden dolayı kendilerini fiziksel olarak daha yeterli olabileceği düşünölmektedir.

Kılıçaslan (2012) çalışmasında 5-6 yaş arasındaki çocukların benlik kavramı puanlarının cinsiyete göre, farklılık göstermediğini ifade etmiştir. Bunun tam tersi Şeremet (2006) ise çalışmasında 5-6 yaş arasındaki çocukların benlik kavramı puanlarının cinsiyete göre, farklılık gösterdiğini, erkek çocukların kız çocuklara oranla fiziksel yeterliklerinin daha olumlu algıladıklarını saptamıştır. İki çalışma arasındaki farklılıklar, çalışmanın yapıldığı yerin kültürel ve ekonomik değişiklikleri olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında çocukların doğum sırasına göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik ve toplam benlik boyutlarında çocukların okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre, anlamlı bir farklılık göstermezken, anne kabulü boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Okul öncesi kuruma giden çocukların gitmeyenlere oranla annelerini daha kabul edici oldukları sonucu bulunmuştur. Çocuklarına eğitim aldırın annelerin daha bilinçli çocuk yetiştirdikleri ve çocuklarına karşı daha demokratik davrandıklarından dolayı çocukların annelerini kabullenici davrandıkları düşünülmektedir.

Yine Sarıca (2010) çalışmasında 5-6 yaş grubundaki çocukların okulöncesi kuruma devam etme süresine göre, benlik kavramlarında anlamlı farklılık gösterdiğini saptamış olup, bu çalışmanın sonuçları ile paralellik arz etmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında annelerin yaşlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Dikici (1998) farklı ekonomik düzeye sahip 150 çocuk ile yaptığı çalışmasında, annenin yaşının çocukların öz-saygı düzeyinde önemli bir etkisinin olmadığı belirlemiştir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında çocuğun annenin öğrenim durumuna göre, anlamlı bir farklılık görülmezken, sosyal yeterlik boyutunda anlamlı bir farklılık

göstermektedir. Lise mezunu annelerin çocukları lisans mezunu annelerin çocuklarına oranla, önlisans mezunu annelerin çocukları lisans mezunu annelerin çocuklarına oranla kendilerini sosyal olarak daha yeterli gördükleri saptanmıştır. Anneler çocuk yetiştirme ile ilgili bilgiyi sadece öğrenim durumuna paralel olarak değil, değişen yaşam koşulları içerisinde, kitap okuyarak, kitle iletişim araçlarını doğru ve verimli kullanarak da öğrenebilmektedirler. Anneler çocuk yetiştirme sanatını ve ebeveyn tutumlarını öğrenip doğru yaklaşımı benimsediklerinde öğrenim durumunun bir farklılık olmaktan çıkabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında annelerin çalışma durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Çalışan annelerin çocukları genellikle okul öncesi kurumuna giderek gün boyu eğitim ve faaliyetle zaman geçirmeleri ve annenin iş dönüşü evde çocuğu ile verimli vakit geçirmesi, çalışmayan anneler ile aynı kategoride değerlendirilmesine neden olabilmektedir. Kaldı ki, çalışmayan anneler arasında gün boyu çocuklarıyla hemen hemen hiç vakit geçirmeyen annelere de rastlamak mümkündür. Bu durumun çalışan annelerin daha olumlu algılanmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında annelerin mesleğine göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ebeveynlerin mesleğinden ziyade çocuklarına karşı besledikleri sevgi ve güveni yeter ölçüde aktarabilmelerinin, çocuklarıyla yeteri kadar vakit geçirmelerinin önemli olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, Özcan (2012) ve Varlı (1999) çalışmalarında ebeveynlerin mesleğinin çocukların benlik kavramı üzerinde anlamlı bir farklılık olmadığını saptamışlardır.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında aile tipine göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Çünkü bu çalışmaya katılan annelerin büyük çoğunluğu çekirdek aile tipine sahip olması ve bunun karşılığında karşılaştırma yapılabilecek diğer aile tiplerinin sayılarının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında annelerin medeni durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Aynı şekilde annelerin büyük çoğunluğunun evli olması, dul veya boşanmış anneler ile karşılaştırma olanağı olmadığından bu sonuç elde edildiği düşünülmektedir. Yücel (2013) çalışmasında benlik saygısının ebeveynlerin evli olup-olmaması durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Ayrıca, çocukların benlik yeterlilikleri annelerinin evli, boşanmış veya terk edilmiş olmalarıyla değil, aralarında sağlam ve güvenilir kurulan ilişkiyle ilgili de olabileceği gözönünde bulundurulmalıdır.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında ailenin gelir durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yani, bu yaşlardaki çocuklar için primer önceliklerin gelirden ziyade, yeterli ilgi, sevgi, hoşgörü gibi temel gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmamasıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Öksüz ve Ayvalı (2012), İkiz (2009) çalışmalarında ailenin gelir durumunun çocukların benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşırken, Balat ve Akman (2004) bunun tam tersi sonucuna ulaşmıştır. Yapılan araştırmalar arasında çıkan farklılıkların yaşanılan yerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında çocuğun bakımında öncelikle sorumlu olan kişiye göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bunun nedeni olarak çocuğun sorumluluğunu genellikle annelerin almasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Sarıca (2010) çalışmasında 5-6 yaş arası çocukların benlik kavramları okul öncesi kuruma başlamadan önce çocuğun sorumluluğunu alan kişiye göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna vararak benzer sonuç saptamıştır.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında evde yaşayan başka yakınların olup-olmaması durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Yine çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında evde yaşayan başka yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-alınması durumuna göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Schultz ve Schultz (2009) yaptıkları çalışmada farklı bir sonuç bularak benlik kavramı ile çevrenin birbirini karşılıklı olarak etkilediği sonucunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen bu sonucun, evde yaşayan yakınlarının sayısının az olması ve genellikle çocuğun bakımında sorumluluk alınmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında annelerin evlenme şekline göre, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Burada önemli olan annenin evlenme şekli değil, annenin çocuğuyla yaşadığı iletişim biçimi, sevgi, saygı, güven ve huzurun yansıtılması gibi nedenlerin olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların benlik kavramı boyutlarından akademik yeterlik, anne kabulü ve boyutlarında annelerin yaşamının yoğunluğunu geçirdiği yere göre, anlamlı bir farklılık göstermezken, sosyal yeterlik, fiziksel yeterlik ve toplam benlik boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Yaşamının yoğunluğunu köyde geçiren annelerin çocukları, kasabada ve şehirde geçirenlere oranla yaşamının yoğunluğunu büyükşehirde geçiren annelerin çocukları ise kasabada ve şehirde geçirenlere oranla kendilerini fiziksel olarak daha yeterli gördükleri saptanmıştır. Yaşamının yoğunluğunu köyde geçiren annelerin çocukları kasabada geçirenlere oranla kendilerini sosyal olarak daha yeterli gördükleri saptanmıştır. Yaşamının yoğunluğunu köyde geçiren annelerin çocukları kasabada ve şehirde geçirenlere oranla toplam benlik yeterlikleri daha fazla olduğu saptanmıştır. Annelerin doğal ortamın getirdiği zorlukları deneyimleyerek öğrenmesi, yaşam koşullarının kendilerini daha çok üretmeye zorlaması sonucunda hayata karşı daha sağlam durmalarını sağlayabilmektedir. Akrabalık, komşuluk gibi daha çok birincil ilişkilerin yaşanması, geleneksel ve kültürel etkinliklerin yaşanmasıyla birlikte çocuklarına da bu yaşanmışlıkları aktarması sonucunda çocukların daha sosyal ve benlik düzeylerinin daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Literatürde bu konu ile ilgili çalışılmaya daha çok ihtiyaç vardır. Bu sonuç ise literatüre bir katkı sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

5.4 ANNELERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME SÜRECİNDEKİ TUTUMLARININ ÇOCUKLARIN BENLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİYE AİT BULGULARIN YORUMLANMASI

Araştırmada annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme sürecindeki tutumları ile çocukların benlik düzeyi arasındaki ilişki Pearson Moment Çarpım Korelasyon Katsayısı analizi ile incelenmiştir. Burada annelerin tutumları ile çocukların benlik düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı belirlenmiştir. Buna göre yapılan karşılaştırma sonuçları şöyledir;

Çocukların benlik kavramı boyutlarından sosyal yeterlik boyutu ile akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutları arasında, akademik yeterlik boyutu ile sosyal yeterlik boyutu, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutları arasında, fiziksel yeterlik boyutu ile anne kabulü ve toplam benlik boyutları arasında, anne kabulü ile toplam benlik boyutları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi, çocukların benlik düzeyleri bir bütünlük arz etmektedir. Örneğin, anne kabulünü yaşayamayan çocuğun benlik değerinin yüksek olması beklenemeyeceği düşünülmektedir.

Kanigsberg and Levant (1988) yaptıkları çalışmada, anne kabulü ile birlikte, etkili iletişimin, konulan kuralların açık ve net olarak paylaşılmasının anne-çocuk ilişkisini geliştirerek, çocukların benlik kavramını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmanın bu sonucu Kanigsberg and Levant (1988) yaptıkları çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk ile ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutları arasında, ev kadınlığını reddetme ile karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutları arasında, karı-koca geçimsizliği ile baskı ve disiplin alt boyutunda anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz tutumların birbirini paralel olarak etkilediği düşünülmektedir. Çocuğuna aşırı koruyucu bir yaklaşımla sürekli baskı uygulayan bir

anneninin, çocuğu ile arasında yaşanan gerginliğe evdeki diğer bireylerin de dahil olabileceği ve etkilenebileceği, akabinde kocası ile geğimsizlik yaşayabileceği ve anneninin tüm bu olumsuzluklar karşısında ev kadınlığını reddedebileceği dşnlmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik ve eşitlik ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annelerin demokratik ve eşitlikçi tutumları arttıka baskı ve disiplin edici tutumlarında azalma olduğu görülmektedir. Bunun tam tersi baskı ve disiplin tutumları arttıka demokratik ve eşitlikçi tutumlarında da azalma olacağı dşnlmektedir.

Buna karşın, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik ve eşitlik ile aşırı koruyuculuk, ev kadınlığını reddetme ve karı koca geğimsizliği arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Demokratik ve eşitlikçi tutum olumlu bir tutumdur. Olumlu bir tutum sergileyen bireyler genellikle yapıcı, mantıklı ve czm üretici olarak karşımızı cıkırmaktadırlar. Bu tutumu benimseyen ve sergileyen annelerin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddedici, baskı ve disiplin uygulayıcı olmayacağı dşnlmektedir.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyuculuk ile ev kadınlığını reddetme, karı koca geğimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutları ile cocukların benlik kavramı boyutlarından; sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Bu durum, cocuğun benlik kavramı üzerinde sadece annelerin etkili olmadığı, içinde yaşadığı cevrenin (baba, büyükannen, büyükbaba, akrabalar, arkadaşlar), cocuğa ait özelliklerin de etkili olabileceği dşnlmektedir.

Kernis ve diğ. (2000) yürüttükleri calışma sonucunda, anne-baba ve çocuk arasında sıcak, samimi ve olumlu olarak nitelendirilen bir iletişim biçiminin varlığı ile cocuklarda benlik algısının yüksek olduğu sonucuna, Algünerhan (2017)'de cocukların algıladıkları demokratik anne-baba tutumları attıkca benlik algılarında da artma olduğu, ama koruyucu ve otoriter anne-baba tutumları ile benlik algıları arasında anlamlı olarak bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarını ve çocukların benlik düzeyleri incelenmiştir. Araştırma yaşları 22-50 arasında değişen anneler ve yaşları 60-72 ay arasında çocuklar ile toplamda 252 anne ve onların 252 çocuğu ile yürütülmüştür. Çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

6.1 SONUÇLAR

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun yaşına, annenin yaşına, annenin medeni durumuna, evde yaşayan başka yakınlarının olup olmasına ve bu yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almamasına, annenin evlenme şekline, akraba evliliği olup-olmasına ve annenin yaşamının çocukluğunu geçirdiği yere göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuğun cinsiyetine göre, ev kadınlığını reddetme boyutunda; erkek çocuğuna sahip annelerin ev kadınlığını reddetme oranı kız çocuklarına sahip annelerden anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Çocuğun doğum sırasına göre, karı-koca geçimsizliği boyutunda; çocuklardan ortanca ya da ortancalardan birine sahip annelerin karı-koca geçimsizliği oranı ilk çocuğa sahip annelerden anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Çocuğun okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine göre, okul öncesi kuruma gitmeyen çocukların annelerinin çoğunluğunun aşırı koruyucu, karı-koca geçimsizliği yaşayan, çocuklarına karşı baskı ve disiplin uygulayan anneler oldukları saptanmıştır. Bununla birlikte okul öncesi kuruma giden çocukların annelerinin çoğunluğu daha demokrat ve eşitlikçi davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin öğrenim durumuna göre, annelerin çoğunluğunun öğrenim durumu düştükçe aşırı koruyuculuk, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin tutumları artarken demokratik ve eşitlik tutumlarının eğitim seviyesi yükseldikçe arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin çalışma durumuna göre, çalışmayan annelerin çoğunluğunun karı-koca geçimsizliği yaşadığı ve çocuklarına karşı daha baskıcı ve disiplinli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin mesleğine göre, ev içi çalışan annelerin çoğunluğunun aşırı koruyucu, karı-koca geçimsizliği yaşadığı, baskı ve disiplin edici oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Aile tipine göre, geniş ailede yaşayan annelerin çekirdek ailede yaşayan annelere oranla daha baskıcı ve disiplinli oldukları saptanmıştır.

Ailenin gelir durumuna göre, ailenin gelir seviyesi düşük olmasıyla birlikte annelerin çoğunluğunun aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddedici, karı koca geçimsizliği yaşadıkları ve çocuklarına karşı daha baskı ve disiplin edici tutumlar sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ailenin gelir seviyesinin yükselmesiyle annelerin çoğunluğu daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin evlenme şekline göre, açarak evlenen annelerin çoğunluğunun ev kadınlığını reddettikleri, flört/arkadaşlık ederek evlenenlerin çoğunluğu ise daha demokrat ve eşitlikçi davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların benlik düzeyleri çocuğun doğum sırasına, annenin yaşına, annenin çalışma durumuna, annenin mesleğine, aile tipine, annenin medeni durumuna, gelir durumuna, çocuğun bakımında öncelikle sorumluluk alan kişiye, evde yaşayan başka yakınlarının olup olmasına ve bu yakınların çocuğun bakımında sorumluluk alıp-almamasına, annenin evlenme şekline, akraba evliliği olup-olmasına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuğun yaşına göre, sosyal yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutlarında 67- 69 ay lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Çocukların yaşı ile birlikte sosyal yeterlikleri, anne kabulleri ve benlik düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuğun cinsiyetine göre, erkek çocukları kız çocuklarına göre kendilerini fiziksel olarak daha yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna gidip-gitmemesine göre, okul öncesi kuruma giden çocukların gitmeyenlere oranla annelerini daha kabul edici oldukları saptanmıştır.

Annenin öğrenim durumuna göre, lise mezunu annelerin çocuklarının sosyal yeterlik puanları lisans mezunu annelere oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annenin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yere göre, yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren annelerin çocuklarının çoğunluğu kendilerini fiziksel olarak daha yeterli gördükleri sonucuna ulaşılırken, yaşamının çoğunluğunu köyde geçiren annelerin çocuklarının çoğunluğu sosyal yeterlik ve toplam benlik puanlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların benlik kavramı boyutları; sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların benlik yeterliklerinin birbirini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk ile ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik ve eşitlik ile baskı ve disiplin boyutu arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyuculuk ile ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği, baskı ve disiplin alt boyutları ile çocukların benlik kavramı boyutlarından; sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

6.2 ÖNERİLER

Sağlıklı nesillerin gelişimi için ebeveyn tutumlarının önemi büyüktür. Çocukların sadece fizyolojik ihtiyaçları değil, aynı zamanda sevgi, saygı, değer, güven gibi duygusal ihtiyaçlarının da zamanında ve eksiksiz karşılanması gerekmektedir. Tutumlar, bireyin hem kendisi hem de çevresindeki diğer bireyler üzerinde etki bırakırken aile

hayatının şeklini dizayn etmesine imkan sunmaktadır. Bundan dolayı, bu konuda yapılabilecek eğitim çalışmalarının önemi büyüktür.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili alanında uzman profesyonel yardım edici meslek elemanları (aile danışmanları, çocuk gelişimi uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatristler, psikologlar gibi) tarafından, multi disiplinler eğitim anlayışı çerçevesinde halk eğitim merkezlerinde, belediyelerin kültür merkezlerinde, sivil toplum merkezlerinde “anne-baba eğitimi, aile yaşam eğitimi” adı altında bilgilendirici, önleyici, yardım edici çalışmaların planlanarak seminerlerin düzenlenmesi ve uygulanması olumsuz anne-baba tutumlarını azaltılması açısından faydalı olacaktır.

Özellikle aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği boyutunda alanında uzman profesyonel yardım edici meslek elemanları tarafından anneler ile grup çalışmaları planlanarak sosyal paylaşım günlerinin düzenlenmesi, annelerin içinde bulunduğu çıkmaza çözüm önerileri üretmeleri ve bununla birlikte terapötik iletişim eğitimlerinin planlanması ve uygulamaya konulması yararlı olacaktır.

Annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının (ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği, baskı ve disiplin, aşırı koruyuculuk, demokratik ve eşitlik) çocuğun cinsiyetine, doğum sırasına, okul öncesi kuruma gidip-gitmemesine, annenin öğrenim durumuna, annenin çalışma durumuna, annenin mesleğine, aile tipine, ailenin gelir durumuna ve annenin evlenme şekline göre farklılık göstermesinin nedenleri ve çocukların benlik kavramı boyutları; sosyal yeterlik, akademik yeterlik, fiziksel yeterlik, anne kabulü ve toplam benlik arasında ilişkinin varlığı ve birbirini neden etkilediği ayrıntılı olarak nitel ve karma araştırmalarla çalışılması, gelecek araştırmalar adına yararlı olacaktır. Ayrıca annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocukları benlik düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamasının nedenleri farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevreler aracılığıyla araştırılarak farklı kıyaslamaların yapılabilmesi açısından yararlı olacaktır.

Çocuk ve ergenlerin benlik gelişimini destekleyici, suça itilmiş ve madde kullanma eylemi içerisinde olan/olma ihtimali olan çocuklara sosyal sorumluluk imkanları sunularak önleyici ve rehabilite edici grup çalışmalarının multidisipliner bir anlayışla profesyonel yardım edici meslek elemanları (aile danışmanları, çocuk gelişimi uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatristler, psikologlar gibi) tarafından belediyeler bünyesinde gençlik merkezlerince yürütülmesi çocuk ve ergenlerin sağlıklı benlik geliştirmeleri açısından önem arz etmektedir. Yine, çocuk ve ergenlerin ailelerinin de birlikte katılacağı grup çalışmaları düzenlenerek çocuklarıyla aralarındaki etkileşimin ve birlikteliğin güçlendirilmesi hedeflenmelidir.

Yukarıda sayılan tüm bu önerilerin faaliyete geçirilmesi bağlamında, üniversitelerin akademisyenler ve öğrencileri, tübitak, sivil toplum kuruluşları, dernekler tarafından projeler üretilerek hayata geçirilmesi, aile ve aile hayatını güçlendirerek çocukların sağlıklı aktarım sürecini aktive edebilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aktaş, A. M., 2015. *Ben ve ailem*. Konya: Atlas Akademi.

Arı, R., Üre, Ö. ve Yılmaz, H., 1999. *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, eğitimin psikolojik temelleri. 2. Baskı. Konya: Mikro Yarınları.

Artan, İ. ve Bayhan, P. S., 2007. *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Aydın, B., 1997. *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.

Baymur, F., 1994. *Genel psikoloji*. 12. Baskı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bee, H. L. ve Boyd, D. R., 2009. *Çocuk gelişim psikolojisi*. Gündüz, O. (Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Berk, L. E., 2013. *Çocuk gelişimi*. Dönmez, A. (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.

Budak, S., 2000. *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.

Bulut, I., 1990. *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Ankara: Özgüzelış Matbaası.

Bulut, I., 1993. *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., 2008. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Can, G., 1998. *Çağdaş insanın yetiştirilmesinde aile ve okulun rolü, çağdaş yaşam çağdaş insan*. Can, G. (Editör), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

- Corey, G., 2008. *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. (Ergene, T. (Çev.), İstanbul: Mentis Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D., 2000. *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Ş. Z., 2002. *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z., 2004. *Anne-baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Çağdaş, A., 2003. *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Dönmezler, İ., 1999. *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ergin, E. ve Yıldız, A., 2014. *Gelişim psikolojisi*. 5. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erkan, Z. ve Özabacı, N., 2014. *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gander, M. J. and Gardiner H. W., 2001. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. 4. Baskı. Onur B. (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, E., 1981. *Psikalaniz ve sonrası*. Ankara: Hür Yayınları.
- Gladding, S. T., 2015. *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. 5. Baskı. İ. Keklil, İ. Yıldırım (Çev.), Ankara: Türk PDR Derneği Yayınları.
- Gökdemir, A., 1985. *Yeni türk ansiklopedisi*. Cilt III. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Jung C. G., 2004. *İnsan ruhuna yöneliş*. Büyükinal, E. (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Karasar, N., 2002. *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Köknel, Ö., 1995. *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. 13. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Köknel, Ö., 2005. *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar.

- Kuzgun, Y., 1991. Aile danışmanlığı hizmetleri. *Türk aile ansiklopedisi*. 1. Cilt. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Martin, C. L. and Fabes, R., 2006. *Discovering child development*. U.S.A.: Pearson.
- Morgan, C., 1998. *Psikolojiye giriş*. Sirel Karakaş ve Diğerleri. (Yayın Sorumlusu) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Nazlı, S., 2000. *Aile danışması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Önder, A., 2004. *4-6 Yaşlarındaki okulöncesi çocuklarında kendilik algısının annenin çalışması: Yaş ve cinsiyete bağlı olarak incelenmesi*. İstanbul: 1.Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi. Ya-pa Yayınları.
- Öner N., 1997. Türkiye’de kullanılan psikolojik testler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi. *Boğaziçi Üniversitesi Matbaası*.
- Özgüven, İ. E.(2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. 3. Baskı. Ankara. Nobel Yayınları
- Özgüven, İ.E., 2001. *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayıncılık.
- Rohner, R. P. and Chaki-Sircar, M., 1988. *Woman and Children In Bengali Willage*. Hannover and London: University Press of New England.
- Santrock, J. W., 2014. *Ergenlik*. Siyes, D. M. (Çev.), 14. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sayın, Ö., 1990. *Aile sosyolojisi. ailenin toplumdaki yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Schultz D. P. And Schultz, S. E., 2001. *Modern psikoloji tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sencer, M., 1989. *Toplum bilimlerinde yöntem*. İstanbul: Beta Basım.
- Şahinkaya, R., 1975. *Psiko-sosyal yönleriyle aile*. Ankara: Kardeş Basımevi.

- Şendil, G., 2003. *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Santay Yayınları.
- Tezcan, M., 1985. *Eğitim sosyolojisi*. 4.Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, M., 2000. *Türk aile ansiklopedisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Topses, G., 2009. *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yanbastı, G., 1990. *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yavuzer, H., 1998. *Ana baba okulu*. 7. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 2003. *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 2014a. *Çocuğunuz tanımak anlamak*. 12. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., 2014b. *Çocuk psikolojisi*. 37. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A., 1990. *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. 7. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A., 2003. *Çocuk ruh sağlığı*. 26. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınevi.
- Zatsrow, C.H., 1995. *The Practise of Social Work*. California:Brooks/Cole Publishing Company. Pasific Grove.

Sürekli Yayınlar

- Alisinanoğlu, F., 2003. Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. **1** (1), ss.97-108.
- Arkar, H. ve Şafak, C., 2003. Aile terapisi bağlamında kendilik. *Türk Psikoloji Yazıları*. **6** (11-12), ss. 43-52.
- Arseven, A., 1986. Çocukta benlik gelişimine ailenin etkisi ve çocuğun okuldaki başarısı. *Eğitim ve Bilim*, **10** (60), 11-17.
- Aslan, A. E., 1992. Benlik kavramı ve bireyin yaşamına olan etkileri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*. **1** (4), ss. 7-14.
- Atabey, D., 2017. Anasınıfına devam eden çocukların annelerinin anne tutumlarının incelenmesi (çorum ili örneği) *Derya Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **10** (1), ss.145-167.
- Aydın, G. ve Güloğlu, B., 2001. Coopersmith özsaygı envanterinin faktör yapısı. *Eğitim ve Bilim/Education and Science*. **26** (122), ss. 66-71.
- Balat U. G., 2007. İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. **32** (143), ss. 89-99.
- Balat, G.U., Akman, B., 2004. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **14** (2), ss. 175-183.
- Bayat B., 2003. Bireylerin benlik algısı sistemi ve bu sistemin davranışları üzerindeki rolü. *Kamu-İş Dergisi*. **7** (2), ss. 2-11.
- Bishop, M. S. and Ingersoll, M. G., 1989. Effects of marital conflict and family structure on the self-concepts of pre-and early adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*. **18** (1), pp. 25-38.

- Bulut, I. ve Uluocak, G. P., 2011. Aile terapilerinin feminist teori açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. **24** (24), ss. 9-24.
- Cruse, S. J., Foss, C. J. and Colbert, K. K., 1981. Children self-concept and perception of parents behavior. *Journal of Psychology*. **108** (2), pp. 297-303.
- Çelik, T. A., 2015. Erken çocukluk döneminin, aile ve toplum sağlığı ile demokrasi ve toplumsal gelişim üzerindeki etkileri ve yapılması gereken yatırım ve müdahaleler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. **3** (13), ss. 240-263.
- Çiçekler, Y., C. ve Pirpir, A., D., 2015. 48-72 aylar arasında çocuğu bulunan annelerin çocuk yetiştirme davranışları ile çocuklarının benlik kavramlarının incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. **1** (2), ss. 491-500.
- Dekoyic, M. and Gerris, Jr., 1992. Parental reasoning complexity, social class and child rearing behaviors. *Journal of Marriage And The Family*. **54** (3), pp. 675-685.
- Demiriz S. ve Öğretir A. D., 2009. Anne ev ziyareti eğitim programının annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. **42** (1), ss. 421-433.
- Demiriz, S. Öğretir, A. D., 2007. Alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. **15** (1), ss. 105-122.
- Deniz, Ü. ve İnci, M. A., 2015. Baba tutumları ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, **7** (2), ss. 1-9.
- Dubow, E. F., Huesmann, L. R. and Eron, L. D., 1987. Childhood correlates of adult ego development. *Child Development*, **58** (3), pp. 859-869.

- Erdoğan, Ö. ve Uçukoğlu, H., 2011. İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. **19** (1), ss. 51-72.
- Gökçe, B., 1966. Çocuk kişiliğinin gelişiminde aile, okul ve dış çevrenin rolü. *Sosyal Hizmetler Dergisi*. **2** (2-3), ss. 39-43.
- Güçray, S. S., 1993. Çocuk yuvasında ve ailesi yanında kalan 9, 10, 11 yaş çocuklarının özsaygı gelişimini etkileyen bazı faktörler. *Aile ve Toplum Dergisi*. **1** (3), ss.58-66.
- Güçray, S., 1993. Çocuk yuvasında ve ailesi yanında kalan 9, 10, 11 yaş çocuklarının özsaygı gelişimini etkileyen bazı faktörler. *Aile ve Toplum*. **1** (3), ss. 58-66.
- Gülaçtı, F. ve Özen, Y., 2010. Benlik kavramı ve bilen benliğe gereksinim var mı?. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. **12** (2), ss. 21-36.
- Gümüş, A., Kotil Ç. ve Özcan Z., 2009. Purdue okul öncesi çocuklar için benlik kavramı ölçeğinin yapı geçerliği. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*. **8** (16), ss. 233-248.
- Haktanır, G. ve Baran, G., 1998. Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. **5** (3), ss. 134-141.
- Hewitt, J. ve Goldman, M., 1974. Self-esteem, need for approval and reaction to personal evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*. **10** (3), pp. 201-210.
- Kanigsberg, J. S. and Levant, R. F., 1988. Parental attitudes and children's self-concept and behavior following parents participation in parent training groups. *Journal of Community Psychology*. **16** (2), pp. 152-160.

- Kaniserg, S. S. & Levant, R. F., 1988. Parental attitudes and children's self-concept and behavior following parents participation in parent training groups. *Journal of Community Psychology*. **1** (16) ss. 155-160.
- Kaya, M., 1997. Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. **9** (12), ss. 193-204.
- Kaynar, D. ve Yıldız, S., 2003. Çocuklardaki travmatik kazalar ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *İ.Ü.F.N.H.Y.O. Hemşirelik Dergisi*. **13** (51), ss. 3-24.
- Kendir, M. ve Demirli, C., 2016. Evlilik doyumu üzerinde anne baba tutumunun etkisinin incelenmesi. *Education Sciences (NWSAES), 1C0656*. **11** (3), ss. 96-113.
- Kernis, M. H., Brown, A. C. and Brody, G. H., 2000. Fragile self-esteem in children and its associations with perceived patterns of parent-child communication. *Journal of Personality*. **68** (2), pp. 225-252.
- Kongar, E., 1970. Türkiye'de aile: yapısı, evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*. **3** (2), ss. 58-83.
- Korkut, Y., 2001. Aile danışmanlığı ve aile terapisi hizmetleri. *İ.Ü. Psikoloji Çalışmaları*. **22** (1), ss. 112-133.
- Kotaman, H., 2008. Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. **21** (1), ss. 111-133.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. and Dornbusch, S. M., 1991. Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development*. **62** (5), pp. 1049-1065.
- LeCompte, G., LeCompte, A., ve Özer, S., 1978. Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: bir ölçek uyarlaması. *Türk Psikoloji Dergisi*, **1** (1), ss. 5- 8

- Öksüz, Y., Ayvalı, M., 2012. İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile sosyal uyum düzeyi ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. **3** (5), ss. 151-167.
- Öner-Altınok, H., Ek, N. ve Korkulu, N., 2010. Üniversite öğrencilerinin benlik saygıları ile ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *Adanan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. **1** (1), ss. 99-120.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S., 2012. Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. **4** (4), ss. 566-589.
- Özen, D. Ş., 2009. Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ve benlik-algısı arasındaki ilişki: Babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*. **12** (24), ss. 28-38.
- Pajares, F., 1996. Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*. **66** (4), pp. 543-578.
- Raffertya, Y. and Griffin, K.W., 2010. Parenting behaviours among low-income mothers of preschool age children in the USA: implications for parenting programmes. *International Journal of Early Years Education*. **18** (2), pp. 143-157.
- Sak, R., Sak, İ., T., Ş., Atli S., Şahin B., K., 2015. Okul öncesi dönem: anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. **11** (3), ss. 972-991.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E., 2016. Theories of personality. Belmont. CA: Cengage Learning, <https://www.amazon.co.uk/Theories-Personality-Duane-Schultz/dp/1305652959> [accessed 12 Desember 2017].
- Singh S, De Man A., 1991. Maternal attitudes of indian women: a study of gender differences. *Social Behavior and Personality*. **19** (4), pp. 297-303.
- Skowron, E. A., 2005. Parent differentiation of self and child competence in lowincome urban families. *Journal of Counseling Psychology*. **52** (3), pp. 337-346.

- Şahin, F. T., Özyürek, A., 2008. 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. **6** (3), ss. 395-414.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. 2012. Annelerin ocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. **32** (1), ss. 31-48.
- Tatlı, S., Selimoğlu, H., Dursun, B., 2012. Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **2** (3), ss. 101-114.
- Ünal, S., 2013. Sistemik aile tedavisinde temel kavramlar. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*. **6** (1), ss. 32-37
- Üstün, E., 2004. 8-12 yaşları arasındaki korunmaya muhtaç çocukların benlik algısı. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*. **1** (10-11), ss. 1-5.
- Vaughn, B. E., Block J. H. and Block, J., 1988. Parental agreement on child rearing during early childhood and the psycholocial characteristics of adolescents. *Child Development*. **59** (4), pp. 1020-1033.
- Von Der Lippe, A., 1999. The impact of maternal schooling and occupation on child-rearing attitudes and behaviors in low income neighborhoods in Cairo, Egypt. *International Journal of Behavioral Development*. **23** (3), pp. 703-729.

Diğer Yayınlar

- Açıkyol, N., 2016. Çocuk sahibi olan kadınların çocuk yetiştirme tutumları ile çocukluk dönemi örülenmiş yaşantıları, benlik saygıları ve ebeveyniyle bağlanma biçimleri arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Arel Üniversitesi, SBE.
- Akbaba, S., 1988. Ana-baba tutumlarının bazı kişilik özellikleri üzerine etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE.
- Aktaş, S., 2011. 9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, EBE.
- Algünerhan, R. G., 2017. 12-14 yaşındaki ergenlerde algılanan ana baba tutumları benlik algısı ve psikolojik sağlamlık. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi, SBE.
- Çakıcıoğlu, I., 2016. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi, SBE.
- Çapan, E. B., 2006. Çocukların kendilik değerini geliştirmede kendilik değerini geliştirme programı ve sosyal ve duygusal eğitim programının etkililiği. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, SBE.
- Dikici, A., 1998. Cassidy kukla görüşme formunun beş altı yaş çocuklarına uyarlanması ve özsaygı düzeylerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, FBE.
- Dikici, A., 1998. Cassidy kukla görüşme formunun beş altı yaş çocuklarına uyarlanması ve özsaygı düzeylerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, FBE.

- Dokuyan, M., 2015. 12.sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Aydın Üniversitesi, SBE.
- Duman, N., 2001. 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu. Aileye yönelik hizmetler içinde aile tedavisinin önemi. 9-11 Mayıs 2001, Ankara: Bilim Serisi, ss. 184-187.
- Durmuş, R., 2006. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle AnneBaba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.
- Dursun, A., 2010. Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle annebaba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, EBE.
- Duru, A., 1995. İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE.
- Eroğlu, M., 2014. 0-6 yaş arası çocuğa sahip anne babaların sosyo ekonomik durumlarının ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Toros Üniversitesi, SBE.
- Gizir, Z., 2002. Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, FBE.
- Gültekin, G., 2003. 9-14 yaş grubundaki akut ve kronik hastalığı olan çocukların denetim odağı ve benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, FBE.
- Günalp, A., 2007. Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (aksaray ili örneğı). *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE.

- İkiz, H., 2009. Altı yaş grubundaki çocukların benlik algıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.
- Kalaycı, A.R., Nuran, M.N., Çiftçi, A. ve Şen, R. B., 2008. V. Aile şurası aile destek hizmetleri bildirileri. 5-7 Kasım 2008 Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, ss. 3-384.
- Kaya, A., 2010. İlköğretim öğrencilerinin anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının kişilik özelliklerine göre değişkenliğinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, SBE.
- Kılıçaslan, Y., 2012. Okul öncesine devam eden 5-6 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramlarının annelerinin yaşam doyumları bağlamında incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Arel Üniversitesi, SBE.
- Korkmaz, M. (1996). Yetişkin örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi, SBE.
- Kurtuluş, H. Y., 2016. Okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.
- Ömeroğlu, F., 1996. Okul öncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları (anne tutumlarının demografik bilgilere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir araştırma). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.
- Önder, A., 1997. Küçük çocuklar için kendilik algısı ölçeğinin türkçeye uyarlanması ve okul öncesi çocuklarında kendilik algısının yaş cinsiyet prematüre dogma ve okula devam etme süresine ilişkin olarak incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.
- Örgün, S. K., 2000. Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.

- Özcan, Ç., 2012. Okul öncesinde aile katılımı ile çocukların akademik benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkinin anne-baba görüşlerine göre incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, EBE.
- Özcan, H., 1996. İlkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.
- Özer, M., 2011. Suçluluk-utanç, bağlanma, algılanan ebeveynlik (anne) tarzı ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü .
- Özyürek, A., 2004. Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5 – 6 yaş grubu çocuğa sahip anne – babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, EBE.
- Sarı, E., 2007. Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, EBE.
- Sarıca, Ö., 2010. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocuklarının benlik kavramlarının çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, SBE.
- Sarıöz, D., 2001. Çalışan çocukların sosyo-ekonomik özellikleri ile çalışma koşullarının benlik saygısı düzeylerine olan etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, SBE.
- Şanlı, D., 2007. Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE.
- Şendoğdu, M. C., 2000. Anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların anne babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE.

- Şeremet, E. Ö., 2006. Okul öncesi dönemi çocuklarının (5-6 yaş) kendilik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, EBE.
- Ucur, Z. E., 2005. Farklı aile tutumlarının okul öncesi dönem 5 yaş çocuklarının bilişsel performans düzeylerine etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, SBE.
- Ünal, S., 2007. Atılganlık becerileri eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, EBE.
- Üstün, E., 1989. Okul öncesi eğitim alan 5-6 yaş ve ilkokula devam eden 7-8, 9-10,11 yaş grubu çocukların anne-babalarının otoritesini algılama farklarının karşılaştırılması. *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, SBE.
- Varlı, O., 1999. Özel ve devlet ilköğretim okullarında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, SBE.
- Yılmaz, D., 2016. Evli bireylerin yaşadıkları sorunların ve aile danışmanlığından beklentilerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, SBE.
- Yücel, Y., 2013. Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Arel Üniversitesi, SBE.

EKLER

EK A.1: Demografik Bilgi Formu

Sayın Katılımcı;

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Annenin Çocuk Yetiştirme Sürecindeki Tutumu İle Çocuğun Benlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacak ve kişisel bilgileriniz hiç kimse ile paylaşılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ediyorum.

Şaziye TURAL

Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Başkanlığı

A) Annenin Demografik Özellikleri

1. Yaşınız:.....

2. Öğrenim Durumunuz:

- a) () Okuma-Yazma Bilmiyorum b) () İlkokul Mezunu
c) () Ortaokul Mezunu d) () Lise Mezunu
e) () Önlisans veya f) () Lisans Mezunu
g) () Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu

3. Çalışma Durumunuz: a) () Çalışıyor b) () Çalışmıyor

4. Mesleğiniz:

- a) () İşçi b) () Memur c) () Serbest Meslek
d) () Profesyonel Meslek (Öğretmen, Doktor, Akademisyen, Uzman Mühendis vb.)

e. Diğer.....

5. Toplam Kaç Çocuğunuz Var?.....

6. Aile Tipiniz: a) () Çekirdek Aile b) () Geniş Aile
c) () Parçalanmış aile d) () Boşanmış

7. Medeni Durum :

- a) () Evli b) () Boşanmış
c) () Dul d) () Terk (eşi veya kendisi)

8. Ailenizin gelir durumu..... TL

9. Evde çocuğun bakımından öncelikle kim sorumlu?

- a) () Ben b) () Eşim

10. Evde sizinle birlikte yaşayan başka yakınlarınız var mı?

- a) () Evet b) () Hayır

11. Evde sizinle yaşayan bir yakınınız varsa çocuğun bakımından sorumluluk almakta mıdır ?

- a) () Evet b) () Hayır

12. Eşinizle evlenme şekliniz:

- a) () Görücü usulü (zorlama olmadan)
b) () Görücü usulü (akraba ve çevre baskısı)
c) () Flört / Arkadaşlık etme
d) () Birlikte yaşadktan sonra
e) () Kaçarak

13. Akraba evliğı var mı? () Evet () Hayır

14. Yaşamınızın çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:

- a) () Köy b) () Kasaba
c) () Şehir d) () Büyükşehir

B) Çocuğun Demografik Özellikleri

15. Çocuğunuzun Yaşı:yıl veay

16. Çocuğunuzun cinsiyeti:

- a) () Kız b) () Erkek

17. Çocuğunuzun Doğum Sırası:

- a) () İlk Çocuk b) () Ortanca ya da ortancalardan biri c) () Son Çocuk

18. Okul Öncesi Kuruma Gidiyor Mu? :

- a) () Evet b) () Hayır

EK A.2: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (pari)

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup, karşılarında bulunan değerlendirme kısmında size uygun gelen kısmın altındaki parantezin içine X işareti koyunuz. Değerlendirmenizi aşağıda açıklanan şekilde yapınız.

Çok uygun buluyorum 4

Oldukça uygun buluyorum 3

Biraz uygun buluyorum 2

Hiç uygun bulmuyorum 1

Değerlendireceğiniz ifadelerde doğru veya yanlış yoktur; sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemli bir noktadır. Onun için bazı ifadeler birbirlerine benzer olsa da cevaplandırmanızı rica ederiz.

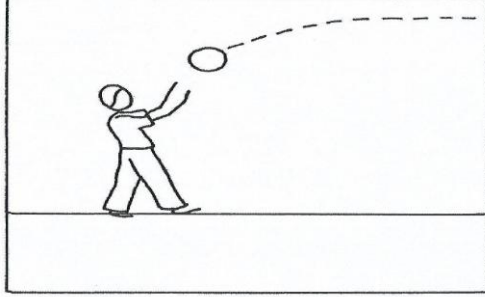
		Çok uygun buluyorum	Oldukça uygun buluyorum	Biraz uygun buluyorum	Hiç uygun bulmuyorum
1	Çocuk, yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.	4 ()	3 ()	2 ()	1 ()
2	Anne ve babalar çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	()	()	()	()
3	Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	()	()	()	()
4	Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	()	()	()	()
5	Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse, o kadar iyi terbiye edilebilir.	()	()	()	()
6	Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	()	()	()	()
7	Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken çok şey vardır. Zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	()	()	()	()
8	Babalar, biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	()	()	()	()
9	Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da	()	()	()	()

	babanın istediğini yapabilmesi için yeterince özgür olmamasıdır.				
10	Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.	()	()	()	()
11	Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.	()	()	()	()
12	Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir insan olacaktır.	()	()	()	()
13	Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha iyi, daha ahenkli olur.	()	()	()	()
14	Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek, bir annenin görevidir.	()	()	()	()
15	Anne-babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.	()	()	()	()
16	Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olduklarından korkarlar.	()	()	()	()
17	Hangi anne olursa olsun eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa sonunda çocuklar sinirine dokunur.	()	()	()	()
18	Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.	()	()	()	()
19	Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babalarının daha anlayışlı olmalarını isterlerdi.	()	()	()	()
20	Bir çocuğa, ne olursa olsun, dövüşmekten açınması gerektiği öğretilmelidir.	()	()	()	()
21	Çocuklar bencil olduklarında, hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok normaldir.	()	()	()	()
22	Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorsa, bunu anne-babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	()	()	()	()
23	Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	()	()	()	()
24	Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.	()	()	()	()
25	Küçük bir çocuk, cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	()	()	()	()
26	Bir annenin, çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çocuğu onun önemli parçasıdır.	()	()	()	()
27	Uyanık bir anne-baba, çocuğun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	()	()	()	()
28	Çocuklar, anne-babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.	()	()	()	()

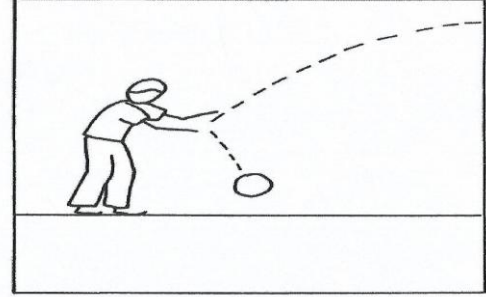
29	Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verirlerse büsbütün şikayetçi olurlar.	()	()	()	()
30	Sıkı terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	()	()	()	()
31	Genç bir kadın, henüz geçen yapmak istediğini pek çok şey olduğu için, anne oluca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.	()	()	()	()
32	Anneler, çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	()	()	()	()
33	Babalar, daha az bencil olsalar, kendilerine düşen görevi yaparlardı.	()	()	()	()
34	İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	()	()	()	()
35	Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	()	()	()	()
36	Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	()	()	()	()
37	Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne-babaya uymalarını istemek doğru değildir.	()	()	()	()
38	Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.	()	()	()	()
39	Bir çocuğa başı derde girdiğinde, dövüşmek yerine büyüklere başvurması öğretilmelidir.	()	()	()	()
40	Anne-baba arasındaki bazı konular küçük bir tartışma ile çözümlenemez.	()	()	()	()
41	Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendini evinde tutuklamış gibi hissetmesidir.	()	()	()	()
42	Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	()	()	()	()
43	Oğlan ve kız çocukları soyunurken birbirini görmemelidir.	()	()	()	()
44	Çocukların sorunlarına eğilirsenez sizi oyalamak için çeşitli masallar uydururlar.	()	()	()	()
45	Eğer anne-babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirlerse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha istekli olurlar.	()	()	()	()

46	Annenleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar, onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.	()	()	()	()
47	Bir çocuk eninde sonunda anne-babasından daha akıllı olmayacağını öğrenirler.	()	()	()	()
48	Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.	()	()	()	()
49	Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.	()	()	()	()
50	Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörüle karşılanamaz..	()	()	()	()
51	Anne-babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmeleri gerektiğini öğretmelidirler.	()	()	()	()
52	Akıllı bir kadın, yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	()	()	()	()
53	Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması gerekir.	()	()	()	()
54	Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	()	()	()	()
55	Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusu verir.	()	()	()	()
56	Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.	()	()	()	()
57	Anne-babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecekleri bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.	()	()	()	()
58	Çocuklar, aslında, sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	()	()	()	()
59	Çocuklarının arkadaşlıkları ve sosyal hayatlarıyla yakından ilgilenen anne-babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	()	()	()	()
60	Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	()	()	()	()

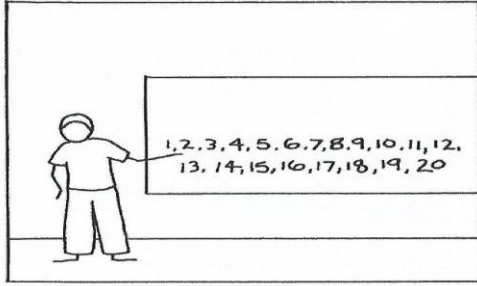
EK A.3: Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği

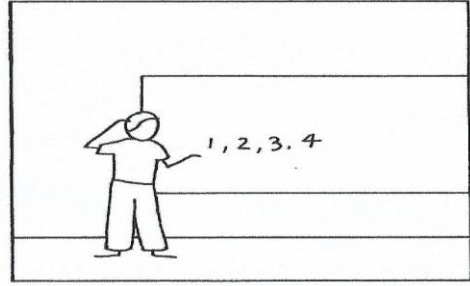
Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayabilir.

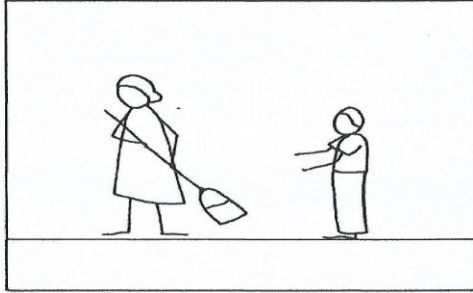
Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayamaz.

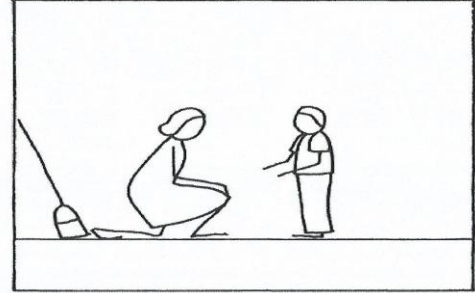
Bu çocuk yirmiye kadar sayabilir.

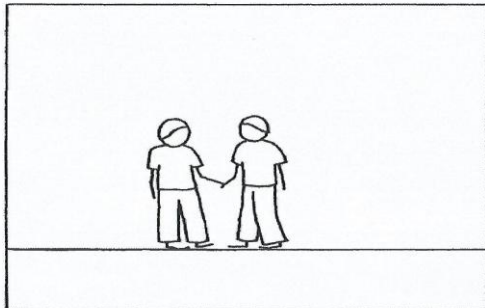
Bu çocuk yirmiye kadar sayamaz.

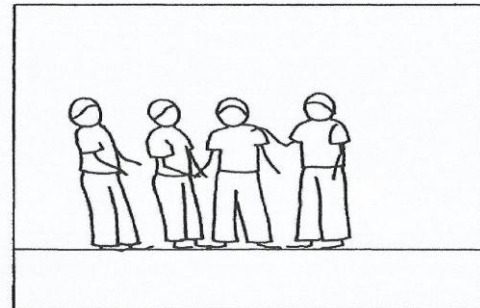
Bu çocuğun annesi, çocuk onunla konuştuğu zaman, onunla ilgilenmez.

Bu çocuğun annesi, çocuk onunla konuştuğu zaman, ona ilgi gösterir.

Bu çocuğun, sadece birkaç arkadaşı vardır.

Bu çocuğun bir sürü arkadaşı vardır.

EK A.4: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (pari) İzin Yazısı

9.3.2017

Sayın ŞAZIYE TURAL,

“Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Sürecinde Tutumu ile Çocuğun Benlik Düzeyi arasındaki ilişkinin Belirlenmesi." üzerindeki tez çalışmanızda 1978 yılında yayınlanmış çalışmada Türkiye örnekleminde ilk uyarlaması yapılmış olan PARI ölçeğinin araştırma kullanımına onay vermekteyim,
Bilgilerinize,

Doç. Dr. Serap Özer
TED Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Not: Mail üzerinden gönderilen onay yazısıdır.

EK A.5: Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği İzin Yazısı

5/4/2017

PURDUE Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı
ölçeğini yüksek lisans tezi kapsamındaki
araştırmasında kullanma izaini Şaziye
Tural'a veriyorum.

Yrd.Doc.Dr. Çiğdem KOTİL

EK A.6: Kocaeli İli Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği İzin Yazısı

T.C. Sağlık Bakanlığı

T.C.
SAğLIK BAKANLIğI
Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu
Kocaeli İli Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği

Sayı : 21920196-799
Konu : Yüksek Lisans Tezi (Şaziye TURAL)

KOCAELİ GEBZE FATİH DEVLET HASTANESİ YÖNETİCİLİĞİNE

Hastanenizde görev yapmakta olan Bahçeşehir Üniversitesi Aile Danışmanlığı bölümünde yüksek lisans öğrencisi Şaziye Tural'ın 09.05.2017 tarih ve 2200 sayılı başvurusuna istinaden "Annenin Çocuk Yetiştirme Sürecindeki Tutumu ile Çocuğun Benlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" konulu tez çalışmasını Hastanenizde yapması uygun görülmüştür.

Gereğini rica ederim.

Op.Dr.M.CoŐkun GÜLER
Genel Sekreter a.
İdari Hizmetler BaŐkanı

Karadenizliler Mah. Eimatepe Cad. No:57 İzmit/KOCAELİ

Faks No:

e-Posta:kader.bozkus@saglik.gov.tr İnt.Adresi: www.kocaelikhb.gov.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.saglik.gov.tr> adresinden 420f01f0-6abd-4c7c-b7bd-d82879d1c97b kodu ile eriŐebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bilgi için:Kader BOZKUŐ

Unvan:MEMUR

Telefon No:02623192014